

Бібліотечні уроки 1-11 класи

Програма бібліотечно-бібліографічних знань для учнів 1-11 класів

1 клас

- I. Мандрівка книжковим містом .
- II. Твій друг - книга.
- III. Газети та журнали для дітей.

2 клас

- I. Види і типи дитячих книг.
- II. Основні елементи книги.
- III. Як спілкуватися з книгою.

3 клас

- I. Періодичні видання для молодших школярів.
- II. Щоб книжка довше жила.
- III. Подорож в країну „Фольклористика”

4 клас

- I. Бібліотека – книжковий дім.
- II. Науково-пізнавальна література для школярів.
- III. Які книги допомагають мені вчитися.

5 клас

- I. Дитячі енциклопедії, довідники, словники.
- II. Історія створення книги.
- III. Щоденник читача.

6 клас

- I. Вибір книги.
- II. Періодичні видання. Принцип організації матеріалу і змісту.
- III. Відгук про книгу.

Довідково- інформаційний фонд бібліотеки

7 клас

- I. Довідковий апарат книги.
- II. Енциклопедії – книги, які знають все.
- III. Виникнення книгодрукування на Україні.

8 клас

- I. Структура наукової книги.
- II. Писемні пам'ятки України.
- III. Бібліотечно-бібліографічні покажчики, списки рекомендованої літератури.

Система каталогів і картотек у бібліотеці

9 клас

- I. Необхідність та практичність картотек.
- II. Історія виникнення та види каталогів.
- III. Алфавітний та систематичний каталоги.

10 клас

- I. Методи самостійної роботи з книгою. (Реферати, доповіді, конспекти...)
- II. Комп'ютерна бібліотека. (Інтернет)
- III. Бібліографія. Анотація.

Повторення

11 клас

- I. Сучасне комп'ютерне забезпечення в бібліотечній справі.
- II. Робота в ДІС (довідково інформаційній структурі):
  - 1. Твір-роздум на одну із тем:
    - „Робота з ДБА шкільної бібліотеки”,
    - „Якою я бачу шкільну бібліотеку на сучасному етапі”,
    - „Бібліотеки майбутнього”.
  - 2. Аналіз та обговорення робіт. Висновки . Узагальнення вивченого.

1 клас

Тема: Мандрівка книжковим містом

Мета: Ознайомити дітей зі шкільною бібліотекою, правилами користування бібліотечними книгами. Виховувати почуття поваги і шанобливого ставлення до книги.

Обладнання: Книжкові виставки, плакат «Права і обов'язки читачів»

Хід уроку

I. Організація учнів.

II. Вступ до уроку.

Вступне слово бібліотекаря:

Сьогодні ви вперше завітали до шкільної бібліотеки. Що ж означає слово «бібліотека»? Подумайте, яке слово вам нагадує «бібліотека»? Так, Біблія. Всі ми знаємо найвідомішу книгу «Біблія». Біблія означає - книга. А бібліотека – це приміщення, де зберігаються книги. Бібліотека дуже схоже на невеличке затишне місто. І я вас запрошую в подорож чарівними вуличками нашого книжкового містечка.

III. Оголошення теми та мети уроку.

Отже, тема нашого сьогоднішнього уроку: «Мандрівка книжковим містом»

IV. Вивчення нового матеріалу.

В нашому містечку, як ви бачите, вузьенькі вулички з високими будинками. Порахуйте, будь ласка, скільки поверхів вони мають? Так, шість. Це книжкові стелажі. На кожному з них по шість полиць. На цих стелажах розмістились книги українських письменників. Назвіть, кого з українських письменників ви знаєте? Ось тут розташувались книги, написані М.Вовчком, М.Коцюбинським, Л.Українкою, Т.Шевченком. На цих стелажах чекають на своїх читачів книги, написані російськими письменниками, далі письменниками інших країн.

Завітаємо в гості до одного з будинків. Бачите, як гарно оформлено цього стелажа. Мабуть, в цьому будинку свято. Прочитайте, що на вгорі на стелажі написано? (Діти читають: «Світ навколо тебе») Це - книжкова виставка для дітей. Бачите, книжки тут яскраві, в них багато ілюстрацій,

здається ніби кожна книжечка посміхається і говорить: «Прочитай мене, будь ласка, я дуже багато цікавого тобі розповім». На кожній полиці зібрані книги на одну тему. Прочитайте їх назви, (діти по черзі читають рубрики виставки). З назви «Державні символи України» ми можемо дізнатися, що на цій полиці зібрані книги, в яких йдеться про гімн, прапор, герб - символи нашої держави. А як ви думаєте, про що розповідається в книгах цієї полиці з назвою «Співай, прекрасна наша мова»? (діти відповідають)

(Фізкультхвилинка)

- Подивіться уважно на верхній лівий кутик обкладинки книжки. Ви бачите декілька цифр і літер. Це адреса книжки. І кожна книжечка стоїть строго на своєму місці згідно цієї адреси, чекає на свого читача. Як ви після школи кожного дня приходите додому, так і книжка, коли її прочитають, за допомогою бібліотекаря знову вертається, згідно адреси на те саме місце, звідки її брали. Отже в бібліотеці книжки не можна переставляти, бо вони тоді заблукають. Запам'ятайте, це одне з головних правил бібліотеки: не переставляти книги на полицях.

Ось ми підійшли до стелажів, де мешкають книги для найменших. Це найкрасивіші, найгарніші книжки. Як дбайлива матуся вдягає дочку чи синочка в найкращу сукню чи костюм, зав'язує бантики, чистить черевички, так і письменники і художники, створюючи книжки для вас, малята, вклали багато праці, творчості, любові. Чи подобаються вам ці книжки? Які книжки є у вас дома? Де вони зберігаються?

А тепер ви отримаєте бібліотечні книги на свій формуляр і через тиждень обов'язково їх повернете назад до бібліотеки. Записують і повертають книги на абонементі.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

Давайте нагадаємо правила користування бібліотечними книгами. Щоб правила не забувались у нас в бібліотеці є такий великий плакат «Права і обов'язки читачів» (Діти по черзі читають пункти плакату). Обіцяєте виконувати ці правила.

VI. Підсумок уроку.

Ось і завершилась наша мандрівка чарівним книжковим містом. Ви побачили, як багато книг в бібліотеці, узнали, що книжки стоять на полицях стелажів, роздивились книжкові виставки, нагадали бібліотечні правила, отримали книжки. Що ж вам сподобалось в нашій мандрівці? До нової зустрічі.

Тема: Твій друг – книга.

Мета: познайомити учнів із структурою книжки; розвивати художній смак

учнів, збагачувати їх словниковий запас; виховувати бережливе ставлення до книжки.

Обладнання: стелаж із різними книжками, таблички з назвами структурних

частин книжки; ілюстрації до народних казок.

Хід уроку

I. Організація учнів.

II. Вступ до уроку.

Загадка: Сама мовчить, а всіх вчить.

(Коротка бесіда про книгу по змісту загадки: чому мовчить і як мовчки вчить).

III. Оголошення теми та мети уроку.

Сьогодні ми з вами повинні познайомитись з книгою ближче та з тими, хто працює над її створенням, робить її красивою, привабливою для малюків.

Робота з виставкою на стелажі.

На виставці книги сучасні та вже відомі учням, казки народні та авторські.

1. Чи подобаються вам книжечки на виставці?

2. А яку б книжку ви взяли б читати першою? Чому?

3. Повідомити про тематику книжечок на виставці.

(Після знайомства із виставкою, сказати, що ми ще до неї повернемось).

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Письменник.

Хто пише зміст книжки?

Так, основним творцем книги є автор або письменник. Ця головна людина, без якої взагалі не було б книжок. (На прикладі книжки з виставки бібліотекар показує учням, де пишеться ім'я, прізвище автора книги).

2. Заголовок.

Але перше на що звертається дитяча увага – це заголовок, назва книги. Чим цікавіша та влучніша назва у книжки, тим вам її хочеться швидше прочитати. На книжці назва пишеться зверху великими, яскравими буквами, які б привернули увагу читачів (показати кілька назв книг з виставки).

3. Ілюстрації.

А чи цікавою була б дитяча книжка без малюнків? Коли ви берете до рук книжечку, то обов'язково переглядаєте малюнки. Вони вам допомагають уявити про що зміст книжки. А що ж означає слово „ілюстрація” ми дізнаємось з довідкового бюро:

Ілюстрація – малюнок, який розкриває і поглиблює зміст тексту.

Промовте це слово по складах та запам'ятайте його. Воно означає „малюнок”.

4. Обкладинка.

Що таке обкладинка? (учні відповідають з власного досвіду та міркувань) Бібліотекар корегує відповіді та доповнює, які бувають обкладинки та демонструє на прикладі книжок з виставки види обкладинок (м'яку, тверду).

5. Корінець. Сторінки.

Книга має сторінки, на яких пишеться сам зміст книжки та ілюстрації. Як же кріпляться сторінки між собою та до обкладинки? (міркують учні).

Бібліотекар демонструє на книжці з виставки місце кріплення сторінок та обкладинки, називає термін „корінець”.

(Структуру книжки бібліотекар вивішує на дошці на табличках: письменник, заголовок, ілюстрація, обкладинка, сторінки, корінець).

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Гра „Вибери книжку”.

Учень підходить до стелажа, вибирає книжечку і показує, де пишеться ім'я автора, читає заголовок книжки, демонструє ілюстрації, показує сторінки та місце кріплення. (кілька учнів).

2. „Ілюстрована вікторина”.

Перевіримо, як ви любляєте книжечки, а особливо ті, в яких є цікаві казки.

Гра „Відгадай, з якої казки ілюстрація?”

(Бібліотекар показує ілюстрації, а учні відгадують).

3. Робота над оповіданням „Любіть книгу!”.

Після читання бесіда:

- Як ставився Василько до книжки?
- Як він читав книжку?
- Який сон йому приснився?
- Чи добре було Василькові уві сні?
- До якої думки він прийшов після цього?

Висновок: ***Книгу треба берегти і любити.***

4. Літературна сторінка про книгу.

- Щоб ви порадили своїм сестричкам, братикам, друзям? Як ставитись до книжки?

То ж хай і у вашій сім'ї буде так, як пише поетеса Наталка Поклад:

Книжка в тата,

Книжка в мами,

Книжка в мене,

І в Світлани,
З книжкою малий Тарас –
Книжковечір нині в нас.

Учень 1. Як краплин у Дніпрі,

Як зірок угорі,
Як листви на гіллі –
Скільки книг на землі!
Є легкі і важкі
На полицях, в столі –
Наші друзі – книжки.

Учень 2. В мене є книжок багато –

І новенькі, і старі.
Я піду до школи з татом,
Всі книжки віддам сестрі,
Хай вона сама читає
Про Лисичку й Журавля,
Хай вона тепер узнає,
Як багато знаю я.

Робота над прислів'ями.

Книга – міст у	усе знати
Книгу читай,	світ знань.
Книгу читати -	розуму набирай.

(Скласти прислів'я та пояснити зміст).

VI. Підсумок уроку.

1. Чи цікавий був урок?
2. Що ви дізналися про будову книжки?

3. Як треба відноситись до книг?

Тема: Газети та журнали для дітей.

Мета: розширити уявлення учнів про дитячу періодичну пресу, зокрема дитячі журнали; ознайомити з термінами „періодика”, „періодичний”, „редактор”, „тираж”, „номер”, „примірник”, спонукати до систематичного перегляду дитячої періодики.

Обладнання: вирізки з журналів, підшивки журналів.

Хід уроку

I. Організація учнів.

II. Вступ до уроку.

Колективний розгляд виставки-журналів.

- Чим відрізняється сьогоднішня виставка від усіх попередніх? Які журнали представлені на ній? Хто з вас вже подав на виставку цей журнал? Яка назва журналу? Кому з вас, діти, виписують цей журнал? *(Такі запитання ставлять по чергові до всіх представлених на виставці журналів).*

III. Оголошення теми та мети уроку.

Всебічний аналіз окремих журналів.

Які журнали ви, дітки, принесли на урок? Кому з вас батьки виписують дитячий журнал? Яка його назва? Кого зацікавив цей журнал? Давайте всі разом його переглянемо.

Журнал переглядають колективно у такому порядку: розглядають обкладинку, на ній виділяють усі написи. Звертають увагу на номер журналу, рік видання, хто і де видає журнал, кому призначений. Усі

вихідні дані журналу кожен учень шукає у своєму екземплярі й при потребі відповідає на запитання вчителя типу: Який номер журналу ти приніс? Після цього журнал розглядають посторінково. Демонструють малюнки, фотографії, зачитують окремі матеріали. Діти в разі необхідності знаходять відповідний матеріал за вказаними вчителем ознаками. Звертають увагу на терміни „періодика”, „періодичний”, „редактор”, „тираж”, „номер”, „примірник”.

Ці дані знаходять на сторінках обкладинки.

Скільки номерів журналу виходить на рік, якщо написано, що журнал щомісячний? У кого з вас є дванадцятий номер журналу? Яка його назва?

Узагальнююча бесіда за матеріалами журналу.

Що й кому журнал розповів про себе? Чим його зацікавив? Що привернуло вашу увагу на сторінках журналу? Який з творів ви хочете прочитати? Чому? Чи траплялися вам на сторінках журналу знайомі прізвища поетів, письменників? Які? Чи є дописи, статті журналістів? Прочитайте їх назви. Які матеріали з журналу ви читали вдома? (при необхідності окремі діти читають у класі) Про що ви з них дізнались? Чи є в журналі ігрові завдання, книжки-саморобки? На якій сторінці журналу вміщений цей матеріал?

IV. Вивчення нового матеріалу.

а) Розповідь учителя:

Сьогодні, діти, ви дізналися, що журнал – це періодичне друковане видання, яке містить різноманітні твори, ілюстрації, фотоматеріали. А ви знаєте, що перші журнали в Європі з'явилися в другій половині XVI століття? Перші журнали на Україні вийшли на початку XIX століття У світі безліч різноманітних журналів. За читацьким призначенням розрізняють журнали для жінок, молоді, дітей...

Журнал за зовнішніми ознаками нагадує книжку. У нас на Україні видаються різноманітні журнали спеціально для дітей. Це „Малятко”, „Барвінок” , „Дзвіночок”, „Зернятко”, „Соняшник”, „Комарик” та ін. Кожен із журналів має свого читача. Однак не може кожна сім'я виписувати всі журнали, а лише один або кілька. Томі виписують журнали і бібліотеки.

б) Бесіда:

- З якими журналами ви ознайомились у бібліотеці? За який рік ви просили видати вам журнал? Які номери журналу ви розглядали? А хто з вас переглядав журнали за минулий рік чи попередні роки? Вони були представлені окремими номерами чи бібліотекар видав вам підшивку журналів? Як ви вважаєте, для чого підшивають усі номери журналів за один рік? А чи є у вас вдома підшивка журналів?

Добірка річного комплекту журналу.

Більшість із вас, дітки, принесли журнал... Давайте біля дошки виставимо всі його номери за порядком. Поставте перший номер, другий, третій... Який з номерів відсутній? Які ще не вийшли? Чому ви так вважаєте? Які з номерів повторюються? Давайте їх вилучимо. То скільки номерів цього (одного) року ми дібрали? І якщо ми доповнимо їх такими, яких не вистачає, і підшиємо, то що при цьому вийде, дітки?

V. Підсумок уроку.

Назвіть дитячі газети і журнали які ви знаєте?

Які дитячі газети і журнали ви виписуєте?

Поясніть значення слів : „періодика”, „періодичний”, „редактор”, „тираж”, „номер”, „примірник”.

2 клас

Тема: Види і типи дитячих книг.

Мета: Формувати вміння розрізняти дитячі книги за типом видання: книжка-твір; книжка-збірка.

Самостійно вибирати книжку з кількох запропонованих. Виховувати бережне ставлення до книги. Розвивати інтерес до читання художніх книг.

Обладнання: Плакати з прислів'ями про книгу. Виставка книг. Комплект дитячих книг за типом видання (кожному на парту для порівняння).

Хід уроку.

I. Оголошення теми та мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. У світі є безліч різних книг. І постійно видруковують все нові і нові. Чому так багато книг потрібно людям?

Різні книги по різному служать людям: одні – навчають, другі – розважають, треті – допомагають знайти потрібну інформацію. В одних книгах можна прочитати про минуле, а в інших про майбутнє.

Книги за якими навчаєтесь ви – це підручники;

Книги, які допомагають знайти відповіді на питання «Як?», «Чому?», «Звідки?», «Коли?» - це енциклопедії, словники, довідники;

Книги, які ви читаєте на дозвіллі, це – художні книги.

(Демонстрація книг)

Словникова робота.

Довідкове віконечко допоможе нам зрозуміти матеріал уроку.

Вірш – невеличкий поетичний твір, найчастіше з римуванням рядків.

Вчіться, діти! Мудра книжка
скаже вам чогось багато.
З того, що колись другими
і посіяно, й пожато...

Я.Щоголів.

Оповідання – це невеликий прозовий твір, у якому йдеться про якийсь епізод з життя персонажа. В оповіданні мало описів. Іноді в ньому герої самі розповідають про події, які з ними трапилися.

Повість – більший за розміром, ніж оповідання художній твір, у якому йдеться про різноманітні події з життя персонажів.

Казка – це художній твір, в якому обов’язково, є щось чарівне, незвичайне, фантастичне, нереальне.

Та чи всі зібрались
до моєї хати?
Всі.
Тоді вже й можна
казку починати.

Володимир Іванович

Бібліотекар. А зараз ми з вами познайомимось з книгами, які написав один автор. Ось перед вами ці книги:

Д.М.Барі

«Пітер Пен і Венді»

Повість-казка.

Книжка розрахована для молодшого та середнього шкільного віку. К.: Школа, 2005.- 224 с.; іл. (Моя улюблена книжка)

А.Григорук

Жилетка «Пінгвін»

Науково-художня книжка.

Проте є дитячі книжки, що містять в одній книжці і вірші, оповідання, казки, повісті. Це – книги-збірки.

До вашої уваги книга О.Пчілки

«Годі, діточки, вам, спать!»

В цій книзі ви зможете знайти і прочитати казки, вірші, оповідання, загадки, прислів'я.

Отже, ми з вами познайомились з окремими творами та збірками одного автора. А тепер розглянемо одну із збірок під назвою «Ключик до країни знань». У книзі багато віршів. Це поетичні мініатюри, загадки, небилиці, а ще казки, оповідання, повісті. І все це написали для вас українські письменники: Г.Бойко, М.Слабошпицький, Л.Костенко, Д.Білоус, В.Симоненко, М.Сигнаївський, Т.Шевченко, М.Рильський та багато інших. Отже, ми з вами тепер зможемо розрізнити книжки за типом видання: книжка-твір; книжка-збірка.

III. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Розгляд книг-збірників; книг-творів. Порівняння по групах.

Діти розглядають самостійно, в парах, аналізують.

Бібліотекар перевіряє здобуті знання, доповнює їх.

2. Конкурс на кращого казкаря. Кожна групка опрацьовує казку, а потім інсценізує її.

IV. Підсумок уроку.

- Які види дитячих книжок запам'ятали? (*художні, науково-пізнавальні, навчальні, довідкові*).
- З якими найчастіше зустрічаєтесь? (*навчальними – підручники*).
- Які типи дитячих книг вивчили? (*книжка-твір, книжка-збірка*).

VI. Домашнє завдання.

Прочитати художній твір на вибір.

Тема: Основні елементи книги.

Мета: ознайомити учнів з основними елементами книги,
видами і способами оправи книги.

Обладнання: плакати з прислів'ями про книгу, виставка книг,
таблички з назвами структурних частин книжки .

Хід уроку.

I. Оголошення теми та мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

з назвами структурних частин книжки.

Розповідь бібліотекаря.

Кожна книга, що потрапляє до ваших рук має свій “верхній одяг”. Сьогодні на уроці ми познайомимося з основними елементами книги, що і складають книжковий “одяг”. Отже давайте візьмемо книгу і уважно її розглянемо.(Використовуються різні книги) Це може бути **паперова обложка** або **картонна палітурка** на яку часто одягають **суперобложку**.

Іноді робиться цупка паперова обложка без назви і прізвища автора, а всі дані про книжку друкуються на суперобложці.

Як правило, книги великого об'єму мають тверду картонну **палітурку** (мал.1), обклеєну із зовні папером або тканиною. Якщо подивитися на книгу з низу, то можна побачити із під **спинки** барвисту чи одноколірну стрічку - **каптал**.

Він використовується для того, щоб прикрасити книгу і приховати загин тканини **спинки** та тонку картонну смужку – **відстав**, яка використовується для того, щоб спинка була твердою. **Каптал** наклеюється зі сторони верхнього і нижнього **обрізів** книги.

В книгах, виданих на хорошому папері і в красивій палітурці, іноді є стрічка-закладка, яка називається **лясе**.

Оглянувши книжку із зовні, перейдемо до її внутрішньої частини. Відкривши палітурку, ми побачимо подвійний лист паперу, ліва сторона якого приклеєна до внутрішньої сторони палітурки, а права – вузькою смужкою до першої сторінки книги. Такий же лист є і в кінці книги, але ліва сторона приклеєна до останньої сторінки книги, а права – до палітурки. Цей подвійний лист називається **форзац**. Він служить для з'єднання палітурки з **книжковим блоком**. Деякі форзаци роблять з малюнками, тема яких відповідає змісту книги.

Декілька раз слово палітурка згадувалося як єдине ціле, але палітурка складається із окремих частин. На малюнку ви бачите її в розгорнутому вигляді.(мал.33) Дві картонні **сторонки** палітурної кришки з'єднує **спинка**. Робиться спинка із спеціальної палітурної тканини.

Формат картонних сторонок береться дещо більший, ніж формат книжкового блоку. Це робиться для того, щоб виступи сторонок - **канти** - захищали книгу від механічних пошкоджень.

Всі книги складаються із листків, складених в зошити. Такі зошити у кількості 4-6 штук складають **книжковий блок**.

Є два швейні способи закріплювати книги і брошури. Це прошив **в тачку і в накидку**. (мал.3 і 4)

Кожний зошит книги має свій порядковий номер, позначений дрібним шрифтом в лівому нижньому куті першого листка . Ця нумерація називається **сигнатура**, наявність якої допомагає правильно підібрати зошити при оправі.

Перша сторінка книги називається **титульний лист** і містить основні дані про книгу: прізвище та ініціали автора, назву книги, назву видавництва, рік видання.

Остання сторінка , або зворот титульного листа містить всі вихідні дані повністю.

VI. Підсумок уроку.

Отже, сьогодні ви познайомилися з основними елементами книги. Знаючи як побудована книга ви легко зможете її відремонтувати. А як саме це зробити ми з вами поговоримо на наступному уроці.

Тема: Як спілкуватися з книгою

Мета: познайомити учнів з книгознавчими поняттями: титульний аркуш,

передмова, зміст, умовні графічні позначки, виноска, збірка авторська, збірка тематична; розвивати вміння самостійно знаходити потрібний твір за змістом творів.

Обладнання: виставка книг „Книга – ключ до знань”.

Хід уроку.

I. Оголошення теми та мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Перш за все, на що звертають увагу – це обкладинка книжки. Вона

може бути твердою або м'якою.

Виступ групи „Словознайки” (підготовлені попередньо учні).

1-й учень. Обкладинка – це обличчя (або одяг) книги, це те, що зовні вирізняє її

з-поміж інших видань. Нерідко саме завдяки обкладинці читач вирішує – зацікавить його книга чи ні.

Бібліотекар. Коли ви відкриваєте книгу, то ви бачите перед собою аркуш паперу,

що з'єднує її із сторінками.

2-й учень. Форзац – це слово запозичене з німецької мови. У перекладі означає

„сторінки, які йдуть перед текстом”. Форзаців – два. Часом це просто білий папір. А у „Читанці” на першому форзаці вміщено малюнок що розповідає про створення книги, а на другому, в кінці підручника, зображено бібліотеку.

3-й учень. Часто на одній з перших сторінок книги вміщують звернення до

читача. У „Читанці” ти також знайдеш його.

Бібліотекар. Окрім титулу зустрічається таке поняття, як „Фронтиспіс” ,

„Шмуцтитул”.

4-й учень. „Фронтиспіс” – це малюнок, розташований поруч з титулом, на лівій

сторінці. Він відображає характер усієї книги або є ілюстрацією до найважливішого епізоду. Це може бути також і портрет автора або головного героя твору.

Бібліотекар. Кожна окрема сторінка може містити колонцифру, колонлінійку,

колонтитул, сигнатуру і норму.

5-й учень. Колонцифри – порядкова нумерація сторінок книги. Цифри нумерації

можуть міститися зверху або знизу сторінки, посередині або збоку.

6-й учень. Колонлінійка є лінійкою того чи іншого малюнка. Вона частіше буває

зверху сторінки.

7-й учень. Колонтитули – це рядки тексту, розміщені зверху полоси з назвами;

приміром, на парній сторінці – назвами частин книги, а на непарній –

її розділів.

8-й учень. Сигнатурою називають порядковий номер друкованого аркуша книги;

розміщують її в нижньому внутрішньому куті першої сторінки кожного аркуша книги і повторюють з зірочкою на третій сторінці аркуша.

9-й учень. Норма – скорочена назва книги або прізвище її автора. Її вміщують на

першій сторінці аркуша, біля сигнатури. Сигнатура і норма потрібні для контролю за правильністю підбору аркушів книги в процесі її виготовлення.

Бібліотекар. Книги проілюстровані різними малюнками, фотографіями, якщо

книга про те, як зробити щось своїми руками. Книгу з малюнками читати цікаво, тому, що легко уявити собі те, про що говорить автор.

10-й учень. Завершує книгу – зміст – перелік назв розділів і творів. За допомогою

змісту легко знайти потрібний розділ чи твір.

11-й учень. Коли береш до рук книгу, обов'язково переглянь її зміст. Він дасть

тобі загальне уявлення про видання.

Бібліотекар. Є в книзі і вихідні дані. Це – паспорт її. Тут знайдемо ім'я та по

батькові автора, його прізвище. Прізвище видавничих працівників,

які доклали рук і вміння до створення книги. Це – редактор, художній редактор, коректор, технічний редактор.

12-й учень. Уважний читач прочитає тут, і коли книжку здано до набору в

друкарню, і коли її почали друкувати. Є тут відомості про формат книги, тираж, ціну.

13-й учень. І дуже важливі дані: адреса поліграфічного підприємства, де книги

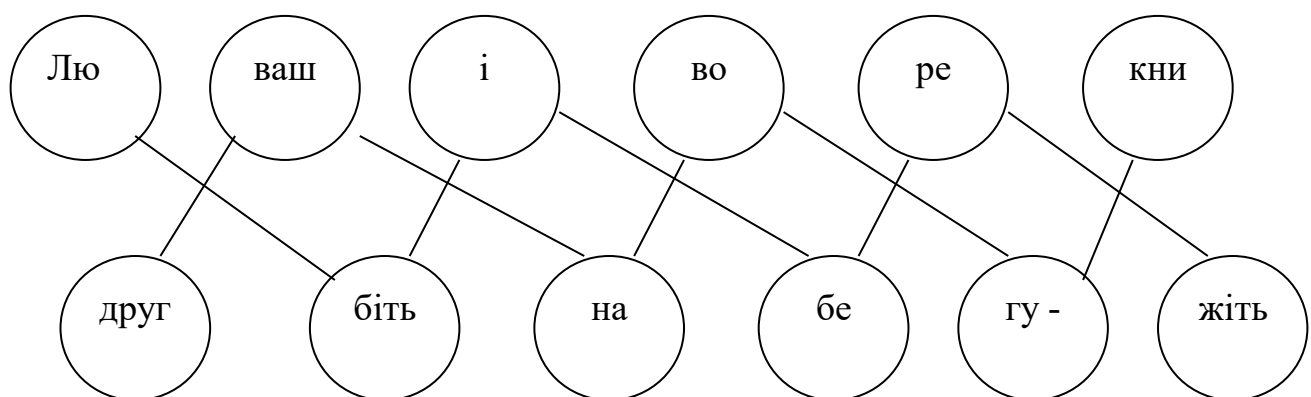
виготовляли, і адреса самого видання.

Бібліотекар. Дякую нашим помічникам за проведений урок. А тепер ми з вами

перейдемо до практичних вправ.

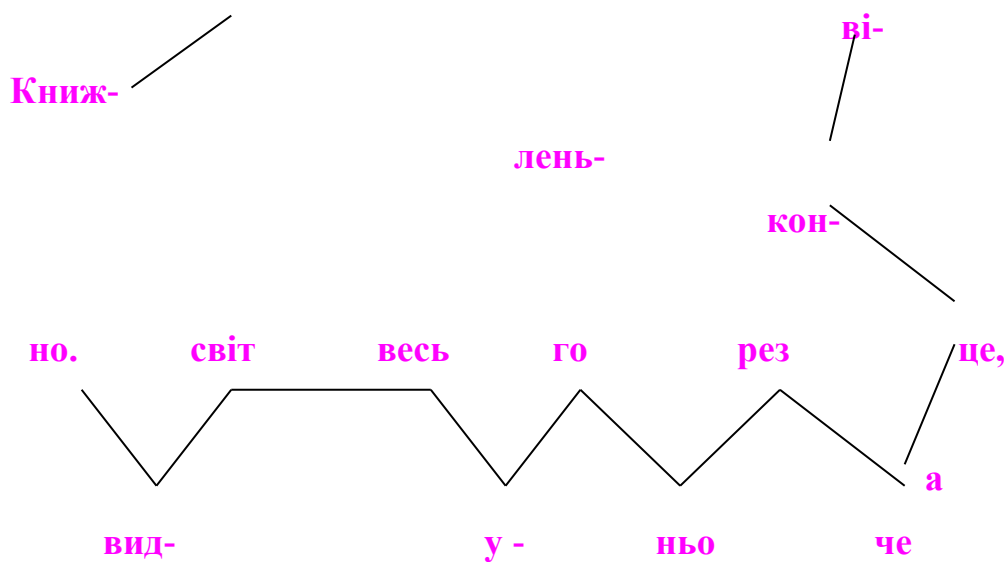
III. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Розгадування зашифрованого вислову.

2. Робота з прислів'ями.

IV. Підсумок урок.

Колективне розгадування кросворду

1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

1. Вчить читати й рахувати,
І писати, і співати
Всіх дітей довкола
Наша люба ... (школа)

2. На базарі їх не купиш,
На дорозі не знайдеш,
І не зважиш на терезах,
І ціни не підбереш (знання)

3. Чорне поміття

4. Сестри всі зазеленіли,

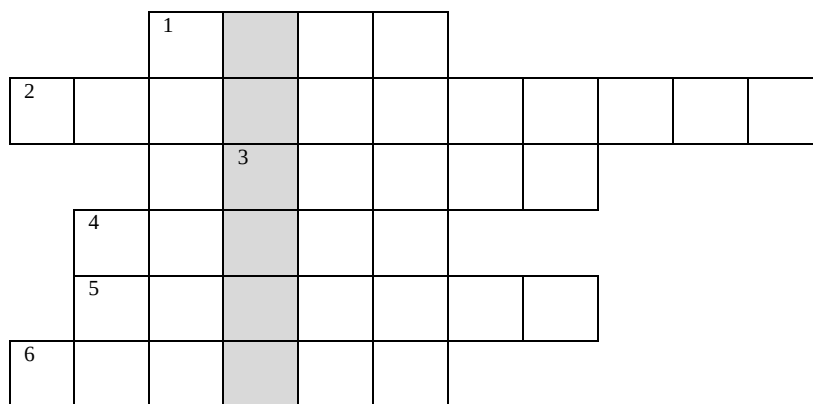
По білому полю
Той його сіє,
Хто це уміє.   *(письмо)*

Як прийшла весна.
Влітку враз зачервоніли –
Час збирання настав   *(ягоди)*

5. Не людина, а говорить і співає,
Всім новини сповіщає,
Дітям казки оповідає.   *(радіо)*

VI. Домашнє завдання .

Розгадати кросворд.

- 1) „Розум без ..., як птиця без крил”. *(книг)*
- 2) Як називалася людина, що переписувала книжки? *(переписувач)*
- 3) Місце, де сиділи переписувачі. *(собор)*
- 4) Який хан захопив Київ і після цього зникла бібліотека? *(Батті)*
- 5) і 6) Який князь заснував у Києві при Софіївському соборі першу бібліотеку?
(Ярослав Мудрий)

3 клас

Тема: Періодичні видання для молодших школярів.

Мета: розширити знання дітей про дитячу періодичну пресу; активізувати інтерес

до неї. Розвивати уміння самостійно читати дитячу періодику. Практично ознайомити з поняттями „число журналу”, „рік видання”, „примірник”, „комплект”. Розвивати навички читання, комунікативні здібності. Виховувати любов до рідного слова.

Обладнання: виставка дитячих журналів „Барвінок”, „Пізнайко”, „Веселі

картинки”, „Соняшник”, „Малятко”, „Яблунька”, „Стежка”, „Дивосвіт”; газет „Новачок”, „Казковий вечір” та ін.

Написані прислів'я „Хто багато читає, той багато знає”, „Журнал вчить, як на світі жить”, „Тематичний словник школяра”

каталог газет та журнал.

Девіз-епіграф

*Читай журнали та газети!
І подолай усі тенета.
Дізнаєшся про Всесвіт гарний,
Труди твої не будуть марні!*

Хід уроку.

I. Організація класу.

II. Оголошення теми і мети уроку.

III. Вивчення нового матеріалу:

1) читання анаграми

л ж р у н а   а з г е а т

(журнал)   (газета)

2) словникова робота

а) які значення може мати слово „журнал”?

(класний, журнал обліку відвідування, періодичне видання)

б) пояснення значення слів

„Довідкове бюро”

періодичне видання

періодика

газета

журнал

журналіст

дописувач, редактор, редколегія, тираж, примірник.

3. Робота з виставкою журналів.

- Назвіть журнали, які є на виставці.
- Які з них ви читали?
- Які журнали є вдома?
- Які журнали брали в бібліотеці?

- Який із журналів призначений для ваших маленьких братиків і сестричок?
- Про що говорить обкладинка журналу?
(учень розповідає)

Бібліотекар. А зараз поговоримо про журнали. Перший журнал вийшов в

1665 р. у Франції, в тому ж році – в Англії. В 1772 році – вийшов

додаток до газети „Санкт-Петербургские ведомости”. А в 1785 році з’явився дитячий журнал „Детское чтение для сердца и разума”. В 1861 році став виходити журнал „Вокруг света”, а після революції 1905 р. з’явився журнал „Тропинка”, головним редактором якого була жінка під псевдонімом Allegro (що в перекладі – блискучий папір).

Робота в групах. (Практична робота)

Зараз виконаємо невеличке завдання, кожна група отримає журнали. Завдання: коротко розповісти про що розповідає кожен журнал.

1 група – журнал „Барвінок”

2 група – журнал „Пізнайко”

3 група – журнал „Яблунька”

4 група – „Веселі картинки”, „Весела перерва”

Кожна група опрацьовує і розповідає чим цікавий кожен журнал, які в ньому є рубрики, для якого віку розрахований, коли виходить.

Бібліотекар доповнює відповіді дітей, звертає увагу на, що обкладинка містить № журналу, місяць, рік видання, з якого часу видається (Діти відшукують самі ці дані і повідомлять отримані відомості).

1 група

Зустріч з журналом „Барвінок”. Інсценізація. Кожна група може у діалозі представити розповідь про свій журнал, найцікавіше зачитують уривками.

(Стук у двері. Входить хлопчик у костюмі „Барвінка”, декілька учнів-барвінчат)

Вчитель. Діти, у нас гості. Хто ви?

„Барвінок”. Добрий день, діти! Ми з радістю завітали до вас. Давайте

знайомитись. Чи впізнали ви мене? А моїх друзів? Це барвінчата – мої читачі. Ми розповімо вам про себе. Хочете?

Народився я в 1928 році в місті Києві. Назвали мене ім'ям весняної ніжної квітки. У мене красиві обкладинки, цікаві сторінки. Я змінюю їх щомісяця. А чи знаєте, чому? *(Діти відповідають).*

Справді, так. Я виходжу в світ щомісяця і йду по всій Україні в пошуках барвінчат – читачів, молодших школярів.

На моїх сторінках ви знайдете те, чого немає в шкільних підручниках. Я порадую вас чудовими казками, оповіданнями, легендами, переказами, познайомлю з прикметами, прислів'ями, приказками, загадками, іграми.

Я розвеселю вас у сумні години, підтримаю в час скрути, посію у ваших душах зерна добра, щирості, любові.

Всі разом: „Барвінок” – друг усім,

Він входить в кожен дім!

Його читають геть усі:

Батьки, і діти, й бабусі.

І люблять наші дідусі.

ПАМ'ЯТКА

- 1. Журнал починай читати з обкладинки, на ній виділяють усі написи.**
- 2. Зверни увагу на номер журналу. Рік видання, хто і де видає журнал.**

3. Прочитай для кого призначений журнал.
4. Потім розглядай кожну сторінку, прочитай її до кінця.
5. Якщо зустрів незнайомі слова, звернись до словників, енциклопедій, довідників.
6. Про прочитане розповідай своїм друзям, обмінюйся думками з ними.
7. Подумай, як і де ти можеш використати знання, одержані з журналу.

Гра „Бібліотекар”. Складання (колективно) каталожної картки.

- Щоб швидко віднайти матеріал журналу, який запам’ятався, сподобався, необхідний, складемо каталожну картку, як це роблять бібліотекарі.

На дошці запис:

Автор.

Назва твору (матеріалу).

Назва журналу.

Рік видання.

Номер сторінки.

Учні групами складають усно картку, найкраще складену записують.

Фізкультхвилинка.

- Уявіть, що ви листоноші і швидко розносите періодичну пресу. А надворі сніг і вітер, дощ і блискавка, сонечко і чисті голоси птахів.
- Передайте руками як будете рухатись з важкою сумкою в любую погоду.
- А зараз поза „кучер”, „барон”.

Бібліотекар. Дорогі діти! Кожен день, в будь-яку погоду, в усі будинки приходять свіжі газети. З них ми дізнаємось про новини та події, які відбулися в різних країнах. Де знайшли залізну руду, де побудували завод, які відкриття зробили вчені, яких рекордів

досягли спортсмени, як народи всієї Земної кулі борються за мир в усьому мирі. Разом з газетами та журналами до нас в будинок приходять незвичайні люди: поети, композитори, вчені, винахідники, мандрівники, політичні діячі та інші. Звідкіля газета так швидко знає новини? Скажіть будь ласка!

(Діти відповідають)

Бібліотекар. Так дійсно.

В усіх куточках світу у газети є свої кореспонденти, які уважно слідкують за життям і про саме цікаве негайно повідомляють до газети. По радіо, телефону, телеграфу приходять до редакції новини. А на наступний день ці новини з'являються в газеті. Газети та журнали друкують великим тиражем на спеціальних машинах в друкарні. Тому одночасно свіжі номери періодики читають мільйони людей. Багато людей приймають участь в виданні газет та журналів – кореспонденти, редактори, художники, друкарі, складальники та інші люди, які працюють на друкарських та складальних машинах. А готову продукцію розвозять в усі кінці світу машини, поїзди, літаки, пароплави. *(Показати плакат „Як випускають газети”)*

- А що означає слово „газета”?

Довідкове бюро

Газета – періодичне, переважно щоденне видання друку, яке містить різноманітні матеріали про поточні події. Газета містить також літературні твори, ілюстрації, фотографії та рекламу.

Газети бувають: державні, обласні, районні, низові (газети установ, учбових закладів наприклад „Гімназист”).

Групова робота.

1 група „Новачок”

2 група „Казковий вечір”

3 група готує розповідь про інші газети для дітей з каталогу газет та журналів, які виходять в Україні.

Практична робота.

Діти розглядають газети, звертають увагу на № газет, рік видання, ким видається газета, які рубрики включає в себе, як оформлена.

Бібліотекар доповнює відповіді дітей.

ПАМ'ЯТКА

Як читати газети

Читай газету кожен день. Газета допоможе тобі дізнатися про найважливіші події, що відбуваються в світі, про життя і справи твоїх ровесників, які живуть у нашій країні і за рубежом.

Починай читання газети з перегляду заголовків усіх статей. Це допоможе тобі вибрати потрібний важливий і цікавий для тебе матеріал.

Читай кожну статтю уважно, визначаючи, що головне в ній і чому вона вчить.

Звертай увагу на незрозумілі слова. Їх пояснення знайдеш у словнику.

Візьми книгу про те, що особливо зацікавило тебе при читанні газети.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Гра „Краща газета”

Діти діляться на 3 команди.

Кожній команді дається аркуш паперу, фломастери, олівці, лінійки, вирізані малюнки. Завдання скласти першу сторінку газети. Описати сьогоdnішній бібліотечний урок. Виграє та команда, що краще виконала завдання, краще складе рекламу про свою газету. *(Діти складають реклами про свої газети).*

V. Підсумок уроку.

VI.

- І так, ми з вами ознайомились з періодичними виданнями для дітей.
- Які нові слова вивчили?

Словничок

періодичне видання	комплект
газета	редактор
журнал	редакція
тираж	дописувач
	примірник

- Зараз перевіримо як працювали протягом уроку.

ВІКТОРИНА

- 1. Що таке періодичні видання?**
- 2. Чому вони називаються періодичними?**
- 3. Що таке рубрика?**
- 4. Які дитячі газети знаєте?**
- 5. Що означає слово газета?**
- 6. Які дитячі журнали знаєте?**
- 7. Який журнал про природу? („Яблунька”)**
- 8. Яка різниця між газетою і журналом?**
- 9. Як називається наша районна газета?**
- 10. Які ще газети випускаються в м.Шпола?**

- Нагородження переможців.

Бібліотекар.

- Отже, якщо ви, діти, будете читати журнали і газети, то будете знати про всі події, що відбуваються в нашій країні, то вони відкриють для вас скарби знань, умінь, доброти, радості.

VI . Домашнє завдання.

За допомогою періодичних видань знайти і оформити журнал-книжечку.

1 ряд – про рослинний і тваринний світ нашого міста. **2 ряд** – про видатних людей нашого міста (співачи, поети, танцюристи, підприємці).

3 ряд – про підприємства нашого міста, скласти рекламу про їх продукцію.

Тема: Щоб книжка довше жила.

Мета: Ознайомити школярів з правилами користування книжкою.

Обладнання: Виготовлення обгорток, закладок, кутиків.

Хід уроку.

I. Повідомлення теми і мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар: Книжки – як люди: народжуються, живуть, старіють і навіть помирають. Для хворих людей є поліклініки, лікарні, санаторії. Для хворих книг також є спеціальні лікарні. Тільки називаються вони по іншому : палітурними і реставраційними майстернями. А в нас , у шкільній бібліотеці, працює “Книжкова лікарня “. В ній ми лікуємо хворі книги.

Однак усі лікарі знають : будь-яку хворобу легшу попередити, ніж лікувати. І радять берегти здоров'я. Зокрема, позбутися поганих звичок.

Давайте і ми насамперед запам'ятаємо, що з книжками не можна робити :

1. Не можна перегинати книжку .
2. Не можна загинати сторінки.
3. Не можна закладати в книжки олівці.
4. Не можна брати книжки брудними руками.
5. Не можна читати книжку під час їжі.
6. Не можна читати книжку на сонці.

Книжки бояться і бруду, і вологи, і сонячних променів - від цього псується папір. Ще книжки бояться пилу і комах точильників.

Найбільше книги люблять чистоту і дбайливе ставлення.

Класти книги потрібно тільки на чисті столи і парти.

Перегортаючи прочитану сторінку, викайте тримати її за верхній край. І ніколи-ніколи не слиньте пальців.

Чим акуратніше поводитися з книгою, тим вона довше служитиме. Це зрозуміло. Але і при найакуратнішому поводженні з книжками обкладинки їхні поступово брудняться. Щоб обкладинки не бруднилися треба зробити обгортки, кутики. А щоб не бруднилися і не загиналися сторінки потрібно зробити закладки.

На кожній обгортці повинна бути написана назва книжки, вказаний автор, і якщо це підручник, то клас.

Якщо обгортка паперова, то бажано її обтягти поліетиленовою плівкою.

Виконуючи всі ці правила і вимоги ви матимете завжди чисті, охайні книги.

А зараз ми з вами подивимося як правильно виготовляти кутики, робити закладки і обгортати книги.

III. Підсумок уроку.

Практична робота. Виготовлення кутиків, обгорток, закладинок.

IV. Домашнє завдання.

Виготовити кутики і закладки для своїх підучників.

Тема: Подорож в країну “Фольклористика”

Мета: виховувати у дітей любов до читання, познайомити їх з літературою найбільш характерною для молодшого шкільного віку.

Обладнання: книжкові виставки „У світі казки”, „Пісенна Україна”, „Народ скаже, як зав'яже”.

Хід уроку.

I. Організаційний момент.

Бібліотекар. З дитячих літ книжка допоможе вам зрозуміти світ, що вас оточує. Вона відкриває нам небачені обрії, допоможе зрозуміти історію народу, розкриє таємниці природи, життя.

Книга допоможе вам у навчанні, збагатить знаннями, зміцнить волю, пробудить мрію. Книжок у бібліотеці багато. Розкриєш одну з них - опинишся в далекій казковій країні, розкаже нам про незвичайні пригоди і подорожі, про чудеса, про навколишній світ.

II. Повідомлення теми і мети уроку

Бібліотека. Фольклор – народна творчість у широкому розумінні; література (байки, перекази, легенди, казки, прислів'я, приказки), музика.

Фольклористика – галузь знань, що вивчає фольклор.

Ми з вами сьогодні подорожуємо по „Фольклористиці”

1. Зупинка “Казкоград”.

Казка – розповідний твір про вигадані, часто фантастичні події.

Чарівні речі

Гравцям показують чарівні речі і вони відгадують, з якої казки ці речі.

(Лампа, підкова, ядро, сокира, горіх, риба, чобіток, квітка, возик, гроші).

Упізнай казку.

Ведучий читає уривок, а діти відгадують, з якої він казки.

1. „Проїв дірку в бичка, з середини все виїв, туди горобців напустив і соломою заткнув, а бичка під тином поставив і палкою підпер.”

“Лисичка – сестричка і Вовк - панібрат”

2. " Що мали казати мишенята ? Нічого. Стали вони тут вилазити з-за столу, а Півник їх і не тримає. Хто ж таких лінтьохів пиріжками пригощатиме ? “

“Півник та двоє мишенят”

3. *“Вовк зразу ж до боку, хотів солому віддерти. Драв – драв, та зубами й зав’яз, що ніяк уже й не видере...”*

“Солом’яний бичок”

4. *“От піч і каже:*

- Дівонько – гобубонько, на тобі оці пиріжки за те, що ти мене прибрала. Спасибі тобі!

Дічина подякувала і, тільки-но підїхала, а пиріжки так і посунули в возик”

“Дідова дочка і бабина”

5. *“- Скажіть мені , дідусю, з чого це у вас рана на грудях ?*

- А це, - каже,- така в мене рана, що від неї мені скоро смерть буде. Тільки мені день і зостався жити...”

“Названий батько”

6. *«Девочка оглянулась и побежала в чащу подснежники искать. А их было видно – невидимо! Под кустами и под камнями, на кочках и под кочками - куда не поглядишь. Набрала она полную корзину, полный передник – и скорее опять на поляну.»*

«12 месяцев»

7. *«Тут портной рассердился, взял тряпку, да как ударит тряпкой по мухам - семь сразу убил.*

-Вот какой я сильный и храбрый.»

«Храбрый портной»

8. *“Герда проп’ягнула маленькій розбійниці обидві руки в великих рукавицях і попрощалась з нею. Північний олень почав бігти дуже швидко по пеньках і по горбочках, болотами і луками.”*

“Снігова королева”

2. Зупинка “Прислів’єград”

Прислів'я – влучний образний вислів, часто ритмічний за будовою, яфкий у стислій формі узагальнює ізні явища життя.

Конкурс „Хто більше?”

Діти називають прислів'я та приказки на задані теми
(Тварини, явища природи).

3. Зупинка “Піснєград”

Пісня – віршований строфічний твір із повторами , призначений для співу.

Музичне попурі. Заспіваємо разом з...

(Бібліотекар називає імена казкових героїв, а діти згадують їх пісні і разом співають).

4. Зупинка “Загадкоград”

Загадка – стислий алегоричний опис подій, предметів, явищ, що їх треба впізнати, відгадати.

Відгадування загадок різної тематики.

1. *По білому полю чорним маком сіяно.* (книга)
2. *Найласкавіший хижак.* (кіт)
3. *Що можна побачити з заплющеними очима ?* (Сон)
4. *Одяг для картоплі.* (Мундир)
5. *Без ніг, а біжить, без крил, а летить.* (Голос)
6. *Висить сито не руками зроблене.* (Павутина.)
7. *Що належить тільки тобі, а застосовується частіше іншими ?*
(Ім`я)
8. *У кого є такий самий хвіст як у гусака ?* (У гуски)
9. *Де живе казковий птах ?* (У казці)
10. *Що буде з лелекою, коли йому виповниться 2 роки ?* (піде 3-й)
11. *Колоду треба розпиляти на 6 частин. Скільки треба зробити розпилів ?*

12.Скільки яєць може увійти в однолітрову банку ? (Жодного, вони не вміють ходити)

III. Підсумок уроку.

Запитання для учнів:

1. Що таке фольклор?
2. Які жанри фольклору ви сьогодні узнали?
3. Назвіть та охарактеризуйте їх.

IV. Домашнє завдання.

Намалювати ілюстрації до улюблених казок.

4 клас

Тема: Бібліотека – книжчин дім.

Мета: виховувати у читачів інформаційну культуру, вміння користуватися ДБА; навчити дітей правильно вибирати книги, надавати дітям бібліотечно-бібліографічні знання, види каталогів, і картотек. Навчити дітей по каталогах і картотеках знаходити необхідну їм літературу.

Обладнання: 1. Виставка літератури „Бібліотечно - бібліографічні знання – дітям”. 2. Бібліотечні картки для каталогів.
3. Картотека газетно-журнальних статей. 4. Таблиці ББК.

Хід уроку.

Девіз –епіграф: Каталоги й картотеки –

Гордість це бібліотеки.

Ви із ними подружіться –

Це в житті вам пригодиться.

I. Оголошення теми і мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Діти, чи замислювались ви коли-небудь над тим, скільки книг на світі? Зробимо прості підрахунки: якщо людина прочитає в середньому за тиждень 2 книги, то за рік вона зможе прочитати 100 книг. А за 50 років близько 5 тисяч. Якщо в середній бібліотеці зберігається приблизно 20 тисяч книг, то це означає, що прочитати їх одній людині не вистачить усього життя. То як бути? Висновок один: **читати треба найбільш потрібні і цікаві книги.**

Скажіть, діти, коли ви приходите в бібліотеку, як ви запитуєте про книги? Чи вибираєте ви їх самі?

(Відповідь учнів)

А що ще допоможе вам у виборі книг, ми детальніше розглянемо на бібліотечному уроці.

Кожна бібліотека відкриває читачеві свої скарби за допомогою каталогів і картотек.

Каталог – це перелік всіх творів друку, які є в бібліотеці.

(запис в зошит).

Учень. *(каталожна карточка).*

Хоч я карточка маленька,
В каталозі я важненька.
Я про книжку все знаю
Й залюбки розповідаю:
Про автора й назву
Скажу вам відразу.
Читаємо потім,
Хто малюнки малював,
Хто коли книгу видав.
Все розповім я,
Бо балакуча вся моя сім'я.

Бібліотекар. Найбільш зручним у користуванні є **алфавітний каталог**. У ньому всі книги зібрані за алфавітом, тому тематика книг тут різна: можуть разом стояти художня книга і наукова. Користуватись алфавітним каталогом дуже просто. Для цього достатньо знати прізвище автора і назву книги. З алфавітного каталога можна дізнатися, чи є в бібліотеці потрібна книга.

Учень. „А”.

Я – алфавітний каталог
Знаю все тут назубок:
Які є книги в бібліотеці,
І де їх місце на полиці.

Учень „Б”.

Я складаюся з карток,
Які стоять в один рядок.

Найбільше я люблю порядок –
Тут алфавітний розпорядок.

Учень „В”.

Всі картки в алфавіті
Гарненько тут поставлені,
Якщо уважно прочитаєш –
Про книгу ти багато визнаєш.

Учень „Г” .

Коли прийдуть книжки нові –
Буде поповнення мені
На кожну з них напишуть картку
Й поставлять в каталог на згадку.

Учень „Є”.

Хто зі мною щиро дружить,
Тому книга гарно служить.
Той у книжковому морі
Не заблудиться ніколи.

Бібліотекар. Але алфавітний каталог не може відповісти на запитання, які книги розповідають про ті, чи інші явища, події, предмети. З цими запитаннями потрібно звертатися до **систематичного каталогу**.

Діти, давайте разом з вами ознайомимося з ним, його будовою, особливостями. Чому він так називається?

Тому що картки тут розміщені за новою системою. Кожній галузі знань відповідає той чи інший відділ систематичного каталогу, який має умовне позначення. Таке ж позначення є на книгах і називається індексом.

Картки в каталозі розміщуються згідно розділам Б.Б.К. (*таблиці ББК*). В таблиці кожна галузь знання отримує цифрове позначення.

Наприклад:

2 – Природничі науки
22.1 Математика

22.2 Механіка
22.3 Фізика
22.6 Астрономія
3 – Техніка
4- Сільське та лісове господарство
5 – Охорона здоров'я та медицина
60 - Суспільні науки
63 – Історичні науки
65 – Економіка
66 – Політика
67 – Держава і право
68 – Військова наука
71 – Культура
72 – Наука
73 – Інформатика
74 – Народна освіта
75 – Фізкультура і спорт
76 – Друк. Радіомовлення. Телебачення.
77 – Клубна справа
78 – Бібліотечна справа
80 – Філологічні науки
81 – Мовознавство
82 – Фольклористика
83 – Літературознавство
85 – Мистецтво
86 – Атеїзм. Релігія.
87 – Філософські науки.
88 – Психологія
92 – Довідкові видання
93 – Журнали

На основній каталожній карточці у правому нижньому кутку на першому місці проставляється індекс відділу, в якому вміщена книга на полиці.

Запам'ятовувати назви всіх відділів немає потреби, адже на кожному ящику **систематичного каталогу** є перелік відділів, які в ньому розміщені. Кожен великий відділ має розділи і підрозділи, назви яких написані на роздільниках. На центральному роздільнику пишеться назва основного відділу, а розділи та підрозділи – на бокових роздільниках.

З чого ж почати пошук?

Картку на книгу в каталозі шукають приблизно так, як товариша в незнайомому місці. В першу чергу потрібно дізнатись, де знаходиться вулиця, на якій живе товариш. Коли знайдеш вулицю, відшукай будинок. А ось і будинок. Залишилось знайти квартиру, і зустрінешся з товаришем. Так потрібно вести пошук і в каталозі. Замість вулиці – каталожний ящик, замість будинку – роздільник відділу, замість квартири – роздільник підвідділу.

Наприклад.

Тобі потрібні книги про космічні кораблі, польоти в космос. Зрозуміло, що їх треба шукати у відділі „Техніка”. Який індекс мають книги з техніки?

Діти відповідають: 3.

Бібліотекар. А підвідділ? Знаходимо в ящику роздільник з індексом 30.6. – Космонавтика. Польоти в космос. Відсуваємо цей роздільник – і перед нами картки з описом книг про космічні кораблі.

Бібліотекар. Ще в бібліотеці є **предметний каталог**. Картки в ньому розташовуються за алфавітом предметних рубрик.

Предметні рубрики – це короткі словесні вирази предмету творів друку (*запис в зошит*). У предметному каталозі література про предмет збирається в одному місці.

Наприклад, знайти книги про дружбу. Де в каталозі можна їх знайти? Одразу вирішити важко. А за покажчиком легко. За буквою „Д”

знаходимо картку з темою „Дружба”, на якій вказано індекс 87.7. Значить, в каталозі нам потрібно знайти відділ 87.7. „Етика”, де стоять картки на потрібні книги.

Бібліотекар. Крім каталогів у бібліотеках є і картки, за допомогою яких можна знайти необхідні твори. Які **картотеки** найбільш поширені в бібліотеках?

Учні (підготовлені):

1. Краєзнавча картотека (література рідного краю).
2. Картотека заголовків художніх творів (картки розташовані по алфавіту заголовків).
3. Картотека нових надходжень.
4. Картотека періодики (газетно-журнальних систем) – схожа на систематичний каталог.
5. Тематичні картотеки (з найактуальніших тем сьогодення).

Наприклад, картотека з „Народознавства”, „Валеології”, „Підступні руйнівники здоров’я” та ін.

Для молодших школярів існує тематична **ілюстрована картотека** – в ній картки та книги розставлені за розділами, на яких вказано назву теми.

Учень.

Нещодавно дуже дивно

Здавалося мені:

І як шукають діти

Найцікавіші книжки?

І навіть на полицях

Я впоратись не міг,

Шукаю й не знаходжу,

Що до душі мені.

Я потім, як на диво,

Натрапив каталог.

Як все тут просто, вміло.

Картки стоять в рядок.

Я все знайшов швиденько
„Незнайку” і казки.
Дякував чемненько,
І вже зібрався йти.
Але я хочу, діти,
У вас щось запитати.
Мені цікаво скільки
Ви могли запам'ятати?

III. Закріплення вивченого матеріалу.

Вікторина.

1. Що таке каталог?
2. Які ви каталоги знаєте?
3. Що таке алфавітний каталог?
4. Що таке систематичний каталог?
5. Як розташовують картки в предметному каталозі?
6. Які картотеки ви знаєте?
7. Що таке картотека?
8. В якому каталозі ви будете шукати книгу про білочку або зайчика? (в предметному під рубрикою „Тварини”).
9. А де ви знайдете книгу про ВВв? (в систематичному каталозі в розділі „Історичні науки”)
10. Де ви знайдете книгу про футбол? (в систематичному каталозі в розділі „Фізкультура і спорт”).
11. На яке прізвище і в якому каталозі ви будете шукати книгу Андерсена „Дюймовочка” (в алфавітному на літеру „А”).
12. З якої країни прийшло до нас слово „каталог” (З Греції).
13. З чим часто зрівнюють каталог? (З компасом).
14. Що таке роздільник? (Це спеціальна картка з цупкого картону з виступом у верхній частині).
15. Які розділи систематичного каталогу ви знаєте?

16. Що таке рубрика? (Розділ у газеті, журналі та ін., назва розділу, підрозділу).

Розв'язати кросворд.

Якщо правильно заповните клітини по горизонталі, то прочитасте слово-відгадку по першій вертикалі.

1. Країна з найбільшою кількістю населення в світі? (*Китай*).
2. Корисна копалина, з якої одержують паливо для багатьох видів транспорту? (*Нафта*).
3. Останній голосний звук у назві обласного центру (*Черкаси*)
4. Явище природи, яке викликало в давнину страх у людей? (*Грім*).
5. Велика морська хижа риба. (*Акула*).

IV. Підсумок уроку.

Бібліотекар. Ось і закінчився наш урок.

Із книгою і словом порідніться,
Хай книга буде – ваш насущний хліб.
Тож зачерпніть із неї і напийтесь
Снаги, що в серці залишає слід.
Вона прекрасно вміє віщувати,
Життя відкриє обриси нові.
І справу мозку може тамувати,
Немов рілля краплини дощові.
В піснях Шевченка, Пушкіна, Шекспіра
Пізнайте світ поезії й добра.
Бажаю я, щоб щиро ви повірили

В могутню силу слова і пера.

Тема: Науково-пізнавальна література для школярів

Мета: дати дітям поняття науково-художньої та науково-пізнавальної літератури; ознайомити з особливістю цієї літератури; зацікавити учнів науково-пізнавальною літературою, переконати їх у тому, що відповіді на різноманітні “чому” вони одержать саме з цих книжок .

Обладнання: книжкова полицка „Чомучка” (науково-художні, науково-пізнавальні, художні, енциклопедичні книги з передмовами, розгорнутим довідковим апаратом), „Пошта Чомучки”, рекомендаційні плакати.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Ознайомлення з книгами, розміщеними на книжковій полиці „Чомучка”.

II. Повідомлення теми і мети уроку.

Бібліотекар: Як приємно бачити вас, любі діти, на зустрічі з книгою. Але сьогодні наша зустріч незвичайна. По-перше: ми сьогодні зустрічаємося із славнозвісним Чомучком.

Чомучко: Добрий день, любі друзі! Я теж дуже радий вас бачити. Мене чекає сьогодні нелегка робота. Моя поштова скринька доверху наповнилася вашими листами. Я маю прочитати кожного.

Бібліотекар: А по-друге: ... Але не будемо поспішати. Усьому свій час.

Чомучко: Я прийшов сьогодні до вас не лише з поштовою скринькою.

Є шестеро у мене слуг

Проворних і прудких

І все, що бачу я навкруг

Все знаю я від них.

Вони по знаку моєму

З'являються завжди

А кличуть їх: Як і Чому,

Хто, Що, Де і Коли.

Мої слуги, як завжди зі мною. А ще я приніс з собою свою книжкову полицю. На ній книжки. І сьогодні ми з ними ознайомимось. Цю справу я доручаю своєму бібліотекареві.

Бібліотекар: Я із задоволенням роздала б ці книжечки вам, діти. Але вони належать Шполянському Королівству Мудрагелії. І щоб одержати дозвіл Мудрила Першого і Останнього на ці книги, треба виконати декілька завдань. Отож, помандруємо до країни Мудрагелії, а ті завдання, які перед нами будуть поставлені виконаємо без проблем. Згода? Тоді в путь.

Завдання 1. Ознайомтеся з літературою, яка називається „науково-пізнавальною”. В цьому завданні я вам трішки допоможу. Ви вже багато читаете різних книг.

Бібліотекар:

1. Коли ви були маленькими, що вам читали мами, бабусі?
2. А що ви любите вивчати напам'ять?
3. А які жанри ми ще не назвали?
4. Чудово. А як одним словом це все зветься?
5. А чому вони художні?

Добре, діти. Все це художня література. Але ці книжечки, що стоять на полиці Чомучка – не художня література. А зараз ми спробуємо це довести. Рано вранці встає сонечко... “Де?”: Звідки встає? Ввечері сонечко сідає, зникає за краєм. “Де?”: Куди сховалося сонечко? По небу пливуть хмарки, високо, низько, пливуть собі, гнані вітром. “Де?”: Звідки і куди? Весною прилітають зграї пташок, а восени, перед настанням зими, відлітають... “Чому?: Куди? Чому?

А чи знаєте ви який великий світ, в якому ми живемо. І що вам відомо про нього і про Землю, на якій стоїть наш будинок, і по якій ви ходите?

А чому сняться сні? Про все це вам ще належить дізнатись, почути вперше, подивуватися незвичайному, і я трішечки заздрю вам, адже у вас стільки цікавого попереду. І якщо ви хочете знати, ви можете знати. Якщо ви можете знати, ви будете знати. Якщо ви будете знати, захочуть знати вас. “Де?: Як же про це все дізнатись? Адже часто на наші “чому?” навіть тато і мама, а то і вчителька відповіді не знають.

Чомучко: Людина всього знати не може. А для цього в людини є вірні друзі – книжки. Вони знають все.

Бібліотекар: Правильно, Чомучку. Книга все знає і нас навчає. Зверніть увагу, діти, на прислів'я, що написані у вас на дошці. Прочитаємо їх. (Діти читають.) “Книга вчить, як на світі жить”. “Книжка – маленьке віконце, а через нього весь світ видно”. “Де розумом не дійду, то в книжці знайду”. “Не бійся, коли не знаєш: страшно, коли знати не хочеться”. От же, запам'ятаймо перше правило: На всі запитання: “Як?”, “Чому?”, “Хто?”, “Де?”, “Що?”, “Коли?” – відповіді дають книги”. Та книги це незвичайні. Їх називають науково-художніми, науково-пізнавальними.

Може хтось здогадався, чому вони так називаються? Тоді я вам розповім. Всі ті явища, про які ви часто запитуєте вивчає наука. Те, що відбувається в природі вивчають природничі науки. Зможете назвати їх?

Бібліотекар: Правильно, те, що в техніці у нас відбувається, що створюється технікою вивчають науки технічні. І так далі. Але всі ці науки ви будете вчити значно пізніше. Наприклад, астрономію (науку про небесні тіла), ви вивчатимете аж у 10-му класі. А ви вже сьогодні хочете знати, чи далеко до сонця, чому сонце жовте? Тому й існує для молодших і середніх школярів науково-пізнавальна література, тобто література, яка допомагає дітям пізнавати науку, яка дохідливо, зрозуміло, популярно пояснює різні наукові поняття.

Діти, згадайте, можливо хтось із вас уже ознайомився з подібними книжками? Подивіться на книжкову полицку Чомучка. Є серед цих книжок ваші знайомі? Назвіть їх.

Бібліотекар: Розгляньмо ще раз цю книжку. І спробуймо сказати, що ж в ній особливого.

1. Відомості титульного аркуша (малюнки автора).
2. Зміст не в кінці, а перед текстом. Книга складається із розділів. Назви розділів – питальні речення. Відповіді на певні питання в певному розділі. Читати всю книгу не обов'язково.
3. Передмова. Книга для спільного читання батьків і дітей.
4. Малюнки. Їх багато, є схеми, фотографії. Малюнки гумористичні, допомагають дітям краще зрозуміти текст.
5. В тексті багато матеріалу, винесеного на поля, надрукованого курсивом – це коментар автора.

Отож давайте ще раз повторимо особливості науково-пізнавальної літератури:

- текст наукового стилю, вживаються терміни;
- розширений довідковий апарат (передмова, післямова, тлумачні словники, коментарі тощо);
- велика кількість ілюстрацій, їх різноманітність (малюнки, схеми, карти, фотографії, таблиці тощо).

Ми вже знаємо, що таке науково-пізнавальна література і в чому її особливості. Але Мудрило Перший і Останній ставить перед нами нове завдання:

Завдання 2. Дізнайтеся, хто пише науково-пізнавальні книжки?

(Бібліотекар роздає дітям книжки і вони дізнаються про авторів книг).

Бібліотекар: Правильно, діти. Автори науково-пізнавальних книжок не просто письменники, вони за професією вчені, науковці, інженери. Адже тільки вони можуть достовірно пояснити дітям різні наукові питання.

Багатьох авторів науково-пізнавальних книжок ви вже знаєте. Хто може назвати? (відповіді дітей).

Добре. Сьогодні ви познайомитесь ще з багатьма авторами. Про одного із них ми зараз з вами прочитаємо. Читає з передмови до книги: Воїнственський М.А. Ні пуху, ні пера!: Науково-художня книга: Для серед. та старш. шкіль. віку. Передмова Ю. Щербака; Худож. Оформ. Д.О. Заруби. – К.: Веселка, 1991. – 70 с.: 1л. А тепер ми маємо виконати такі завдання.

Завдання 3. Вивчіть інструкцію як читати науково-пізнавальну літературу. Читання може бути різним: перегляд, вибіркове читання, повне читання, вивчення.

Бібліотекар: Я лише доповню. Ще можна вибирати книги за допомогою бібліографічних посібників. Наприклад: “В стране интересных уроков. Беседы о книгах для учащихся 5-6 классов.” – М.: Книжная палата, 1991. – 87 с. – (За страницами вашего учебника; Выпуск 27). Крім цього, вам можуть допомогти матеріали рубрик, які є в дитячих журналах: “Соняшник”, “Барвінок”, “Юний натураліст”, “Юний технік”. А ще ви добре знаєте збірники “Криничка”, “Джерельце”. В них ви знайдете розділи науково-пізнавальної літератури.

III. Підсумок уроку.

Чомусик: А у мене ще від Мудрила Першого і Останнього є “хитрі” запитання:

1. Яке колесо під час руху не крутиться? /запасне/
2. Де вода стовпом стоїть? /у пляшці/
3. Які два займенника псують бруківку? /”я” і “ми”/
4. Що залишається в коробці, якщо з неї вийняти сірники? /дно/
5. Яка річка тече в роті? /Десна/
6. Який вузол не можна розв’язати? /залізничний/
7. Як написати в чотирьох клітках “суха трава”? /сіно/

IV. Домашнє завдання.

Бібліотекар. Ось тепер усе. Дозвольте оголосити Указ по королівству від Мудрила Першого і Останнього:

Оголошую конкурс на право називатися Почесним громадянином Мудрагелії;

Умови конкурсу:

- нехай кожен з вас вибере книжечку, яка йому сподобалась;
- нехай прочитає її;
- зробить картку для класної ілюстративної картотеки;
- складе запитання-загадку за прочитаною книжкою.

Всім, хто блискуче впорається з цим завданням буде присвоєно звання Почесного громадянина Мудрагелії.

Тема: Які книги допомагають мені вчитись?

Мета: познайомити дітей з існуючою довідковою літературою, навчати дітей користуватись словниками, енциклопедіями, виховувати інтерес і потребу до роботи з довідковою літературою.

ХІД УРОКУ

I. Організація класу.

II. Оголошення теми і мети уроку.

III. Вивчення нового матеріалу:

Бібліотекар. Сьогодні урок у нас незвичайний. Тему уроку ви зараз мені скажете. Прочитайте прислів'я: „Золото добувають із землі, а знання – з книжок”.

(учні вголос читають прислів'я).

Бібліотекар. З яких книжок добувають знання?

Відповідь учнів.

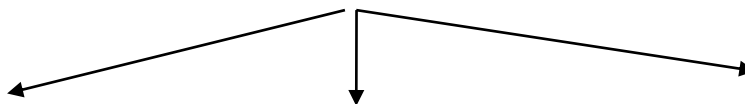
Бібліотекар. Сьогодні ми познайомимось з довідковою літературою. Як ви гадаєте, яка це – довідкова література?

(Відповіді учнів).

Бібліотекар. Ми сьогодні з нею познайомимось, будемо вчитися користуватися цією літературою.

Знайомство з довідковою літературою:

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

СЛОВНИКИ   ДОВІДНИКИ   ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Бібліотекар. Чим ви вже користувались в своєму житті?

Учні. Ми вже користувались деякою літературою. Зокрема орфографічним словником, словником синонімів, тлумачним словником.

Бібліотекар. В якій послідовності записані слова у словниках?

Учні. За алфавітом.

Знайомство із значенням слів.

Бібліотекар. Візьміть тлумачні словники. Перший ряд визначатиме значення слова „словник”, другий – слова „енциклопедія” і третій ряд – значення слова „довідник”.

(Учні виконують завдання)

СЛОВНИК	ЕНЦИКЛОПЕДІЯ	ДОВІДНИК
Збірник слів в алфавітному порядку з поясненням, тлумаченням або перекладом на іншу	Наукові довідники у формі слова – систематизований огляд відомостей з будь-якої галузі виробництва або	Книжки, що містять короткі відомості з певних питань

мову	науки	

Знайомство зі словниками, енциклопедіями, довідниками.

Словники – знайти щось про слово: наголос, будову слова, значення.

IV. Закріплення нових знань

Практична робота з довідковою літературою.

Бібліотекар. В якій книжці ми шукатимемо, як правильно пишеться слово?

Учні. В орфографічному словнику.

Бібліотекар. Знайдіть, як пишуться слова „**кропива**”, „**конденсатор**”. Напишіть на дошці.

(Учні виконують завдання)

Бібліотекар. Де ми шукатимемо синоніми до слова .....

Учні. В словнику синонімів.

Бібліотекар. Знайдіть синоніми до слова „**гарний**”

Учні. Хороший, красивий, красний, вродливий, чепурний.

Бібліотекар. Синоніми до слова „**пастух**”.

Учні. Чередник, скотар, табунник, отарник, вівчар.

Бібліотекар. Знайдіть антонім до слова „**святковий**”

Учні. Буденний.

Бібліотекар. До слова „**з’єднувати**”.

Учні. Роз’єднувати.

Бібліотекар. Де ми шукатимемо переклад слів з російської мови на українську та навпаки?

Учні. В російсько-українському та українсько-російському словнику?

Бібліотекар. Перекладіть на українську мову слова „**бесідка**”, „**ландыш**”.

Учні. Альтанка, конвалія.

Бібліотекар. А тепер перекладіть з української на російську мову слова „багнет”, „електромережа” і „пліснява”.

Учні. Штык”, „електросеть”, „плесень”.

Бібліотекар. Де ми шукатимемо про історію предмета, його виникнення?

Учні. В енциклопедії.

Бібліотекар. Прочитайте, як називається енциклопедія, що лежить у вас на парті.

Бібліотекар. На картках є завдання. Знайдіть відповіді на запитання. Знайдіть відомості про *марш, материк, картоплю, метро, кіностудію.*

(Учні виконують завдання)

V. Підсумок уроку.

Бібліотекар. Для того, щоб правильно писати й говорити, щоб розширити свої знання, яка література має завжди бути у вас на столі?

Учні. Довідкова.

Бібліотекар. Що належить до довідкової літератури?

Учні. Словники, енциклопедії, довідники.

Бібліотекар. Що треба добре знати, аби швидко знайти потрібне слово в словнику чи енциклопедії?

Учні. Треба добре знати алфавіт.

Бібліотекар. Довідкова література дуже корисна й потрібна не тільки вам, учням, а й вчителям, батькам. І треба дружити зі словниками, енциклопедіями. І ніколи не соромитися заглянути в книгу. Не дарма в народі кажуть: „З книгою подружишся – розуму наберешся”.

VI. Домашнє завдання.

Вивчити алфавіт.

5 клас

Тема: Дитячі енциклопедії, довідники, словники

Мета: розширити знання дітей про довідкову літературу. Навчити користуватись енциклопедіями, різними видами словників. Виховувати дбайливе ставлення до книг.

Обладнання: книжкова виставка «Довідкова література – скарбниця мудрості людської», плакати «Структура довідкової літератури», «Типи і види словників», карточки до гри , на партах словники, довідники, енциклопедії.

Хід уроку

Епіграф:

Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля.
Не майте гніву до моїх порад

І не лінуйтесь доглядать свій сад.

М.Рильський

I. Оголошення теми і мети уроку.

Вступне слово бібліотекаря: Чи доводилось вам користуватись словниками, енциклопедіями? А у кого дома є свої енциклопедії? Важко уявити працю вченого, письменника, журналіста, вчителя, навчання учня, студента без надійних помічників: різноманітних словників, довідників, енциклопедій.

Отже сьогодні ми з вами познайомимось з довідковою літературою: найрозумнішими книгами, які можуть дати відповідь на всі запитання.

II. Вивчення нового матеріалу.

Роздивимось книжкову виставку «Довідкова література – скарбниця мудрості людської». На ній такі різні книги: тут ми бачимо книги з мови і з географії, книги про автомобілі і про динозаврів, навіть є книги на іноземній мові? Як ви думаєте, що об'єднує їх? Всі вони не художні, їх не будеш читати з початку до кінця, але до них ти будеш звертатись сотні разів, коли треба вияснити чи вірно написане слово в диктанті, що означає якесь незрозуміле слово, заглянеш до них, коли треба перевести текст на іноземну мову чи навпаки, вони будуть тобі потрібні для написання реферату.

Всі ці книги довідкового характеру. Роздивимось таблицю «Довідковий фонд», книги в ньому поділяються на словники, енциклопедії і довідники. І допоможуть ці книги - всезнайки лише тим, хто вміє ними користуватись.

Розглянемо як побудована кожен том 12 томної «Дитячої енциклопедії». На корінці ми бачимо номер тому і слова якими починається і закінчується цей том, написані вони для зручності: не беручі в руки важкий том з полиці, по надписам на корінцях можна визначити чи є потрібне нам слово в даному томі. Статті розташовані за темами, наприклад 3 том вміщує відомості з математики, фізики, хімії. На початку поданий зміст всього тому, далі статті і в самому кінці – алфавітний покажчик імен і предметів. Які ще енциклопедії ви бачите на виставці?

Справжнім сховищем найцінніших скарбів можна назвати енциклопедії. Отже, запам'ятайте, енциклопедія – довідкова книга, яка містить відомості з усіх галузей життя. Енциклопедії бувають галузеві, які детально висвітлюють якусь одну тему.

Звернімось до нашої виставки. Прочитайте, які галузеві енциклопедії є в нашій бібліотеці. („Правова енциклопедія школяра”, „Україна. Дитяча енциклопедія”, „Енциклопедія для хлопчиків”, „Географічні відкриття”, „Походження життя на землі”, „Міфологія”, „Українська література”, „Музика”, „Архітектура”. Чи подобаються вам ці книги”?

Крім галузевих є універсальні енциклопедії, в яких містяться відомості з усіх галузей знань. Назвіть, які представлені на виставці. („Велика ілюстрована енциклопедія ерудита”, „Все про все на світі”, „Дитяча енциклопедія”).

Розглянемо ще одну складову довідкового фонду. Відгадайте загадку:

Я тобі відкрию світ –

Тільки вивчи алфавіт.

Помічник, не витівник,

Мудрий вчитель твій... (Словник)

Які словники вам відомі? Крім орфографічних, тлумачних існують дуже багато словників. Розглянемо таблицю. Словники поділяються на мовні : орфографічні, тлумачні, орфоепічні, словники синонімів, словники антонімів тощо. Відомий український письменник Д.Білоус навіть присвятив тлумачному словникові вірш. (Учень читає вірш „Тлумачний словник”)

Крім мовних словники поділяються на енциклопедичні, пояснюють не самі слова, а означені ними поняття; перекладні (українсько-німецький, російсько-український) і тематичні або спеціальні – присвячений одній якійсь темі (про тварин, про мистецтво, географічні). Відомий французький письменник Анатоль Франс сказав: „Словник – це весь всесвіт в алфавітному порядку”.

В нашій бібліотеці є такі словники для школярів: мовні (називати і показувати), тематичні, енциклопедичні. В словниках є передмова, яка розповідає як користуватись словником, додатки, список скорочень. В більшості словників розташування слів алфавітне. Як ми чули в загадці словник - тому відкриває свої таємниці, хто добре знає алфавіт. Проведемо гру „Не розірви ланцюг”. (Клас ділиться на три команди, від кожної 1 учень у дошки для записування літер, роздаються картки з завданнями, після закінчення визначається переможець)

Третьою складовою довідкового фонду є різноманітні довідники. За розміром вони менші ніж енциклопедії, містять короткі відомості з якоїсь теми. Розраховані на масового читача. В нашій бібліотеці до послуг читачів такі довідники: (знову звертаємось до виставки) „Словник – довідник з релігієзнавства”, довідники з історії різних видань, „Країни світу”, „Культура української мори”, „Довідник з елементарної математики”, „Довідник школяра”

III. Закріплення вивченого матеріалу.

За допомогою довідкових видань виконайте завдання. Група „істориків” відшукає повідомлення про те, як був написаний перший тлумачний словник української мови; група „мандрівників” перекладе слова „словник”, „енциклопедія” на англійську, російську і німецькі мови; „мовознавці” розтлумачать нам слова „енциклопедія”, „словник”, „довідник”; а „вчена рада” підготує висновок нашого уроку „чим відрізняються між собою словники, довідники і енциклопедії. Вам дається 5 хвилин. (по закінченню зачитуються відповіді, вчитель уточнює відповіді, оцінює)

IV. Підсумок уроку.

Про що йшлося на сьогоднішньому уроці? Що нового ви узнали? Чи сподобався вам урок? І на кінець, нагадаємо ще раз слова М.Рильського, які взяті за епіграф уроку:

Не бійтесь заглядати у словник:

Це пишний яр, а не сумне провалля;

Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля.
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтеся доглядати свій сад.

Тема: Історія створення книги.

Мета: Дати відомості про книгу – історичну пам'ятку людства, історію її виникнення та розвиток книгодрукування в Україні. Популяризувати книгу – носія інформації. Виховувати повагу до історії народу, його внеску в розвиток української культури.

Обладнання: виставка: «книга – наш друг на все життя», ілюстрації до книг.

Хід уроку

I. Організація класу.

II. Оголошення теми і мети уроку.

III. Вивчення нового матеріалу.

Що ж таке книга? Книга – це велике диво, створене людиною. Ще не вміючи читати, ми розглядали малюнки до казок, слухали цікаві історії, які читали нам мами. Щодня ми маємо справу з книгою в школі та вдома. Про все ми дізнаємося з книг. За допомогою них ми можемо зазирнути у майбутнє, дізнатися, як жили у сиву давнину, якими були древні цивілізації.

Якою ж була перша книга? Чи було її надруковано, чи написано від руки, з чого її було зроблено? Ось про це і піде мова на сьогоднішньому уроці.

На якому ми розглянемо такі питання:

1. «книги – плитки»
2. «книги – стрічки»
3. «книга з воску»
4. «книга зі шкіри»

5. «берестяна книга»
6. «книга з паперу»
7. Першодрукар Іван Федоров

1. Такі книги були знайдені в давньоассирійському місті Ніневії. Писець креслив свої знаки на м'якій глиняній плитці тригранною загостреною паличкою . після цього плитку обпалював гончар. Плитки нумерували, як сторінки, і на кожній проставляли назву.
2. Чому книга у Єгиптян мала вигляд стрічки? Тому, що папірус при згинанні ламався, а стрічку можна було скласти в трубку. Вони були у вигляді стрічки кроків зі сто довжиною. Рядки писалися не у довжину стрічки, а у багато стовпчиків. Таку книгу не можна було сховати в кишеню. Її носили в ящикках.
3. Воскові книжечки були винайдені ще в часи древніх римлян. Вони мали такий вигляд: декілька табличок – довідок, охайно витесаних всередині, скріплялися шнурками через дірочки, які були пророблені у двох кутках дощечки. Квадратну виїмку кожної дощечки наповнювали воском. Писали на ній сталлюю паличкою – стилем. У кожного школяра того часу була підвішена до пояса така табличка.
4. У книг із воску і папірусу з'явився суперник – пергамент. Його можна було різати , згинати, зшивати в книги. Окремі аркуші зшивалися і в такому вигляді вони уже виглядали книгою. Були дуже важкими. Їх приковували залізними ланцюгами до стовпів ,щоб ніхто не міг украсти.
5. Берестяні книги виникли у нас на Русі в XI столітті. Для їх виготовлення брали берест, кип'ятили його, зшкрібали внутрішній шар кори, а потім обрізали по краях, надаючи правильної форми. Пройшовши таку обробку , берест ставав еластичним і м'яким.
6. Паперові фабрики «паперові млини», виникли у Європі у XIII столітті. Вони були не популярними, на них писали лише те, що мало

зберігатися недовго. Продовжували писати на пергаменті. Але з розвитком шкіл, університетів, необхідні були книги, і в великій кількості. Тому папір починає витісняти пергамент.

7. Датою народження друкарського верстату був 1440 рік. Особлива роль у становленні друкарської справи належить Івану Федорову. Він друкував книги у Московській державі, у власній типографії у Львові, в друкарні князя Костянтина Острозького в Острозі. Виданий ним у Львові «Буквар» - перший у Європі друкований підручник.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Чим відрізняються книги з воску та книги із стрічки?
2. Яка книга важча берестяна чи із шкіри?
3. Хто такий Іван Федоров?

Вікторина

1. Хто першим винайшов матеріал, що нагадував сучасний папір?
2. З чого виробляли пергамент.
3. Звідки прийшов до нас папір?
4. Хто започаткував книгодрукування?

V. Підсумок уроку.

Минуло багато часу, поки з'явилися друковані книжки.

Тепер книжка всюди поруч з нами. Вона – наш друг і порадник. Шануйте її, друзі, любіть і бережіть, бо в неї вкладено велику працю багатьох людей.

Тема: Щоденник читача.

Мета: навчити вести “щоденник читача”, визначати жанр твору, головних героїв, коротко передавати зміст прочитаного. Виховувати бажання читати, прививати любов до української літератури.

Обладнання: Книжкова виставка “У світі казок і пригод”, схема “Щоденника читача”, роздатковий матеріал - В.Сухомлинський “Яблунька і літо”, “Купа сміття”.

Хід уроку.

I. Оголошення теми і мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Діти, ви вже закінчуєте 4 клас, умієте добре читати. Хтось читає більше, хтось менше. Попереду літні канікули і ви багато прочитаєте цікавих книг, історіями з яких ви захочете поділитися зі своїми товаришами. Але ви мабуть помічали, що з часом забувається прочитане. Так от, щоб цього не трапилося з вами я навчу вас вести “Щоденник читача”.

Для чого він потрібний? - спитаєте ви. А ось для того, щоб можна було будь коли пригадати які книги ви читали, посперечатися з друзями хто з вас більше прочитав, згадати всіх героїв улюбленого твору.

Зараз давайте подивимось схему “щоденника” і вам усе стане зрозуміло. (розглядаємо схему і бібліотекар коментує кожен стовпчик)

ЩОДЕННИК ЧИТАЧА

№ з/п	Дата прочитання	Автор, назва книги, жанр	Герої твору	План твору або короткий запис	Примітки
1	15.04.06	Народна казка “Колобок”	Дід, баба, колобок, зайчик, ведмедик, вовчик, лисичка.	Казка про колобка, який утік від діда, баби, зайчика, ведмедика, вовчика, а лисичка його перехитрила і з’їла.	
2	24.04.06	В.Сухомлинський “Яблунька і літо”, оповідання	Хлопчики Юрко, Мишко, Андрійко.	Оповідання про те, як хлопчики Юрко і Мишко повинні були поливати яблуньку але понадіявшись один на одного, жодного разу цього не зробивши. Поливав яблуньку Андрійко. Яблунька за літо підросла і хлопчикам	

				було соромно.	

Практична робота

А зараз щоб ви краще засвоїли цей матеріал зробимо невеличку роботу. Ви всі маєте зошити, за допомогою олівця і лінійки розграфіть сторіночки майбутнього “щоденника”.(діти виконують завдання)

Тепер, щоб ви краще запам’ятали порядок заповнення “щоденника” ми з вами постараємося зробити це разом. У кожного із вас є на парта твір В.Сухомлинського “Яблулька і літо”. (Коментоване читання твору, відповіді на питання:)

1. Стислий переказ твору
  2. Визначіть жанр твору
  3. Назвіть головних героїв твору
- (робимо запис до “щоденника”)

III. Закріплення вивченого матеріалу.

Самостійне опрацювання твору:

1. Читання оповідання В.Сухомлинського “Купа сміття”
2. Запис в “Щоденник читача”   *Перевірка та обговорення записів.*

IV. Підсумок уроку.

- Які твори ми читали?
- Як правильно вести “Щоденник читача”?

Отже, ви тепер побачили і зрозуміли як потрібно вести “Щоденник читача”. Тепер коли ви будете читати твори обов’язково робіть записи в “щоденнику”. А особливо він вам пригодиться коли ви отримаєте завдання на літні канікули прочитати програмові твори. Зробивши записи ви легко й швидко зможете потім пригадати про що читали в тому чи іншому творі.

Домашнє завдання. Прочитати цікавий твір, записати у читацький щоденник.

6 клас

Тема: Вибір книги (урок проводиться в бібліотеці).

Мета: навчити учнів самостійно вибирати книгу та користуватися картотекою (на практиці).

Обладнання: книжкові виставки, тематичні полиці, картотека.

Хід уроку.

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Ігровий момент: бібліотекар пропонує учневі самостійно, без підготовки, вибрати книгу. Учень довго шукає і знаходить потрібну книгу лише з допомогою бібліотекаря.

III. Оголошення теми і мети уроку.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. В нашій країні, для вас, діти, видається безліч цікавих книг. Про теперішнє й далеке минуле, про космос і життя морів та історію нашої Батьківщини. Книг дуже багато і прочитати їх всі просто не можливо. Ви приходите і вибираєте собі ту книгу, яка вам найцікавіша і найпотрібніша.

Але як це зробити?

Ми щойно пересвідчилися в тому, що дуже важко вибрати книгу, якщо не знаєш як це правильно зробити.

Бібліотекар звертає увагу учнів на стелажі, бере книгу з полиці і продовжує розповідь.

Перш за все в цій ситуації нам допоможе сама книга та її елементи. Елементи книги це: обкладинка, корінець, сторінки, ілюстрації і титульна сторінка. На титульній сторінці розміщені вихідні дані про книгу. Це: автор книги, її назва, для якого віку вона призначена, коли вийшла з друку і де саме, і яке видавництво її друкувало. А з другої сторони титульної сторінки розміщена анотація на книгу.

Анотація – короткий опис книги, тобто про що в ній розповідається. Саме з цих даних можна скласти уяву про цю книгу, чи вона цікава для вас. Ще є в книзі передмова, прочитавши її ви дізнаєтесь про автора цієї книги, які він ще написав твори. В кінці книги є зміст, він також розповість вам про що вона. Окрім книги, ви ще можете звернутись до книжкових виставок.

Бібліотекар звертає увагу дітей на книжкові виставки.

Книжкові виставки є на різні тематики і про історію нашої країни, і про рідну мову, і про забуті імена в нашій літературі, а також : „Нові надходження”. На цій виставці можна побачити нові книги, які щойно надійшли до бібліотеки. Ще в бібліотеці є каталоги й картотеки, рекомендаційні списки літератури, з їх допомогою можна вибрати книгу.

Картотека – вид бібліографічного посібника, реалізованого в картковій формі. Картотеки розширюють пошукові можливості, розкривають фонд бібліотеки в різних аспектах, дозволяють виділити літературу з найактуальніших тем.

(Бібліотекар показує дітям картотеку і як нею користуватись)

Ще, діти, можна вибрати книгу за рекомендацією бібліотекаря чи свого товариша, який прочитав книгу і вона йому сподобалась.

V. Закріплення матеріалу.

Для закріплення матеріалу бібліотекар ставить дітям кілька запитань.

1. Що таке анотація? На якій сторінці книги вона розміщена?
2. Що таке картотека, як її використовують при виборі книг?
3. Ваші помічники у виборі книг.

Ігровий момент. Після закріплення матеріалу той же учень йде до стелажів, щоб вибрати книгу і це вдається йому набагато легше.

VI. Підсумок уроку.

Читайте, діти, книги! Книга – це постійний супутник людини, вона супроводжує нас в усьому житті. книга навчає нас рідної мови, вчить відчувати красу слова, усвідомлювати його велику силу. Любімо книгу, відносьмося з повагою до тих, хто творить для нас ці найдорожчі скарби людських знань.

Тема: Періодичні видання. Принцип організації матеріалу і змісту.

Мета: ознайомлення дітей з періодичними виданнями; виховання у дітей бережного ставлення до періодики; всебічний розвиток дитячого кругозору.

Обладнання: виставки літератури „Все про все”, „У гості до журналів”; плакати „Як читати газети і журнали”, „Читаємо разом з батьками”, „Як випускають газету в друкарні”; текст вікторини.

Хід уроку.

Девіз-епіграф.

*Читай газети і журнали!
І подолай усі тенета.
Дізнаєшся про всесвіт гарний,
Труди твої не будуть марні.*

I. Організаційний момент.

Загадка.

*Крила птаха не з пір'їн,
А з паперу і з новин.
Він щодня на диво-крилах
Їх розносить по квартирах.
„За одну лише хвилину
розповім вам всі новини,
щирі правду розкажу”.
(Газета).*

II. Оголошення теми і мети уроку.

III. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Дорогі діти! Кожен день, в будь-яку погоду, в усі будинки приходять свіжі газети і журнали. З них ми дізнаємося про новини та події, які відбуваються поряд, а також в різних країнах. Де знайшли залізну руду, де побудували завод, які зробили відкриття, яких рекордів досягли спортсмени. Разом з газетами та журналами до нас в будинок приходять

незвичайні люди: поети, композитори, вчені, винахідники, мандрівники, політичні діячі та ін. Звідкіля газета так швидко взнає новини? Скажіть, будь-ласка.

(Діти відповідають).

Так, дійсно, в усіх куточках світу, у газети є свої кореспонденти, які уважно слідкують за життям і про саме цікаве негайно повідомляють газети. По радіо, телефону, телеграфу приходять до редакції новини. А наступного дня ці новини з'являються в газеті. Газети та журнали друкують великим тиражем на спеціальних машинах в друкарнях. Тому одночасно свіжі номери періодики читають мільйони людей. Багато людей беруть участь у виданні газет та журналів – кореспонденти, редактори, художники, друкарі та інші люди, які працюють на друкарських та складальних машинах. А ще ті, хто виробляє газетний папір, друкарську фарбу, друкарські машини... А готову продукцію розвозять в усі кінці світу машини, потяги, літаки, пароплави. Коли ви тримаєте у руках свіжий номер газети, одночасно з вами такий же номер читають тисячі людей. Це тому, що газети друкують величезними накладками, у багатьох примірниках.

Бесіда.

1. Скажіть, як ви думаєте, чому газети і журнали називають періодичними виданнями?
2. А чи знаєте ви, що означає слово „газета”?
3. Коли з'явилися перші газети?
4. Які ви знаєте дитячі газети і журнали?

Розповідь дітей.

Учень 1. Перша газета з'явилась у Римі у I ст. до Р.Х., але мало чим нагадувала сучасну. Тогочасна римська держава вела переможні війни проти своїх сусідів. У Римі видавалися закони, обов'язкові для всіх громадян, - про податки, підготовку до військових походів, введення нового календаря тощо. Але як зробити, аби про ці закони відразу дізнавалися усі римляни? Як повідомити, щоб не затримуючи, вносили до казни гроші та коштовності?

Учень II. Вихід знайшов визначний діяч давньоримської держави Юлій Цезар. Він наказав поставити у центрі міста великі гіпсові плити, на яких записували розпорядження римських властителів, повідомляли про події, що відбувались у місті. Плити виставляли протягом тривалого часу, до початку IV ст.

Учень. А своє ім'я газеті подарувала дрібна венеціанська монета „гадзетта”.

Колись за таку „газету” можна було добре поснідати, придбати дешевий одяг. Коли у Венеції з'явилися невеличкі дрібно списані сторінки з повідомленнями про різні країни, державних діячів, політику та торгівлю, за них теж платили одну гадзетту. Так народився термін „газета” – друкарське видання.

Учень 4. Перша російська друкована газета „Ведомости” видавалась за Петра I з 1702 р. У газеті було від 2 до 22 сторінок, і всі вони містили повідомлення про військові баталії, виливання гармат, розвиток науки.

Учень 5. Не шовкова сукня, а шовкова газета прославила перукарське місто Пуерто – Макдональдо 1915 року. Редакція газети „Орієнте” почала друкувати своє видання на шовку. Газетярі змушені були вдатися до такого дивацтва, оскільки в місті не було паперу.

Учень 6. У сучасному Парижі виходить багато курйозних газет, серед яких особливою популярністю користується газета „Ласунка”. Вона друкується на еластичному вафельному листку. Прочитавши газету, її можна з'їсти, запивши чаєм.

Учень 7. В Україні перша газета з'явилася у Львові 1749 року. Вона мала назву „Львовский курьер”.

Тепер у всіх країнах світу виходить понад 30 тис. назв газет.

Учень 1. Слово „журнал” у перекладі з французької мови означає „щоденник”. Журнал – це також періодичне видання.

Учень 2. Тодішні журнали вміщували повідомлення про різні події і мало чим відрізнялися від газет. Але, читачів дивували повідомлення, що

йшли одне за другим. Наприклад: над Португалією випав вогняний дощ, у південних морях відкрито нові острови, у присутності короля відбулася прем'єра п'єси Ж.Б.Мольєра. Читачі чекали пояснень. Такі роз'яснення вміщували у журналах. З'явилися політичні, наукові та літературні журнали.

Учень 3. Перші журнали в Україні з'явилися на початку XIX ст. Вони видавалися у Харкові. Серед них сатиричний журнал „Харківський Демократ” (1816), літературно-художній журнал „Український вісник” (1816-1819), „Український журнал” (1824-1825). За виглядом журнал нагадує книгу.

Бібліотекар. Зараз видається багато дитячих та молодіжних журналів. Журнал для дітей та юнацтва засновано українським державним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді.

Бібліотекар. Спробуємо перегорнути сторінку, яка розповіла про історію виникнення газет та журналів. І зупинимось на іншій – познайомимось із українськими журналами і газетами для дітей.

Учень. Я виписала „Зірку”.

Газета знає все:

Як жити і як вчитись

Розкаже вам про це.

Газета „Зірка” побачила світ ще в 1925 році і досі вона є однією із найулюбленіших газет українських дітей.

Учень 2. Газета „Перчєня” – найвеселіша газета, з нею до нас приходять гарний настрій, позитивні емоції. Тому і люблять її діти.

Газета „Перчєня” –

Це друг для всіх.

Газета „Перчєня” –

Веселий сміх.

Учень 3. Чи читаєш ти „Барвінок”?

Друже мій, читай „Барвінок”,

Передплачуй без вагань.

28 лиш сторінок,
А цікавинок, а знань!

В ньому, вічно молодому,
Все для нас – краси зразок.
Скільки віршиків у ньому!
А малюнків, а казок!

Що краса це барвінкова
Знають юні і малі,
А духмяна рідна мова
Рідні пахощі землі!

А мандрівки, а пригоди,
Серед буднів, серед свят!
Ще й любов'ю до природи,
До звірят і пташенят.

Знайдеш ти й веселі жарти,
Разом ми посміємось.
(Прочитать пильніше варто
- і впізнаєш ти когось!)

А ще хочу я, щоб знав ти,
Що між друзів є твоїх
Барвінчаті космонавти, -
Прочитаєш і про них!

28 лиш сторінок,
А цікавинок, а знань!
Друже мій, читай „*Барвінок*”
Передплачуй без вагань!

(Д.Білоус)

Учень 4. Перший номер цього журналу побачив світ у січні 1928 року.

Тут є рубрики:

*„Цікавинки про все на світі”,
„Барвінкова аптека”,
„Історія відкриттів”,
„Усе починалося з колеса” тощо.*

*„Барвінок” – найкращий журнал у світі!
„Барвінок” подобається всім українським дітям!*

Учень 5. Журнал „Друг” – це журнал для тих, хто полюбляє котів.
Видається він у Москві.

Учень 6. Для тих, хто цікавиться технікою, виходять такі журнали:
„Техніка молоді” – видається з 1933 р., „Світ науки”, „Моделіст – конструктор”.

Учень 7. Для тих, хто хоче працювати з комп’ютером – журнал
„Домашній ПК”.

Учень 1.   Рoste, рoste „Соняшник”
                                     На радість малятам,
                                     Виглядають з-під пелюсток
                                     Чорні оченята.
                                                 Журнал із сонячним ім’ям –
                                                 Кольорове свято.
                                                 Недаремно його люблять
                                                 Хлопці і дівчата.

Учень 2.   Я отримую „12”
                                     З кожного предмета,
                                     Бо дружу я із „Дзвіночком”,
                                     Скажу по секрету.
                                                 В ньому все, що треба,
                                                 Беру для навчання –
                                                 І казки, і вірші,
                                                 І оповідання.

Учень 3.   Журнал наш „Клас” –

Ну просто класний!
Він відкриває світ прекрасний!
Хто „Клас” читає,
Той про все на світі знає.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Бібліотекар. Дуже цікаві видання.

Ми з вами ознайомилися з періодичними виданнями для дітей середнього шкільного віку. І для закріплення матеріалу невелика вікторина:

1. Що таке періодичні видання?
2. Що ми називаємо „*рубрикою*”?
3. Які дитячі газети ви знаєте?
4. Що означає слово „*газета*”?
5. Що означає слово „*журнал*”?
6. Які дитячі журнали ви знаєте? Випикуєте?

V. Домашнє завдання.

1. В бібліотеці взяти журнали, які ми сьогодні не згадували („Пізнайко”, „Однокласник”, „Натураліст”, „Веселі уроки”, „Весела перерва”, газета „Новачок”) і на наступний урок розповісти про цікаві рубрики.

2. Із тлумачного словника виписати значення слів „Газета”, „Журнал”.

VI. Підсумок уроку.

Бібліотекар. Швидко збіг час і завершилась наша зустріч. Сподіваюсь, що вона для вас була приємною і корисною. Читайте! Хай не буде у вашому житті жодного дня, щоб ви не прочитали хоча б однієї сторінки книги, газети чи журналу!

Тема: Відгук про книгу.

Мета: допомогти учням виробити вміння висловлювати свою думку про прочитану книгу.

Обладнання: плакат на тему : „Як писати відгук про книгу”, який включає в себе такі запитання :

1. Про що йдеться в книзі?
2. Хто головний герой твору?
3. Чи сподобались вам персонажі твору? Які саме і чим?
4. Чи вдалося, на вашу думку, авторові відкрити свій задум у творі?
5. Що не сподобалось у книжці?

Хід уроку .

I. Оголошення теми і мети уроку.

II. Виклад нового матеріалу.

Любі діти, ще з 5-го класу ми привчалися до самостійної роботи з книжкою, до вдумливого читання, до аналізу прочитаного, а також виробляли вміння виступати перед своїми однокласниками з оцінкою твору.

Та зараз ви вже старші на рік і сьогодні ми з вами спробуємо виробити вміння висловлювати свою думку про прочитану книжку. На цю тему у нас сьогодні окреме заняття, на якому я розповім вам , як писати відгук про книгу, і дам домашнє завдання написати відгук про будь яку прочитану вами книгу задану на позакласне читання чи ту, що справила на вас найбільше враження.

Кожний твір, діти, містить у собі заряд ідейної енергії. Кожен твір існує для того, щоб впливати на читача, щоб виховувати його, формувати світогляд, світовідчуття, волю і художній смак.

Поки не прочитана остання сторінка , у вас не припиняється складна робота уяви, пам'яті, думки – і тільки завдяки цій роботі прочитане вами не розпорошується у свідомості окремими кадрами, які одразу забуваються.

Лише завдяки цій роботі всі окремі враження, сцени, образи поєднуються в цілісну картину життя. І поки у вашій голові не відбудеться ця важлива робота свідомості, твір можна вважати не прочитаним.

III. Закріплення нового матеріалу.

(Бібліотекар зачитує зразок відгуку про книгу)

III. Домашнє завдання.

Отже ваше завдання : уважно прочитати й осмислити всі події, що відбуваються в творі і висловити свою думку про прочитане на папері.

Для того, щоб вам було легше написати цей відгук, перепишіть собі запитання, розміщені на плакаті.

На написання відгуку про книгу дається один тиждень.

7 клас

Тема: Довідковий апарат книги

Мета: ознайомити учнів із довідковим апаратом книги,
розвивати в них вміння користуватися книгою та виховувати
любов до читання.

Обладнання: книги, що допоможуть продемонструвати всі елементи
довідкового апарату.

Хід уроку

I. Оголошення теми і мети уроку.

II. Виклад нового матеріалу

Розповідь вчителя:

Щоб розпочати роботу з книгою, спочатку треба ознайомитись з нею. Це дасть загальне уявлення про основну тему та ідею книги, особливості викладу матеріалу і стиль.

Ознайомлення з книгою слід розпочинати з *титульної сторінки*, на якій вказане прізвище автора, назва книги, для якого віку вона призначена, коли вийшла з друку і в якому місті та яке видавництво її друкувало.

Читачеві, який багато читає, про авторитетність книги чимало може сказати прізвище її автора тому, що є багато письменників, які завойовують своїми творами любов і визнання читачів. Думка про якість книги не відомого раніше автора складається вже в процесі роботи над нею. Є й такі книги, що створюються великими колективами людей, у них вказують прізвища тих, хто їх впорядкував чи редагував.

Титульна сторінка – це дуже важлива частина книги, бо містить основні відомості про книгу.

Та ще крім титульної сторінки треба ознайомитися з *апаратом книги*.

Апарат книги – це науково-довідкові матеріали, що автор, упорядник чи редактор книги додають, щоб дати інформацію читачам про зміст і структуру книги, пояснити важкі для сприйняття місця, охарактеризувати описані події й осіб, вказати використану літературу тощо.

Складники апарату книги – це анотація, передмова, вступна стаття, примітки й коментарі, словник важкозрозумілих слів, післямова, біографічна довідка про автора, покажчик, список літератури, резюме, зміст, друкарське оформлення, ілюстрації, схеми і таблиці.

Інформація, яка здобувається при ознайомленні з титульною сторінкою книги, доповнюється анотацією, розміщеною на звороті титульної сторінки.

Анотація – це коротка характеристика книги. Вона дає коротку, але вичерпну відповідь на питання про зміст книги. В анотаціях до художніх творів іноді бувають стислі відомості про автора книги.

Упорядники, редактори, перекладачі або автори пишуть передмови до книги. У них характеризують історичні обставини і факти особистого життя автора, що спонукали до написання книги.

Подібну до передмови роль відіграє в книжці *вступна стаття*. Її завдання – підготувати читача до розуміння та засвоєння матеріалу. Буває так, що замість передмови в кінці книги розміщують післямову, яку пише упорядник, перекладач, редактор чи сам автор. Післямова за змістом схожа на передмову, її завдання – дати відповіді на запитання, що виникають під час читання, доповнити й показати значення книги в нашому житті.

Резюме іноді подається у наукових збірках в кінці кожної праці – це стислий висновок, перелік її основних положень.

Ще в кінці книги іноді вміщують *коментарі*. Це слово латинського походження – це додаткові про описані в книзі події, історичних діячів і

митців. Коментарі діляться на: історико-літературні, текстологічні, реальні і лінгвістичні, тобто мовні.

Реальні коментарі – фактичні довідки про час і місце описаних автором подій, дають пояснення про згаданих людей чи організації.

Лінгвістичний коментар – це переклад вжитих автором іноземних слів, тлумачення малозрозумілих чи застарілих висловів. Він подається в кінці сторінки під основним текстом чи в кінці книги.

Цінний довідковий матеріал – це авторські і редакційні примітки. Авторські примітки іноді становлять нерозривну частину тексту. Редакційні характеризують різні події, довідки про з'їзди, конференції, наради.

Примітки розміщують або в кінці твору, або внизу сторінок як виноски.

Ще книги мають такі елементи, які допомагають читачеві зорієнтуватись у їхньому змісті, допомагають швидко знайти потрібні відомості. Це зміст та різні покажчики книги.

Зорієнтуватися в матеріалах, вміщених у книзі та знаходити потрібні розділи найкраще допоможе „зміст”. *Зміст* розташований у кінці книги, а іноді на її початку.

Зміст – короткий (простий) план твору, він розкриває основну суть книги.

Деякі книги мають допоміжні *покажчики*, з їхньою допомогою легше зорієнтуватись у тексті книги.

Є *алфавітні покажчики*, вони бувають у збірках віршів, коли в них багато творів.

Предметні покажчики орієнтують у термінах і поняттях, ужитих у книзі. У предметнім покажчику в алфавітному порядку дається перелік всіх предметів, понять та термінів, про які йдеться у книзі. Це допомагає швидко знайти відповіді на важливі чи потрібні питання.

Іменні покажчики уміщують у зібраннях творів, збірниках, монографічних дослідженнях. Вони допомагають знайти сторінки, на яких

розповідається про певних людей, іноді в них наводяться їхні імена, дати життя та важливі факти біографії.

Ще бувають покажчики географічних назв, періодичних видань, ілюстрацій тощо.

В підручниках і книгах на суспільно-політичні теми часто подаються списки літератури – це перелік основних чи рекомендованих для вивчення праць, які поглиблюють знання. Їх використовують при підготовці рефератів, курсових та дипломних робіт.

В книгах велике значення відіграють ілюстрації, малюнки, фотографії, креслення та карти, вони добре доповнюють зміст. Зустрічаються книги майже повністю ілюстровані. Наприклад, у нашій країні велика увага приділяється ілюструванню книг, над цим працюють найкращі художники.

III. Закріплення вивченого матеріалу:

1. Де розміщена титульна сторінка і що на ній вказують?
2. Що таке анотація?
3. Для чого в книзі потрібні коментарі?
4. Які покажчики ви запам'ятали?

IV. Домашнє завдання.

Напишіть анотацію на щойно прочитану книгу.

Тема : «Енциклопедії – книги, які знають все»

Мета: Дослідити енциклопедії, як структурну одиницю довідково - інформаційного фонду. Ознайомити з різними видами енциклопедій. Вивчити структуру енциклопедій. Навчити ними користуватись.

Обладнання: книжкова виставка „Енциклопедії – книги, які знають все”, таблиці, схеми.

Хід уроку

I. Повідомлення теми і мети уроку

Вступне слово.

Нагадайте, що входить до довідково – інформаційного фонду бібліотеки? Сьогодні ми детальніше розглянемо одну з структурних одиниць довідково – інформаційного фонду бібліотеки - енциклопедії.

Презентація теми: Тема сьогоднішнього уроку „Енциклопедії – книги, які знають усе. Це сьогодні з вами і спробуємо довести. Також ми ознайомимось з різними видами енциклопедії і навчимося ними користуватись.

II. Вивчення нового матеріалу.

Розповідь бібліотекаря.

Пригадайте, чим енциклопедії відрізняються від словників? На минулому уроці групи „мовознавців” і „істориків” провели дослідження поняття „енциклопедія”, що ж означає слово „енциклопедія”?

Отже, „енциклопедія”, читаємо в словнику іншомовних слів: „(від грецького-коло загальноосвітніх знань) – науково-довідкове видання, що об’єднує в певній системі найістотніші відомості з усіх галузей знань (універсальна енциклопедія) чи будь-якої однієї (галузева енциклопедія).

Значення слова „енциклопедія” протягом століть постійно змінювалось. Античне суспільство, цим терміном позначали сім вільних мистецтв: граматику, риторику, логіку, геометрію, арифметику, музику та астрономію. XVI століття: термін почали використовувати в Західній Європі в значенні „збірник різноманітного змісту”, поступово термін набув сучасного змісту. Отже, енциклопедія наукове видання про найбільш суттєві відомості з усіх галузей знань. Зробимо невеличкий екскурс в минуле, послухаємо про перші енциклопедії. (Учень читає історичну довідку).

Енциклопедії, зверніть увагу на схему, залежно від змісту поділяються на універсальні і галузеві, залежно від обсягу представленої інформації бувають великі (кілька десятків томів), малі (10 – 12 томів), короткі (4 – 6 томів) і одно- й тритомні, як правило, названі енциклопедичними словниками.

Універсальні енциклопедії містять зведені знання з усіх галузей науки та практичної діяльності.

Розглянемо книжкову виставку. На ній ми бачимо велику кількість енциклопедій, які є в нашій шкільній бібліотеці. Під рубрикою „Універсальні енциклопедії” ми бачимо том „Большой Советской Энциклопедии”. Серед універсальних багатогалузевих енциклопедичних видань вона найбільш капітальне і всеохоплююче за своєю тематикою, налічує 51 том. „Українська Радянська енциклопедія”, яка складається з 17 томів. В цих книгах представлені відомості із політичних, економічних, соціальних, технічних, природничих наук, культури і мистецтва. Зважаючи на те, що в житті країн і народів постійно відбуваються зміни, починаючи з 1957 р. щорічно видаються „Ежегодники БСЭ”. До універсальних належать „Малая Советская Энциклопедия” (10 томів), „Британська енциклопедія”, загальновідомим є „Великий енциклопедичний словник” за редакцією Ларусса, який видається у Франції, в народі має назву „Великий Ларус”. Кожна інтелігентна людина повинна знати імена німецьких вчених Брокгауза і Ефрона, які видали найвідоміший російський „Энциклопедический словарь”, складова якого 86 книг, має коротку назву „Великий Блокгауз”. Велику зацікавленість у читачів викликає всесвітньо відома англійська енциклопедія універсального характеру „Книга рекордів Гіннеса”.

Як же побудована енциклопедія? Роздивимось для прикладу 8 том „Української Радянської Енциклопедії”. На корінці ми бачимо номер даного тому і два слова, ними починається і закінчується цей том, в нашому випадку це слова „лань” і „машення”. Отже можна, не перебираючи важкі томи, знайти за цими літерами потрібний вам. Розгорнемо том на 5 сторінці, ми бачимо велику літеру „Л” і статтю. Перше, або реєстрове слово виділене великим шрифтом, дійсно, стаття „ЛАНЬ”, в ній ми також бачимо невеликий малюнок лані. До ряду статей додаються малюнки і карти на кольорових вкладках (розгорнути том і показати). В кінці тому вміщено список більших статей, списки карт і ілюстрацій. Для заощадження місця застосовуються умовні позначення і скорочення, їх список вміщено в кінці першого тому, там же є стаття „Як користуватись Українською Радянською

Енциклопедією”. Як і більшість універсальних енциклопедій в ній є окремий довідковий том до всього видання: „Алфавітний предметно-іменний покажчик”, якщо в 17 томах УРЕ вміщено 50 тисяч статей, то в покажчику 100 тисяч рубрик (продемонструвати „Покажчик”). Для прикладу, зайдемо в ньому рубрику „Енциклопедія”, (зачитується на стор. 173 „Покажчика”): „**Енциклопедія** 4 – 505л; «Большая Советская Энциклопедия», це означає, що відомості про неї містяться в 4 томі на 505 сторінці в лівому стовпчику. Отже, що тоді означає запис „2 – 33 п: Британська енциклопедія”? Довідковий том допомагає читачеві в користуванні енциклопедіями.

Галузеві енциклопедії містять зведені знання з окремих галузей науки та практичної діяльності. Звернімося до виставки. В нашій бібліотеці ви можете користуватись ”Географічною енциклопедією України”, „Українською літературною енциклопедією”, „Юридичною енциклопедією”, спеціально для школярів видаються дитячі галузеві енциклопедії. Вам добрі відомі серії „Я пізнаю світ” і „Дитяча енциклопедія”, які вже декілька років радують читачів своїми змістовними, гарно оформленими книгами.

III. Підсумок уроку.

Запитання для закріплення нової теми:

- Що таке енциклопедія?
- Які ви знаєте енциклопедії?
- Знайдіть в „УРЕ” статтю „апостроф”.

Тема: Виникнення книгодрукування в Україні

Мета: ознайомити учнів з історією виникнення книгодрукування в Україні, першодрукарями українських книжок – Швайпольтом Фіолем, Іваном Федоровим, першими друкарнями, першими друкованими книгами. Довести, що першими друкованими слов’янськими книгами були українські.

Обладнання: книжкові виставки, тематичні полиці.

Хід уроку

Вступне слово. Епіграфом сьогоднішнього уроку я взяла слова видатного українського вченого Івана Огієнко „Україна постійно кохалася в друкарстві, ніколи не лякалася книжки і боронила волю свого друку”. Урок наш пройде в формі засідання редакційної колегії шкільної газети „Погляд” , 3 число якої підготував ваш клас.

I. Оголошення теми і мети уроку.

Сьогоднішній урок ми присвяtimo історії українського друкарства. „Це питання для нас українців має велике значення, бо воно підкреслює стан нашої давньої культури. Стан українського давнього друкарства дав тоді змогу не тільки займати почесне місце серед цілого слов'янського народу, але й дорівнюватись технікою своїх видань культурним народам Європи”, писав Іван Огієнко. (Повідомлення мети)

Отже, відкриваємо *засідання редакційної колегії*.

Редактор. Всім нам відомо ім'я першодрукаря Івана Федорова, але ще до нього були спроби друкування українською. Я хочу, щоб перші рубрики газети були присвячені саме цим історичним подіям. Повідомте, що ви відшукали.

Журналіст. Доля судила, щоб найперші книжки, надруковані кирилицею, серед цілого слов'янства були українські. Перший друкар українських книжок був німець – Швайпольт Фіоль, (ім'я Швайпольт – онімеччине слов'янське ім'я - Святополк), деякий час жив у Кракові, де в той час проживало багато українців, в них Фіоль навчився української мови. Головним ремеслом Фіоля було гафтярство – вишивання шовком або по шовку. Від природи Фіоль був людиною надзвичайно здібною, буваючи в Німеччині, приглядався різних технічних праць, певне там навчився нового тоді друкарського ремесла. Десь 1489 р. Фіоль почав друкувати перші українські книжки. Знайшов і майстра, що надзвичайно гарно виготовив потрібний шрифт.

Першими книжками, які видрукував Фіоль, були Октоїх та Часословець, обидві 1491 р. Крім цього надрукував ще дві книги – Тріодь пісню та Тріодь

цвітну, але вже без зазначення місця та часу друку. Всі ці книги церковно-богослужбові, є звістка, що була і п'ята книга - Псалтир, але самої книги до нашого часу не дійшло. Мова цих видань має дуже багато відзнак живої української мови, в календарях багато імен святих – це, а також форма видань доказує, що книги друкувалися саме для українців. Цього ж 1491 р. краківська духовна інквізиція арештовує Філя, книжки спалюють, після визволення Фіоль покидає Краків, відновити друкарню в нього вже не має матеріальних засобів.

Редактор. На мою думку, стаття гідна, щоб її прочитали наші читачі. Які джерела ви використовували?

Журналіст. Книгу професора І.Огієнка „Історія українського друкарства”

Редактор. Ми не можемо обійти у нашій газеті і Франциску Скорину, першого „руського” друкаря. Історичний оглядач ознайомить нас зі своїм матеріалом про нього.

Історичний оглядач. Білорус „из славного града Полоцка”, Скорина народився десь коло 1490 р. в міщанській купецькій православній родині. В краківському і Падуанському (Італія) університетах вивчав медицину і філософію, отримав ступінь доктора медицини. В 1512 р. вертається додому і приступає до культурної праці.

В той час дуже відчувався брак біблійних книг. І от Скорина надумав перекласти цілу Біблію на тодішню літературну „руську мову”, спільну тоді для українців і для білорусів. І не тільки перекласти, але й видрукувати всі біблійні книжки. Добув Скорина потрібні рукописи і поїхав до Праги, де й заснував власну друкарню. За 1517 – 1519 рр. видруковує 23 біблійні книжки. Додав усіх старань, щоб видання його були найкращими із зовнішнього боку. Книги Скорини друкарською технікою стояли дуже високо і його друк наслідували навіть в Германії. Слава про видання Скорини голосно пішла по всьому слов'янському світові, але за якихось причин Скорина змушений був переїхати до Вільни (Вільнюс), де засновує привезену з Праги друкарню. Та праця його обмежилась лише двома

книгами: „Апостолом” та „Малою Подорожньою Книжецею”. Праці Скорини мали велике поширення і скрізь викликали наслідування. І коли після Скорини відновилося друкарство в інших містах, то скрізь на першодруках відчувався певний Скорини вплив.

Редактор. Вам вдалося стисло повідомити про життя і діяльність Скорини, наголосити на великому значенні його праці для всього українства. Ваша стаття баз змін увійде до числа. Отже, настала черга оповідання про Івана Федорова. До слова прошу завідуючого літературним відділом.

Завідуючий літературним відділом. У 1563 році цар Іван Грозний «повелів на кошти своєї царської казни улаштувати дім, де провадити друкарську справу». Тут 19 квітня 1563 року і розпочалося друкування «Апостола». Побачила світ ця книга наступного року, 1 березня. Крім неї, Іван Федоров разом з Петром Мстиславцем у Москві надрукували двома виданнями у 1565 році ще одну книгу — «Часовник». Цей малоформатний збірник молитов у свій час служив навчальним посібником. Близько 1567 року друкарі покидають Москву і направляються у Литовське велике князівство. У невеличкому містечку Заблудів у 1568 році московські друкарі під заступництвом гетьмана Г.А. Хоткевича створили друкарню. Тут вони 1569 року видрукували своє останнє спільне видання — «Євангеліє учительне». І тут же в 1570 році Іван Федоров уже сам (Петро Мстиславець переїхав у Вільно) видав «Псалтир з Часословцем». Ці книги відіграли величезну роль у культурному і політичному житті Білорусії XVI століття, вони стали надійною опорою у боротьбі за утвердження національної культури. Незабаром меценат Івана Федорова — гетьман Г. Хоткевич — захворів і відійшов від своїх починань. Давши друкареві наділ землі, він звелів йому зайнятися землеробством. Але не в цьому вбачав своє покликання великий просвітителі. Впевнений у значимості свого покликання і розпочатої справи, Іван Федоров мріє про створення власної друкарні, незалежної ні від магнатів, ні від меценатів. Із цією метою восени 1572 року він покидає Заблудів і направляється в Україну, у Львів.

Іван Федоров місцем організації своєї друкарні не випадково обрав Львів. У XV—XVI ст. він був великим торговельно-промисловим центром, важливим осередком культурного життя. На початку 1573 року друкарня була створена.

У лютому 1573 року Іван Федоров почав друкувати першу в Україні книгу — «Апостол». Побачила вона світ у лютому 1574 року. Її поява і започаткувала українську друковану книгу. Із цього часу відраховується історія українського книгодрукування. Львівський «Апостол» був виданий за зразком московського. Відрізняється він тільки дещо більшим обсягом і багатшим художнім оформленням. Глибоко розуміючи значення освіти для народу, Іван Федоров того ж 1574 року видає у Львові «Буквар» — перший друкований підручник у східних слов'ян. Це федоровське видання стало зразком для численних пізніших російських, українських і білоруських навчальних посібників. Після абетки, складів і зразків відмінювання тут подавалися тексти для читання, серед яких, крім суто старослов'янських, були й українсько-білоруського походження. Вивчивши «Буквар», школярі могли читати не лише старослов'янською, але й російською, українською та білоруською мовами. Адже у всіх цих братніх мовах вживалася та сама кирилична абетка.

На початку 1575 року Іван Федоров, залишивши Львів, переїхав на Волинь, у місто Острог, де в той час склався своєрідний культурно-освітній осередок. Тут групувалися вчені і письменники-полемісти, виникла українська школа вищого рівня. Друкарня, яку очолив Іван Федоров, була тісно зв'язана з Острозькою колегією, діяльністю літературно-наукового гуртка. Тут першодрукар у співдружності з Острозькими філологами в 1578 році видав церковнослов'янською і грецькою мовами «Азбуку», а в 1580—1581 роках — призначену для домашнього читання «Книгу Нового завіту», первісток вітчизняної бібліографії — «Книжку» Тимофія Михайловича, у вигляді аркуша «Хронологія» — вірш Андрія Римші, написаний тогочасною українською літературною мовою. Таким чином, з друкарні Івана Федорова

вийшло перше у нашій країні окреме видання поетичного твору. Найбільшою і головною працею Івана Федорова в Острозі було друкування Біблії.

Острозька Біблія — монументальне видання, видрукуване форматом фоліо на 628 аркушах. Біблія стала справжнім шедевром друкарського мистецтва. В орнаментальному оформленні останньої використано мотиви української рукописної книги, традиції художньої народної творчості. Не випадково Острозька Біблія послужила взірцем поліграфічної майстерності для наступних поколінь друкарів.

Незабаром після друку Біблії Іван Федоров повернувся до Львова. У цей час він займався винахідництвом у галузі військової техніки, зокрема, створив дослідний зразок розбірної багатоствольної гармати. Планував він і видання нових книжок. Але невблаганна смерть не дозволила здійснити ці задуми. 5 (15 за новим стилем) грудня 1583 року друкар помер.

На могилі першодрукаря (в Онуфріївському монастирі на Підзамчі) вірні друзі поклали надгробну плиту. Навколо першодрукаревого герба було викар-бувано в камені слова: «Іван Федорович — друкар москвитин, котрий своїм тшанієм друкованіє занедбалосє обнови́л. Друкар книг, перед тим невиданих».

Але книгодрукування в Україні, засноване Іваном Федоровим, розповсюджувалось, міцніло, росло, служачи справі освіти і культури.

Редактор. Надзвичайно цікавий матеріал, але для друку в газеті його прийдеться дещо скоротити.

II. Закріплення матеріалу. Підсумок уроку.

Запитання і завдання:

1. Хто поклав початок українському книгодрукуванню?
2. Як називається перша українська друкована книга?
3. Коли побачив світ перший у східних слов'ян друкований підручник?
4. Як книги видрукував Іван Федоров?

8 клас

Тема: Структура наукової книги

Мета : розширити знання про структуру книги, ознайомити зі структурою довідкового апарату наукової книги, виховувати бережливе ставлення до книг.

Обладнання: книги, які містять всі елементи, що вивчаються на уроці.

Хід уроку

I.Повідомлення теми і мети уроку.

II. Повторення вивченого в молодших класах.

Бібліотекар. Повторимо те, що вже знаємо, й ознайомимось з новими елементами структури книжки. Отже, перед вами книжка. Перше, що ми бачимо — це *обкладинка*. Вона буває м'якою або твердою, з картону (тоді її називають *палітуркою*). . Хто пригадає? Як прикрашали старовинні книжки?

Учні. У стародавні часи палітурки робили зі шкір тварин і прикрашали їх малюнками із золота. Для дуже цінних книг на палітурки кріпили металеві застібки. Деякі книжки по краях обрамляли кутиками, вирізаними з металу.

III. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. У сучасних книжках іноді поверх твердої палітурки є ще одна паперова обкладинка, на ній зазвичай розміщено певний малюнок і зазначено ім'я автора та назву книги. Це *суперобкладинка*. Отже, першими важливими елементами книжки є обкладинка (або палітурка) і суперобкладинка.

Відкриємо книжку. Зліва — зворотний бік палітурки, справа — перша сторінка книжки. Ці два аркуші створюють *форзац*.

Такий самий форзац є і в кінці книжки. Він може бути просто білим або кольоровим. Іноді на ньому буває малюнок.

Перегорнемо ще одну сторінку. На лівій стороні розміщено *фронтиспіс*, на правій — *титул*. Яке слово для вас невідоме?

Учні. Фронтиспіс.

Бібліотекар. Фронтиспіс — малюнок, розташований поруч із титулом на лівій стороні. Він відображає характер усієї книжки, іноді містить портрет автора або головного героя твору.

Що таке *титул*? Назвати елементи титулу, які відомі вам із молодших класів.

Учні. На титулі надруковано прізвище автора, назву книги, внизу зазначено вихідні дані: місто, видавництво, де надруковано книгу, рік видання.

Бібліотекар. На титульній сторінці може бути печатка — *екслібріс*, що в перекладі з латинської означає «із книг». Це книжковий знак власника книги.

До чийх рук книжка не потрапила б, завжди видно, кому вона належить. На бібліотечних книжках ставиться печатка з назвою бібліотеки або установи, якій вона належить.

Якщо книжка складається з декількох розділів, то перед кожним може бути свій титул, тоді він називається *шмуцтитулом*. Отже, шмуцтитул — окремий аркуш у книзі з назвою частини або розділу. Інколи шмуцтитул розміщують у верхній частині першої сторінки тексту розділу (частини). Часто на початку кожного розділу є невеликий малюнок, який називається *заставкою*. Малюнок у кінці розділу — *кінцівка*.

Тепер звернемося до *науково-довідкового апарату* книжки. Апарат книги — це її обладнання. Воно допомагає читачеві, якщо читач знає, як апарат обладнано, і вміє ним користуватися. Апарат книги — відомості наукового, довідкового або пояснювального характеру, якими супроводяться видання творів художньої літератури, наукових праць і т. ін.

Науково-довідковий апарат книги — зміст, допоміжні покажчики (предметний, іменний, покажчики таблиць, ілюстрацій, географічних назв тощо), колонтитул, колонцифра, анотація, вступна стаття, передмова, післямова, коментарі, словники, списки літератури, резюме у багатотомних зібраннях творів іноді додається хронологія життя і творчості письменника.

Науково-довідковий апарат книги включає при потребі бібліографічне посилення на джерела цитат, запозичень тощо; книжкові бібліографічні покажчики — систематизовані списки видань на тему книги або її частини. Структура і зміст науково-довідкового апарату книги визначається типом видання. В академічних виданнях науково-довідковий апарат книги складається переважно з різних коментарів (текстологічного, історико-літературного, словникового). У науково-довідковому апараті книги багатотомної серії «Бібліотека української літератури» вміщено вступну статтю, примітки, пояснення слів тощо.

Майже в усіх книгах є *зміст*. Із цим поняттям ви вже ознайомилися в початкових класах. Пригадайте, про що можна дізнатися зі змісту, яке його значення для читача. *{Відповіді учнів.}*

У молодших класах, як правило, ви користувалися дитячою художньою літературою. Зараз ви дедалі частіше зустрічатиметеся з науковою та науково-популярною книжкою, знайомство з якою досвідчений читач починає саме зі змісту. У деяких наукових книгах у змісті є розділи, підрозділи, глави, параграфи, їх позначають римськими та арабськими цифрами, великими й малими буквами.

Зміст — важливий супутник у подорожі науковою книгою. Він допоможе швидко знайти в ній потрібний матеріал. Зміст у підручнику допомагає перевірити себе, коли готуєшся до іспитів. Перечитуючи його, відразу бачиш, які розділи пам'ятаєш, а які забув. Зміст наукових книг докладний, але стислий і точний. Автор наукової книжки не пише у змісті: «Розділ 8, або розповідь про те, як мореплавець Колумб плів в одну сторону, а приплив в іншу...». Зміст із довгими і цікавими назвами розділів буває в романах, оповіданнях, тобто в художній літературі.

Важливою частиною апарату книги є *анотація*.

Це слово вам також відоме. Пригадайте, що таке анотація? *(Відповіді учнів.)*

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Бібліотекар. Отже, анотація пояснює тему книги, вказує жанр або форму, іноді дає відомості про автора. Анотацію розміщують в книзі на звороті титулу або на клапані суперобкладинки. Вдала анотація повинна привернути увагу читача до книжки, але не обіцяти того, чого в ній немає.

У багатьох книжках є *передмова* або *вступна стаття* (іноді і те, й інше).

У наукових книжках передмова або вступна стаття часто необхідні, щоб пояснити, яке значення має теорія автора. Якщо йдеться про стару книгу, необхідно вказати, чому застаріли її положення. Передмови до книг пишуть їх упорядники, редактори, перекладачі або автори. У передмовах часто характеризують історичні обставини та факти особистого життя автора, що спонукали до

написання книжки. У збірниках визначають принципи відбору творів для них. У книжках, що перевидаються, обґрунтовують потребу цього, вказують ті зміни й доповнення, які внесено.

Подібну до передмови роль відіграє в книжці вступна стаття. Однак вона, як правило, відзначається більшим, ніж передмова, обсягом і глибшим оглядом тих проблем, які ставлять і розв'язують у книзі. Її завдання — підготувати читача до розуміння та засвоєння матеріалу.

Іноді замість передмови в кінці книги вміщують післямову, яку пише сам автор чи упорядник, перекладач чи редактор. За змістом вона близька до передмови, але тому, що читають її переважно тоді, коли твір чи книгу вже прочитано, в ній немає порад, як їх слід читати. Завдання післямови — дати відповіді на ті запитання, які можуть виникнути в процесі читання, доповнити, показати значення книги в сучасному житті. Якщо у загалом цінній книзі автором допущені якісь фактичні неточності чи висловлені хибні положення, автор післямови розкриває їх і дає правильне тлумачення.

У наукових збірниках у кінці кожної праці іноді подається резюме — стислий висновок, перелік її основних положень.

Іноді в кінці книги вміщують коментарі (від лат. — тлумачення) — додаткові відомості про згадувані у книзі події, історичних діячів, митців тощо. У коментарях до художніх творів іноді характеризується творча лабораторія автора, історія написання, наявні варіанти й редакції, авторська самооцінка й судження критиків. Розрізняють історико-літературні, текстологічні, реальні й лінгвістичні (мовні) коментарі.

У коментарях звичайно вказують джерела публікації, йдеться про зміни, які вносили в текст сам автор чи редактор, тощо. У реальному коментарі дають фактичні довідки про час і місце описуваних автором подій, розшифровують наявні в книзі алегорії та натяки, дають пояснення про згадуваних людей, організації тощо. Лінгвістичний коментар — це переважно переклад вжитих автором іноземних слів, тлумачення застарілих чи малозрозумілих висловів тощо. Він може податися чи в кінці сторінки під ос-

новним текстом, чи в кінці книги. Цінним довідковим матеріалом є авторські і редакційні примітки. Перші іноді становлять нерозривну частину тексту, другі дають характеристики різних подій, політичних партій і діячів, довідки про з'їзди, конференції, наради, про газети або журнали, що згадуються у творі. Примітки подають або в кінці твору, або внизу сторінок як виноски. Вони додатково роз'яснюють певні положення книжки чи доповнюють текст.

Працюючи над книгою, читач повинен стежити за тим, де починається і де закінчується висвітлення того чи іншого питання, виявляти основні думки і зосереджувати на них особливу увагу.

Знайти головні думки книги іноді допомагає друкарське виділення найбільш важливих положень і висновків автора особливим шрифтом — жирним, напівжирним, курсивом, у розрядку і т.д.

Для того щоб читач міг легше орієнтуватись у тексті книги, скоріше знаходити в ній потрібні матеріали, деякі книги мають допоміжні покажчики.

У збірках віршів і малих жанрів, коли в них багато творів, крім переліку їх у змісті, додається ще алфавітний покажчик, який дає змогу швидко знайти потрібний твір. Алфавітні покажчики є, наприклад, у Шевченковому «Кобзарі».

Предметні покажчики орієнтують у термінах і поняттях, ужитих у книзі. У предметнім покажчику в алфавітному порядку дається перелік усіх предметів, понять, термінів, про які йде мова у книзі, теж із зазначенням відповідних сторінок книги. Це дає змогу швидко підібрати матеріали на потрібну тему, знайти відповіді на важливі питання.

У зібраннях творів, антологіях, збірниках, монографічних дослідженнях уміщують іменні покажчики. Вони допомагають знаходити ті сторінки, на яких ідеться про певних людей, іноді в них наводяться їхні імена та по батькові, дати життя, важливі факти біографії, назви основних творів тощо. Бувають ще покажчики географічних назв, періодичних видань, ілюстрацій, псевдонімів тощо.

У підручниках, у книгах на суспільно-політичні теми і в дослідженнях із різних галузей науки в кінці часто подають списки літератури з відповідних питань. Ці списки можуть бути досить повними, але частіше — це перелік основних чи рекомендованих для вивчення праць, які дають змогу поглиблювати знання. Їх часто використовують при підготовці рефератів, курсових і дипломних робіт. У методичних посібниках наводять списки літератури до кожної з рекомендованих для дослідження тем. Тому, добираючи літературу до якоїсь теми, потрібно дізнатися, чи є методичні посібники, які допоможуть раціоналізувати й полегшити її вивчення.

Велике значення в книгах має ілюстративний матеріал. Фотографії, малюнки, креслення, карти доповнюють зміст, полегшують його сприймання. Бувають книги майже повністю побудовані на ілюстративному матеріалі — атласи, альбоми, каталоги та ін.

Малюнки в книзі вміщують безпосередньо в тексті або на окремих аркушах. Для друкування ілюстрацій використовується досконала поліграфічна техніка, яка дозволяє ілюструвати книги прекрасними кольоровими малюнками та фотографіями. Досить часто книги прикрашають віньєтками та орнаментами.

V. Підсумок уроку.

Запитання

1. Що вказують на титульній сторінці?
2. Що таке анотація?
3. Назвіть науковий апарат книги.

Завдання

Розглянути комплекти книг на партах. Знайти книги, в яких є покажчики. Знайти книги, в яких є вступна стаття, післямова.

V. Домашнє завдання.

Знайти в бібліотеці книги з вивченими елементами структури апарату книги.

Тема: Писемні пам'ятки України

Мета: розширити знання учнів про історію української писемності, прищепити любов і повагу до культури і науки.

Обладнання: книги: „Слово о полку Ігоревім”, „Повість временних літ” та „Енеїда”.

Хід уроку

I. Оголошення теми і мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Кожна освічена і культурна людина повинна знати свою історію, витоки писемності свого народу.

Писемність – сукупність графічних знаків і орфограм, які застосовуються в мові чи в ряді мов, що користується однією системою письма.

Перше слов'янське письмо з'явилося в IX столітті нашого літочислення. А перший слов'янський алфавіт створили брати Кирило і Мефодій у 862 році. Кирило був освіченою людиною, знав грецьку, латинську, слов'янську, арабську, єврейську та давньоруську мови. Він працював бібліотекарем і викладав філософію. Мефодій був таким же освіченим.

Нажаль оригіналів праць Кирила і Мефодія не знайдено та ми маємо численні копії-переклади богословських книг та переписи оригінальних творів. Це твір Кирила – „Слово про перенесення мощів преславного Климента” та книга Мефодія „Гімн на честь Дмитра Слунського” та інші, які є визначним внеском у загальнослов'янську культуру.

Та „Панонські легенди”, розповідаючи про життя і подорожі Кирила, повідомляють дуже цікавий факт. Кирило, що проживав у Херсонесі, знайшов Євангеліє і Псалтир руською мовою і чоловіка, який говорив

тією ж мовою. Кирило, спілкуючись з ним, почав говорити й писати тією мовою.

Це свідчить про те, що слов'янські племена в IX столітті мали своє письмо, а Кирило вдосконалив чи видозмінив деякі букви і їх графіку та все ж він мав взірець давньоруського походження для створення абетки. Кирило і Мефодій заклали основи слов'янської писемності та літератури і в цьому їхня заслуга.

Найвидатніша пам'ятка літератури Давньої Русі – „Слово о полку Ігоревім”. Нажаль автор геніальної повісті-поеми залишається невідомим. Та вчені приходять до висновку, що автор „Слова о полку Ігоревім” чудово знав історію, географію, природу, військову справу та мову сусідніх народів. Це могла бути досвідчена, літня людина.

Наслідком цієї праці стала книга „Пахощі Бонових слів”. Нам вже відомо хто такий Боян. Автор цієї книги прийшов до висновку, що „Слово о полку Ігоревім”, Остромирове Євангеліє та „Ізборник Святослава” були написані староукраїнською мовою.

Найдавніший літописний твір – „Повість временних літ” – це зведені в одне ціле і розміщені в певному порядку історичні розповіді, документи та закони. Повість була написана приблизно 1113 року, ченцем Києво-Печерського монастиря Нестором. В ній розповідається про розселення слов'ян, про утворення в них держави та про перших руських князів. В „Повісті временних літ”, яку переписали пізніше, було розміщено твір під назвою „По учення дітям” Київського князя Володимира Мономаха.

Важливе місце серед літературних пам'яток часів Київської Русі належить житійним творам. Житіє - біографія сьогодні – це твір, в якому йдеться про життя, страждання чи подвиги людей визнаних церквою як святих.

Наприклад: „Житіє Володимира”, „Житіє Ольги”, „Про святого і блаженного Агапіта”. Літописання продовжувало розвиватися. Так звані „Козацькі літописи” розкривають нам епізоди боротьби українського

народу за своє визволення: „Літопис Самовидця”, „Літопис Самійла Величка” та ін.

Опрацьовуючи історичні матеріали, автори „Козацьких літописів” виявляли свій літературний хист. Стиль написання то простий, то вишуканий, а сама побудова сюжету, використання прислів’їв та приказок і метафоричність літописів говорить про те, що це не лише історичні пам’ятки, а й твори художньої літератури.

Вважалося, що першодрукарем на Україні був Іван Федоров і першою друкованою книгою – його „Апостол”. Та виявився цікавий факт про те, що у Німеччині в бібліотеці Тюбінченського університету зберігається книга Юрія Дрогобича, надрукована українською мовою під назвою:

„Прогностична оцінка поточного 1483 року магістра Юрія Дрогобича з Русі, доктора філософії і медицини Болонського університету”. Вона була надрукована через 45 років після винайдення Йоганом Гутенбергом книгодрукування і задовго до появи Івана Федорова на Україні. Та все ж І.Федоров зробив свій внесок у розвиток української культури і літератури. Випустивши книгу „Апостол”, що була видана в Москві, слідом за нею було надруковано „Буквар”. Він складався з двох головних частин: „Абетки” і додаткових матеріалів читання і вивчення на пам’ять. Ця пам’ятка нашої літератури („Буквар”) досі зберігається в оригіналі в бібліотеці Гарвардського університету. А „Острозька біблія”, надрукована також Федоровим, знаходиться в Конгресовій бібліотеці США. І ще по одному оригіналу цих видань зберігається в Канаді в Єпархіальному музеї в місті Едмонті.

Ще хочеться сказати про видатних діячів української літератури таких як: Григорій Савич Сковорода, Іван Вишенський, Іван Петрович Котляревський, Іван Іванович Огієнко та ін.

Спадщина Г.Сковороди стала підсумком давньої української словесності і провіщення нової української літератури. В поетичній збірці „Сад Божественних пісень”, у прозовій збірці „Байки харківські”, у

філософських трактатах та діалогах Сковорода постає перед нами носієм гуманістичного світогляду, творцем оригінальної філософії, людиною всебічно обдарованою, спраглою до знань та пізнання істини. Його називають українським Сократом, народним любомудром.

Іван Вишенський – гордість давнього слов'янського письменства на Україні. Він народився на Львівщині, був високоосвіченою людиною. Жив на Афоні, який на той час був центром православного Чернецтва на Сході. Прийняв чернецтво і поселився в печері, звідки посилав на Україну свої послання. Всього відомо їх 20. Найвидатніші : „Обличеніє диявола-миродержця”, „Послання к утекшим от православ'я єпископам”, „Порада о очищенію церкви”. Іван Петрович Котляревський, більше як 200 років тому, явив Україні творіння своєї душі і серця – безсмертну „Енеїду”. Він не міг мовчати, коли українська душа стогнала , продана своїм же „благородним дворянством”.

Мав заговорити народ, своєю мовою, про своє підневільне життя, але говорити про це, сміючись, не втрачаючи своєї гідності. Поема „Енеїда” – безсмертна пам'ятка нашої літератури, вона живе і буде жити.

Огієнко Іван Іванович – видатний вчений, громадський діяч, поет, прозаїк, критик і мовознавець, публіцист і видавець, ректор Українського народного університету, православний митрополит Польщі, Канади – автор сотень книг, тисяч наукових праць. Все своє життя (прожив 90 років)

Іван Огієнко пише статті і окремі твори. До еміграції за кордон у Львові вийшли з друку його праці : „Чистота і правильність української мови”, „Український православний словник”, „Історія українського друкарства”.

Слід вдуматись в слова – одкровення Огієнка, в які впродовж поколінь вчитувались наші одноплеменці за кордоном : „Європо, вільний світе – чи українці не люди, що їхні святині оскверняють без перерви?”; „Гине мова – гине народ!”; „Народ, що легко скидає своє і пристає до чужого, ніколи сильним не буде!” та ін.

Ще хочеться згадати про дуже цікаву пам'ятку нашого народу – „Велесову книгу”. Це пронумеровані дощечки, на яких вирізано текст. Розповідають вони про життя православ'янського народу у давні часи, коли ще на території України проживали кочові племена – скіфи, киммерійці і сармати. Це були дуже давні язичеські часи.

Але про цю пам'ятку ми поговоримо іншим разом.

III. Підсумок уроку.

Запитання:

1. Коли з'явилося перше слов'янське письмо?
2. Які писемні пам'ятки нашої країни ви знаєте? Їхні автори.
3. Назва та автор першої друкованої книги.
4. Назвіть одних з перших українських письменників і мислителів.

Тема: Бібліотечно-бібліографічні покажчики, списки рекомендованої літератури.

Мета: дати поняття про бібліографію, її призначення, ознайомити учнів з

бібліографічними покажчиками; розвивати уміння і навички складати списки рекомендованої літератури; виховувати любов до книги.

Обладнання: бібліографічні покажчики, картотека газетно-журнальних статей,

тематична картотека, зразки списків рекомендованої літератури.

Хід уроку

I. Повідомлення теми та мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

1. Слово бібліотекаря.

Цікаво було б підрахувати, скільки ви вже книг перечитали. Здається безмежну кількість. Утім, ще не всі. І це прекрасно, бо скільки ще попереду відкриттів й звершень.

Усі ми не раз чули про те, що потрібно любити книги, берегти їх. Але крім цього, книга повинна стати вашим вірним другом, помічником, тому потрібно навчитися правильно нею користуватися. Мандрівник, що потрапив до незнайомого міста або країни обов'язково користуватиметься довідником-путівником. Такі дороговкази існують й у країні книги. Це каталоги, картотеки, що містять потрібну інформацію про будь-яку книгу – прізвище, ім'я, по батькові автора, анотацію, видавництво, місто й рік видання, прізвище перекладачів, редакторів, художників, коректорів, обсяг книги, тираж – вихідні дані. Також у пошуку потрібної інформації нам допомагають рекомендовані бібліографічні списки і покажчики літератури.

З кожним роком у всьому світі зростає кількість друкованої літератури. Їх так багато, що навіть за все життя їх не можна перечитати. Та засмучуватись не варто, адже прочитати всі книги не можливо і не обов'язково.

Головне орієнтуватись у цьому морі книг, зуміти вибрати те, що найбільше цікавить. А допоможе нам у цьому бібліографія.

Що ж таке бібліографія? Більше двох століть розум допитливих бібліографів шукає відповідь на це запитання.

2. Повідомлення учнів-бібліографів.

1 учень. Більше двох століть розум допитливих бібліографів шукає відповідь на

це запитання. Почну з красивою легенди. Згадаємо легенду про Аріадну, дочку крітського царя Міноса. За переказами стародавніх греків, на Криті, „Острові таємниць”, розміщеному далеко у Середземному морі, був збудований палац-лабіринт з величезною кількістю приміщень і заплутаних ходів, де жило чудовисько, напівлюдина-напівзвір – Мінотавр. Багато гідних і хоробрих юнаків

намагалися з ним боротися. Але жоден з них не зміг знайти зворотного шляху із заплутаного лабіринту. Вдалося це лише Тесею.

Мудра Аріадна вручила своєму коханому меч і клубок ниток. Перемігши Мінотавра, за напрямом розпутаної нитки, Тесей легко відшукав зворотній шлях із лабіринту.

2 *учень*. Розміри книжкових багатств, які постійно збільшуються, для сучасного

читача є аналогічним лабіринтом. Щоб не збитися з дороги і знайти правильний шлях до знань, і учень, і вчений, як легендарний Тесей, повинні володіти чарівною ниткою пізнання.

Саме такою ниткою в лабіринті книг є бібліографія.

Слово „бібліографія” має давньогрецьке походження „біблію” – книга, „графо” – пишу. Спочатку, приблизно у V ст. до н.е., бібліографами називали людей, які переписували книги.

Після краху античного світу це слово зникло. А з’явилося знову тоді, коли винайшли книгодрукування – тоді бібліографами стали називати типографів. І тільки в першій половині XVII ст. французькі вчені почали користуватися цим словом у тому значенні, яке існує і досі - „книг опис”, за аналогією слів „географія”, „біографія”.

Російський бібліограф Анастасович першим дав визначення бібліографії як науці. А на першій емблемі цієї науки були викарбувані слова „Ключ до всіх знань”.

У грецькій міфології існує 9 муз мистецтва. Наприклад: - Терпсіхора – муза танцю; Мельпомена – муза театру. А французький вчений Лон шан назвав бібліографію десятою музою, яка вміє заповнити розум і душу людини.

3. Словникова робота.

Бібліотека – заклад, де зберігаються та видаються книги для тимчасового користування, читання, ще власне зібрання книжок.

Бібліографія – науковий, систематизований опис книг та інших видань. Список літератури (книжок і статей) на яку-небудь тему або з якої-небудь галузі знань.

Каталог – (грецьке – список) – системний перелік книг, картин, музейних експонатів та інших предметів, складений для полегшення їх розшуку.

Анотація – (лат. зауваження, примітка) – коротка характеристика книжки або її частини. Вона розташовується на обороті титульної сторінки.

Анотація складається з частин, які вказують: а) кому адресована книга; б) призначення; в) короткий зміст.

Показчик – довідкова книжка, або довідковий список, доданий до книжки, дисертації тощо.

Бібліотекар. Завдання бібліографії не тільки вести опис книг, а й ознайомлення з

їх змістом, вибір і рекомендація читачам найкращих книг. З бібліографією ви вже зустрічалися і багато разів, але мабуть, не підозрювали цього.

Взагалі списки „Що читати влітку”, картотеки в бібліотеці (показ картотек, перелік книг, що радять читати вчителі).

Пригадайте, в яких газетах та журналах ви зустрічали списки або бесіди про книги? Правильно? Це газета „Новачок” та журнал „Однокласник”. Щоб вибрати цікаву книгу для читання, знайти потрібну літературу для підготовки до уроку чи твору, скласти для себе список книг на обрану тему – це можна зробити за допомогою бібліографічних показників.

По формі і зовнішньому вигляді бібліографічні показники схожі на звичайні книжки. Проте коли відкриємо і почнемо

читати, відразу помітимо різницю – їх неможливо читати, тому що це перелік книг.

Пишуть бібліографічні покажчики не письменники, а працівники наукових бібліотек – бібліографи. Бібліографічні покажчики – це книги про книги. За змістом ці покажчики є різні. Одні з них рекомендують літературу з різних галузей знань – це універсальні бібліографічні покажчики.

Та все ж таки більшість їх є тематичні, тобто рекомендують літературу з певної теми.

4. Практична робота.

Пропоную вашій увазі рекомендований бібліографічний покажчик „Світ гармонії і краси, який розрахований для учнів 7-8 класів.

До покажчика включено кращу науково-популярну, науково-художню та художню літературу про образотворче мистецтво та архітектуру. Покажчик складається з п'яти розділів.

Книжки першого розділу „Мистецтво дивитись і бачити” розкривають перед вами таємниці живопису, графіки, скульптури, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва. Вони розміщені за принципом від загального до конкретного.

Другий розділ „Лінія і колір” присвячений живопису та графіці і має підрозділ „Майстри живопису та графіки”. Розміщення книжок тут – від загального до конкретного, а в підрозділі – за хронологією життя і діяльності митців.

Наступний розділ „Образи скульптури” розповідає про засоби художнього вираження і жанри скульптури. Він включає підрозділ „Майстри різця”. Література розміщена в тому порядку, що і в попередньому розділі.

Чарівний світ архітектури відкриють вам книжки четвертого розділу „Слово про архітектуру”. Література тут розміщена за алфавітним порядком.

З книжок останнього розділу „Сонячні барви декоративно-прикладного мистецтва” ви дізнаєтесь про народні художні промисли, творчість майстрів та народних умільців. Література розміщена за алфавітним порядком.

Для тих, хто зацікавиться образотворчим мистецтвом і захоче спробувати в ньому свої сили, в покажчику вміщено додаток „Для допитливих і кмітливих”.

Глибше зрозуміти кращі зразки вітчизняного образотворчого мистецтва допоможе вам додаток „Альбоми”, де зібрано видання, що розповідають про художні зібрання музеїв, в основному України, а також альбоми, присвячені творчості вітчизняних майстрів живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва.

Для зручності користування вміщено допоміжні покажчики, такі як „Алфавітний покажчик авторів та назв книг”, „Алфавітний покажчик імен митців” та „Список діячів радянського образотворчого мистецтва – Героїв Соціалістичної Праці, про яких розповідається в покажчику”, а також „Нові книги, що не ввійшли до покажчика”.

Покажчик „Письменники Черкащини” познайомить вас із письменниками рідного краю.

Бібліографічний покажчик складається з трьох розділів в межах яких матеріал систематизовано за алфавітом прізвищ письменників. Подаються найважливіші відомості з життя і творчості письменників, а також список літератури, яка ширше розкриває життєвий і творчий шлях письменника та його зв’язки з Черкащиною. В кінці подано іменний покажчик.

Покажчик розрахований на широке коло читачів. Ми з вами познайомились з деякими бібліографічними покажчиками.

Як же користуватися ними?

Насамперед уважно прочитай передмову. З неї дізнаєшся з яких розділів складається покажчик, яка література до нього включена. Заглянь також у зміст, це полегшить тобі знайти потрібний матеріал. Подумай, в якому розділі слід шукати потрібну літературу, у ньому є перелік збірки і

довідкові книги, які допоможуть вибрати книгу і розібратися в ній. На сторінках покажчика є такі дані про книгу: автор, назва, анотація, тобто коротка розповідь про книгу. На останніх сторінках в алфавітному порядку подані автори і назви всіх книг, названих в покажчику.

Бібліографічні списки можна помітити на сторінках газет, журналів, коли читаємо цікаві розповіді про нові книги, поради що можна читати. Якщо постійно слідкувати за пресою, придивляться у їх бібліографічні відділи, то завжди можна знати про всі новинки у світі книг.

Неодноразово можна прочитати рекомендовані бібліографічні списки у науково-методичній літературі, навчальних підручниках і посібниках. З ними, ви, безперечно, зустрічаєтесь і звертаєте увагу дуже часто.

У довідковій літературі також є бібліографічні списки. А чи звернули ви увагу на те, що в них коротко розповідається про щось, а в кінці є список додаткової літератури, щоб розширити ваші знання.

В яких енциклопедіях ви зустрічали ці списки?

Так, звичайно, у дитячій енциклопедії. Вона створена спеціально для вас. Кожен її том присвячений окремій галузі знань і закінчується розділом „Що читати?”. Наприклад в т.10 Дитячої енциклопедії „Література і мистецтво” у рекомендованому бібліографічному списку „Що читати з літератури?” запропоновано літературу про письменників, художників, композиторів, акторів.

Отже, за допомогою бібліографічного рекомендаційного списку покажчика, ви зможете вибрати собі потрібну книгу для читання; орієнтуватись у величезному книжковому морі.

5. Бесіда з учнями:

- 1) Як побудовані бібліографічні покажчики?
- 2) Які ви знаєте види покажчиків?
- 3) Чим відрізняється покажчик від тематичного каталогу?
- 4) Які бувають списки рекомендованої літератури?

ІІІ. Підсумок уроку.

ІV. Домашнє завдання.

Скласти рекомендаційний список літератури „В світі цікавого”, „Шукачам пригод та фантастики”.

9 клас

Тема: Необхідність та практичність картотек.

Мета: з'ясувати роль періодичних видань у суспільному житті;
познайомити учнів з фондом періодики.

Розглянути картотеку газетно-журнальних статей.

Обладнання: систематичні картотеки газетно-журнальних статей.

Хід уроку

I. Повідомлення теми і мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Періодичні видання містять дуже багато корисної і цікавої інформації. Щоб можна було скористатися цією інформацією у будь який час для цього у бібліотеках створюється система картотек. Кількість їх залежить від кількісного складу, потреби, обсягу і змісту бібліотечних фондів, а також від складу читачів бібліотеки, їх запитів та рівня інформаційної роботи бібліотеки. Наша шкільна бібліотека веде кілька картотек. (Розглядається схема “Картотеки шкільної бібліотеки”)

Найбільш популярними серед читачів є тематичні картотеки на такі теми: “Картотека хрестоматійних творів зарубіжної літератури”, “Картотека хрестоматійних творів української літератури”, “На допомогу вчителям-предметникам” та багато інших.

Як створюється картотека і для чого вона потрібна? Картотеки вміщують бібліографічні описи статей із газет, журналів, книг на різні теми. Коли до бібліотеки надходять періодичні видання бібліотекар уважно перечитує кожну статтю, і якщо стаття несе в собі інформацію яка може бути використана у навчанні та для інших потреб на таку статтю заводиться каталожна картка. Запис картки каталогу відрізняється від запису картки картотеки:

Картка в каталозі:

- автор
- назва книги
- вихідні дані
- головні елементи

Картка в картотеці:

- автор
- назва статті
- адреса статті (назва і дата виходу періодичного видання)

Наприклад:

Яворницький Д.І.

Із української старовини: Наук.-худож.кн.: Для серед. та ст. шк. віку / Пер. з рос. Ю.О.Іванченка; Мал. М.С.Самокиша та С.І.Васильківського. – К.: Веселка, 2001. – 176с.: іл.

Кульчицький С.

Голодомор-33: Чому і як? // Дзеркало тижня. – 2006. - №45 (624). – 25 листопада – 1 грудня

Після цього картки розміщуються в картотеках відповідно до тем і розділів картотек.

Отже, тепер ви зрозуміли, що при написанні реферату чи доповіді на задану тему можна користуватися не тільки систематичним каталогом, а і картотеками що є у бібліотеці. Але, знайшовши потрібну статтю в картотеці, треба зорієнтуватися, де знаходиться фонд періодичних видань і за адресою статті знайти її в газеті чи журналі. Зазвичай у бібліотеках фонд періодичних видань відокремлюється чи виділяється. Газети в основному залі зберігаються 2 роки, журнали – 5. Якщо стаття виходить за ці рамки, то газети і журнали передаються до книгосховища. І щоб отримати потрібну статтю необхідно заповнити бланк-замовлення за яким бібліотекар відшукає її у книгосховищі. При заповненні потрібно буде згадати навички бібліографії.

III. Закріплення вивченого матеріалу.

А тепер, щоб засвоїти матеріал, ви користуючись системою картотек, повинні будете зробити бібліографічну підбірку (список) статей на теми за вибором :

“Місто в якому я живу”

“Давні промисли та ремесла нашого народу”

“Історія книгодрукування”

“Новорічні свята”

IV. Домашнє завдання.

Зробити бібліографічну підбірку “Історія Шполянського краю”

Тема: Історія виникнення та види каталогів.

Мета: познайомити дітей з історією створення каталогів, довести його значимість в бібліотеках та важливість вміння ним користуватися.

Обладнання: каталоги шкільної бібліотеки.

Хід уроку

I. Оголошення теми і мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Ви всі бували в бібліотеці, чи в нашій шкільній, чи у міській. Всі бачили і знаєте скільки там знаходиться книг. Жодна людина не може прочитати всі книги, що знаходяться в бібліотеці, видаються у нашій країні. Жоден бібліотекар на в змозі запам’ятати всі книги що є. Але ж бібліотекар повинен швидко і якісно обслуговувати своїх читачів. Тому на допомогу бібліотекарю приходять каталоги.

Каталог – слово грецького походження, означає перелік – книг, рукописів, музейних експонатів.

Потреба створювати каталоги виникла відразу після того, як почала розвиватися писемність. Перший каталог – перелік книг на глиняних табличках – знайдений археологами при розкопках одного з міст стародавнього Шумера. За часів стародавнього світу Ашурбанапал, один з останніх ассірійських царів, зібрав в своїй столиці Ніневі багату бібліотеку шумерських та вавілонських літературних творів та наукових трактатів. Перевага цієї бібліотеки не тільки у великій кількості “глиняних книг”, зібраних царем. Вперше в історії книги підбиралися та розставлялися по розділах, враховуючи зміст (тобто систематизувалися за темами – зародження *систематичного каталогу*). Посланці царя їздили по всій країні, розшукуючи в храмах стародавні таблички, списували їх для царської бібліотеки. Цар уважно слідкував за поповненням бібліотеки. Книги не тільки збиралися і зберігалися, на глиняних табличках вказувалася назва твору, кімната і полиця на якій він зберігався. Таким чином – це був своєрідний каталог, складений 25 віків тому.

Одна із перших бібліотечно-бібліографічних праць була створена поетом та вченим, головою Олександріївської бібліотеки Калі махом (310-240 рр. до н.е.). Його “Каталог писателів, просиявших во всех областях, и трудов, которые они сочинили” складався з 120 томів.

Бібліотека Багдадського халіфа Візир-ас-Сахіда нараховувала близько ста тисяч книг. Більшу частину життя він провів в воєнних походах і його завжди супроводжував караван з книгами. Причому верблюди йшли по порядку літер алфавіту, і караванник-бібліотекар міг швидко знайти потрібну книгу. Це був свого роду каталог – *алфавітний*.

В епоху Відродження гуманіст та вчений Конрад Геснер (1516 - 1565) створив знамениту “Загальну бібліотеку” – працю в якій враховано і описано більше 15 тисяч видань по всіх галузях науки трьох тисяч авторів. Ця праця по праву вважається вершиною серед інших бібліотечних праць того часу. На звороті титульної сторінки звернення до читачів, яке закінчується такими

словами: “Не для себя, а для общих знаний я это составил. Так ведь, пчелы, и вы не себе готовили мед!”

Перші каталоги являли собою списки-переліки книг, які зберігалися в бібліотеці. Із зростанням книжкового багатства такі списки не могли задовольнити ні бібліотекарів, ні читачів. Тому на початку ХІХ ст. з’явився новий вид каталогу –*картковий*, який існує і понині. Залежно від способу групування карток каталоги поділяються на *алфавітні, систематичні, предметні*.

В *алфавітному каталозі* картки групуються у *алфавітному* порядку.

Систематичний каталог розкриває фонд бібліотеки за змістом. У ньому всі картки розташовані за певною логічною системою знань (згідно таблиць УДК або ББК). В середині цих розділів – за алфавітом прізвищ авторів або ж назв книг.

Предметний каталог – це каталог, в якому картки з бібліографічним описом різних видів друкованої продукції групуються за змістом, але не за галузями знань, а за предметами чи питаннями, яким вони присвячені.

Чим більша кількість книг у бібліотеці, тим більші каталоги. Каталогні картки розташовуються в каталожних ящиках, які містяться в каталожних шафах.

У нашій бібліотеці така шафа одна, але є бібліотеки де каталоги займають цілі зали. Тому дуже важливо вміти користуватися каталогом. Бо коли ви закінчити школу і поступите до ВНЗ то користуватися бібліотекою прийдеться дуже часто. І хоч зараз великі бібліотеки комп’ютеризовані та пошук потрібної книги чи інформації все одно починається із каталогів.

Не знаючи структури каталогу, принципу розміщення каталожних карток у ньому, шифру, книгу знайти в бібліотеці неможливо.

Отже на сьогоднішньому уроці ми розглянули що таке каталог, його види, призначення, необхідність при роботі в бібліотеці. на наступних уроках ми більш досконало познайомимось із видами каталогів і навчимося ними користуватися.

Тема: Алфавітний і систематичний каталоги

Мета: ознайомити з будовою каталогів, визначити призначення каталожних карток; вивчити шифр книги, його елементи; навчитися складати замовлення на книжку за алфавітним каталогом; проаналізувати розташування каталожних розділювачів в каталозі, їх важливість під час пошуку книг.

Обладнання: каталоги, каталожні картки, таблиця розділів СК.

Хід уроку

I. Організаційний момент. На минулому уроці ви ознайомились з поняттям каталог, почули історію виникнення каталогів. Пригадайте, які ви знаєте каталоги? Чим вони відрізняються?

II. Повідомлення теми і мети уроку.

III. Вивчення нового матеріалу.

Бібліотекар. Каталоги складаються з каталожних карток. Кожну книжку, яка надійшла до бібліотеки, описують на картки, зазначаючи ім'я автора, назву книги, її тираж, рік видання, назву видавництва, місце, де вона була надрукована, кількість сторінок, вартість. На картці можуть бути вказані також прізвища авторів передмови, зазначено, вітчизняна ця книга чи перекладена і хто її перекладав. Іноді на картці є короткі відомості про зміст книги (анотація).

У лівому верхньому кутку зазначено так званий шифр книги, під яким вона розміщується на книжковій полиці. У шифрі вказується розділ, у якому книжку треба знайти на полиці. Книжки на полицях розставлені за розділами (темами). Розділи такі ж, як і в систематичному каталозі, тому що каталог відповідає фонду. Отже, перша цифра шифру на картці означає її

місце на стелажі, останні цифри та літери відображають підрозділи (як у каталозі).

Далі в шифрі вказується авторський знак. Перша літера — початкова літера прізвища автора книги, а якщо його немає — початкова літера назви книги. Цифра означає позицію автора в алфавітному ряді. Якщо картка стоїть у систематичному каталозі, то головну роль у шифрі книги відіграє верхній рядок, де вказано розділ, у якому її треба шукати на полиці. В алфавітному каталозі — нижній рядок, де за першою літерою картка ставиться в алфавітний ряд.

Якщо відомі автор та назва твору, то визначити, чи є книга у фонді, можна за допомогою алфавітного каталогу.

Усі картки в такому каталозі розташовані в алфавітному порядку за прізвищами авторів. Звісно, що тут поруч можуть бути картки на буквар та солідну наукову працю, а по сусідству з іменами письменників та вчених, відомих в усьому світі, ім'я письменника-початківця.

(Демонструється алфавітний каталог)

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

- Як розташовуються в каталозі картки, якщо трапляються книги авторів з однаковими прізвищами? *(За алфавітом літер ініціалів.)*
- Як розташовуються в каталозі картки, якщо немає автора? *(За першою літерою книги.)*
- Як розташовуються в каталозі картки, якщо початок назви книги однаковий (наприклад: «Вивчення в школі хімії», «Вивчення в школі фізики»)?

за колективним автором: назва установи, партії, держави.

Бібліотекар аналізує відповіді учнів, підводить підсумки.

Далі демонструється будь-яка каталожна шухляда.

Звертається увага, що, крім каталожних карток, у каталозі для швидкого пошуку використовуються так звані каталожні розділювачі. Вони є центральні — з назвою літер алфавіту, лівосторонні та правосторонні — допоміжні, з назвою груп літер, або виділення автора — персони (персоналії)

Ознайомимось тепер з систематичним каталогом, який є провідним каталогом у бібліотеках. Перед тим, як розглянути поняття СК, назвіть, будь ласка, своє хобі.

- Мабуть, кожному з вас своїх особистих знань для заняття вашою справою не вистачає, і тоді ви звертаєтеся до літератури. З кожним роком навчання в шкільній програмі з'являються нові предмети, відповідно, розширюється коло книг, які потрібно прочитати. А ще й реферати, творчі роботи... Як же зорієнтуватися в книжковому фонді бібліотеки? Як дізнатися, яка література є в бібліотеці з галузі знань, що вас цікавить? На допомогу приходить СК.

- Пригадаймо із попередніх занять, що таке СК?

(Систематичний каталог — це бібліотечний каталог, у якому картки з бібліографічним описом книг розміщені за галузями знань відповідно до певної системи бібліотечно-бібліографічної класифікації. Він інформує про те, які видання з тієї чи іншої галузі, з того чи іншого питання є в шкільній бібліотеці, допомагає учням використовувати їх для засвоєння знань, для самоосвіти.)

(Учням пропонується порівняти АК та СК. Для цього показати скриньку АК та СК). Для дітей молодшого і середнього шкільного віку роздільники можуть бути кольоровими та ілюстрованими. Кольоровими можна зробити і розділові картки відділів СК.

Роздільники в СК, як і в АК бувають: центральні, лівосторонні, правосторонні.

Основні розділи (ті, що перелічені на плакаті) позначаються на центральних роздільниках, підрозділи - на лівосторонніх та правосторонніх.

На розділових картках усі необхідні дані записуються чітким бібліографічним почерком чорною тушшю або друкуються на друкарській машинці. Це робиться для того, щоб будь-який читач міг розібрати написи в каталозі.

Як же вести пошук літератури за допомогою СК?

На сучасному етапі дуже часто і учні, і вчителі цікавляться темами, пов'язаними з комп'ютером (робота з ним, мови програмування, комп'ютерні обчислення та ін.).

Для того, щоб ознайомитися з літературою з цих питань, треба чітко визначитися, у якій галузі знань належить вести пошук. Звертаємося до таблиці з переліком розділів СК. Для нашого пошуку підходить розділ 3 — «Техніка, технічні науки».

Шукаємо в каталожній шафі шухляду, де зібрано літературу третього розділу.

Звернемо увагу, що в третьому розділі за центральним роздільником багато правосторонніх та лівосторонніх роздільників, які вказують на багатогалузевість великого розділу *техніка*. Тут є енергетика, радіоелектроніка, фотокінотехніка, транспорт, машинобудування, будівництво тощо.

Крім основного розділу, нам треба ознайомитися з підрозділами і знайти потрібний: 32 — за цим підрозділом розташовуються картки з описом літератури з нашої тематики. Тут не одна книга. Тепер, дізнавшись, що література, яку ми шукаємо, в бібліотеці є, треба знайти її на стелажі.

Для цього складається замовлення на книгу (книги) за аналогією до бланку-замовлення в АК, бо всі дані про книжку запам'ятати важко, а картки з каталогу виймати не можна. Далі треба зорієнтуватися серед фонду бібліотеки, де саме розміщена література для вашого віку.

Якщо ми працюємо з каталогом для учнів 7—9 кл., то і пошук треба вести серед літератури цієї вікової категорії. Знайти потрібні стелажі допомагають їх паспорти, на яких указується читацьке призначення (для якого віку читачів зібрані тут книги) та перелік розділів із показом стрілок —> <—, які вказують, з якого боку стелажа знаходиться та чи інша література. Знаходимо потрібний стелаж, стаємо з того боку, на який указує стрілка. Шукаємо потрібний розділ і за роздільником знаходимо потрібну книжку.

Як бачимо, у пошуку існує прямий зв'язок СК і книжкових полиць: найраціональніший шлях добору літератури — від каталогу до стелажа.

Для швидкого пошуку в СК за роздільником пропонується ставити до 30 карток. Якщо літератури більше, вводиться новий роздільник уже як підрозділ.

Усі картки розставляються в каталожних шафах у шухлядах, які мають ярлики з відомостями про наповнення кожної з них. Якщо в одній скриньці зібрано записи кількох відділів, то їхні індекси та найменування позначають на ярлику. Якщо ж у шухляді містяться записи видань багатьох відділів, то записують індекси і найменування першого та останнього відділів (наприклад: 2—65 Природничі науки — Економіка).

Усі шухляди розставляють послідовно за каталожними індексами і нумерують. Над шухлядами каталогу робиться підпис «Систематичний каталог».

Користування каталогом економить час. Щоб навіть «похапцем» проглянути, для прикладу, тисячу книг, розташованих на полицях, потрібно декілька днів. Тисячу карток у невеликій дерев'яній шухляді можна проглянути за одну-дві години. Звичайно, робота з каталогом вимагає вміння та навиків.

V. Підсумок уроку.

СК має важливе значення як у роботі бібліотекаря, так і для читачів. Завдяки СК шкільний бібліотекар може безпосередньо обслуговувати читачів, проводити інформаційну та довідково-бібліографічну роботу із книгокористувачами, масову роботу (організовувати виставки, огляди літератури, презентації книг, керувати читанням); читачі мають змогу самостійно підібрати потрібні книги.

10 клас

Тема: Методи самостійної роботи з книгою

Мета: навчити учнів користуватися навчальною, довідковою та додатковою літературою. Писати та оформляти реферати, доповіді, конспекти.

Обладнання: довідники, словники, картотека, пам'ятки

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Оголошення теми і мети уроку.

III. Вивчення нового матеріалу.

Як користуватися навчальною, додатковою і довідковою літературою?

1. Використовуючи навчальну, довідкову і додаткову літературу, уточніть, що саме вас цікавить.

2. Подумайте, де найбільша можливість одержати відповідь на запитання, що вас цікавить: у підручнику, довіднику чи додатковій літературі.
3. Насамперед використані є підручник., потім — довідник, а тоді — додаткову літературу.
4. Відкриваючи книгу, спочатку прочитайте зміст і покажчик термінів, назв.
5. Залежно від мети використовуйте такі види читання:
  - читання-перегляд , коли книжку переглядають швидко, зупиняючись на окремих: сторінках (*мета такого перегляду — перше ознайомлення з книгою, одержання певного уявлення про зміст*);
  - вибіркове читання, або неповне, коли читають не весь текст, а тільки потрібні місця;
  - читання з різних видів запису прочитаного.
6. Відшукавши у книзі потрібний розділ, параграф чи сторінку, не обмежуйтеся побіжним поглядом, а випишіть потрібну для себе інформацію, виділіть основне, складні, план прочитаного.

Форма ведення записів.

План — це короткий перепік проблем, що розглядаються в книзі. Він може бути простим, якщо в ньому зазначені лише основні запитання або складним, якщо поруч з основним є додаткові запитання.

Виписки — це цитати (*дослівне відтворення думок автора книги*/, або короткий. близький до дослівного. виклад змісту погрібного уривку тексту. Виписувати з книги теоретичні положення, статичні, хронологічні дані можна як у процесі читання, так і по його завершенні. Цитату обов'язково брані у лапки, а на кожному виписку¹ давати посилання на джерело. Для полегшення наступної систематизації виписок їх краще робити на окремих аркушах, каталожних картках або перфокартах.

Конспект — це короткий письмовий виклад змісту книжки, статті, лекції тощо. Він має бути набагато менший, ніж сама книжка чи стаття. Під час конспектування не слід зловживати скороченням слів, а якщо скорочувати їх.

то за загальними правилами; думки слід викладати стисло, своїми словами, виписуючи лише найголовніше і найсуттєвіше, не допускати повторень. Коли використовуються цитати, обов'язково зазначається сторінка, з якої вона виписана. Особливо важливі думки в конспекті варто підкреслювати. Бажано залишати поле для додаткових записів.

Тези — стислий виклад основних ідей прочитаної книги.

Анотація — коротка характерне прочитаного, яка дає загальну уяву про його виклад, зміст та призначення. Скласти її краще після прочитання всієї книги.

Резюме — короткий заключний виклад наукового повідомлення.

Реферат — короткий виклад змісту книги, наукової роботи або результатів вивчення Наукової проблеми в письмовому викладі або у формі публічного виступу.

Як писати реферат.

1. Вивчити тему.
2. Підібрані літературу:
  - а) документи, першоджерела;
  - б) монографії, довідники, збірники;
  - в) газетні та журнальні матеріали.
3. Ґрунтовно вивчити літературу. Читаючи книги, необхідно робити виписки цитат, основних думок.
4. Скласти список розділів, який може і бути планом реферату.
5. Продумати план реферату, можливе його розширення.
6. Систематизувати опрацьований матеріал.
7. Остаточно продумати та уточнити план реферату. Обов'язково включити в план актуальність темп і її значення.
8. Написати реферат.
9. У кінці реферату слід подавати список використаної літератури.
10. Бібліографічний опис джерела списку літератури подається за такими правилами:

- для книг слід вказати прізвища та ініціали авторів, назву книги, підзаголовкові дані, місце і назву видавництва, рік видання, кількість сторінок;
- для журнальних статей зазначають прізвища та ініціали авторів, повні назви статей, назву журналів, роки, номери, томи, випуски, сторінки;
- для статей із книг та неперіодичних збірників повинні бути зазначені прізвища та ініціали авторів, назви статей, видань, у яких вміщені статті, місця видань, видавництва, роки видань, сторінки.

Тобто потрібно згадати попередні уроки, а саме бібліографічний опис книги, книжної статті, журнальної статті.

IV. Домашня завдання. Написати реферат

Тема: Комп'ютерна бібліотека (інтегрований урок – діалог)

Мета: допомогти зрозуміти дітям, що оволодіння основами інформаційної культури підготує їх до будь – якого виду пізнавальної діяльності, забезпечить здатність жити в інформаційному суспільстві.

Обладнання: комп'ютер, довідникова література, дискети, диски.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань.

Бібліотекар. Початок XXI іс. ознаменувався прямуюванням світового співтовариства до відкритого інформаційного простору, створення якого означає відсутність будь-яких перешкод в отриманні інформації, впевненість щодо її якості і достовірності. У цьому напрямі розвивається інформаційна політика й нашої держави, що передбачає закладення основ для вирішення таких значних завдань, як формування єдиного інформаційного простору України та її входження до інформаційного простору. Головними напрямками

цієї політики є забезпечення доступу до інформації, створення національних систем і мереж інформації, забезпечення ефективності її використання.

На рівні держави розроблено відповідну правову базу, що регулює інформаційні відношення: це закони України «Про інформацію», «Про національну програму інформатизації», Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» та іс. На виконання доручення Кабінету Міністрів України до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» колегія Міністерства культури і мистецтв України прийняла постанову від 27 травня 2003 року «Про середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності в галузі культури і мистецтв на 2003-2007 роки». У ній визначаються такі основні напрямки розвитку інноваційної культури суспільства: впровадження інформаційних технологій у бібліотечну справу; створення інтегрованих електронних каталогів і баз даних для наукового обліку і широкої популяризації історико-культурного надбання України; використання інформаційних ресурсів бібліотечних фондів у навчально-виховному процесі і системах дистанційного навчання; створення доступних через мережу Інтернет електронних бібліотек.

Реалізуючи свою головну стратегічну мету, відповідно повинна розвиватись і діяльність бібліотек України для дітей, пріоритетами якої залишаються: розвиток особистості, здатної самостійно і вільно мислити й діяти в умовах інформаційного суспільства; формування у дітей сучасного світогляду; розвиток творчих здібностей і навичок самостійного пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості; виховання покоління, здатного ефективно працювати і навчатися протягом життя, тобто, розробка політики запровадження послуг для дітей відповідно до потреб суспільства, що базується на знаннях суспільства, що навчається. Отже, освіченість, інтелект, творчий потенціал особистості стануть провідною силою в інформаційному суспільстві, тому ми з вами всіма доступними формами бібліотечної роботи

захищаємо і створюємо умови для реалізації права дитини на самовисловлювання. Це передбачає свободу пошуку, отримання і передачу інформації та різних ідей.

Вчені прогнозують, що наступне століття стане епохою тріумфу індивіда, пріоритету особистості як основи життєдіяльності суспільства. Це буде людина з високою внутрішньою культурою, яка потребуватиме безперервного вдосконалення своїх творчих здібностей. Адже всі ми добре знаємо, що саме в дитинстві формується світогляд людини, закладаються основи її інтелекту і комунікабельності. Сучасні діти пізнають світ за книгами, і тому дитяче читання належить до загальнонаціональних проблем, від його стану залежить духовне здоров'я майбутньої нації. Тому і вирішальна роль у цій проблемі відводиться саме дитячій бібліотеці як унікальному інституту дитинства. А основна унікальність дитячої бібліотеки полягає: по-перше, у цінності дитини й підлітка, які читають; по-друге, у відповідному спеціальному зібранні дитячої літератури; по-третє, у створенні інформаційно-бібліотечного поля для дітей.

II. Повідомлення теми уроку.

Бібліотекар. Друзі! Вам пощастило жити в час небувалого злету науково – технічного прогресу, жити у столітті інформації. Що ми розуміємо під словом „інформація”?

Учень. Ми оточені інформацією завжди: коли читаємо книжки, слухаємо радіо, дивимось телевізор, спілкуємось між собою. Запитання, відповіді, прохання, посмішки, рухи – все це є передавання інформації. Взагалі, необхідність висловлювати і передавати інформацію привела до появи мови, писемності, мистецтва; викликала до життя книгодрукування, телебачення, обчислювальну техніку.

Бібліотекар. Технічний прогрес приніс нові засоби комунікації, тобто засоби спілкування. А разом з ними – нові цінності. Першим проривом у цьому напрямку стала книга, пізніше – періодичні друковані видання, потім – телеграф, радіо, телебачення і, нарешті, Інтернет.

Соціально – економічний розвиток суспільства, його демократизація в звичайній мірі залежить від пізнання, аналізу світових суспільних процесів. Саме цьому сприяє всесвітня комп'ютерна мережа.

В індустрії інформаційних послуг підвищується роль бібліотеки, як найдоступнішої ланки суспільства. Інформаційно – просвітницька, культурно – творча, комунікативна, саморозвиток особистості – такі функції присутні у віртуальній реальності, і такі ж функції виконують бібліотеки.

Вчитель інформатики.

1. Що таке „Інтернет”?
2. Пошукові системи Інтернет? Методи пошуку інформації.
3. Як підключитися до мережі Інтернет?
4. Що таке електронна бібліотека?
5. Користування групою новин в Інтернет?
6. Користування оглядачами.
7. Орієнтація в пошукових серверах.

IV. Підсумок уроку.

Тестові завдання.

І Прізвище, ім'я, по-

батькові _____

1. Яка програма використовується для перегляду веб-сторінок в Інтернет?
  - а) Microsoft Word;
  - б) Far;
  - в) Excel;
  - г) Microsoft Internet Explorer;
  - д) Rambler.
2. Яка із наведених послідовностей дій є вірною і найбільш повною щоб відкрити веб – сайт за адресою: <http://www.aport.ru>
  - а) запустити програму перегляду, ввести адресу сайту в полі «Адрес», натиснути Enter;

- б) запустити програму перегляду, вибрати пункт меню «Сохранить как...», ввести адресу сайту в полі «Имя», натиснути Enter;
- в) запустити програму перегляду і ввести адресу в будь-якому вільному полі вікна;
- г) запустити будь-яку програму, ввести в вільному полі потрібну адресу, натиснути Enter;
- д) запустити програму перегляду, ввести адресу сайту в полі «Адрес».

3. Які із указаних адрес веб-сайтів в Інтернет є вірними:

- а) <http://www.google.com>
- б) [http://www. Google. Com](http://www.Google.Com)
- в) www.google.com.
- г) <http://com>
- д) <http://www.google.com>

5. Які із вказаних адрес електронної пошти є не вірними?

- А) about.microsoft.com
- б) about.microsoft.com@
- в) about@microsoft.com
- г) @about
- д) @misrosoft.com

V. Домашнє завдання

За даними однієї з пошукових систем в комп'ютерній бібліотеці Інтернет знайти інформацію про:

- А) комп'ютерну мережу;
- Б) книгу;
- В) бібліотеку.

Тема: Бібліографія. Анотація

Мета: навчити учнів працювати з бібліографічним апаратом бібліотеки, різними

джерелами інформації; формувати в школярів глибокі знання про книгу, про видову різноманітність друкованих джерел; навчити

школярів працювати з науковою, технічною та іншою літературою, скласти список літератури та анотацію до книги; розвивати увагу, пам'ять, мислення, зв'язне мовлення; виховувати любов до книги.

Обладнання: підручник з української мови для 10 класу, каталоги й картки,

бібліографічні покажчики, довідники, художні книги.

Хід уроку

I. Оголошення теми та мети уроку.

II. Вивчення нового матеріалу.

Вчитель. Відомий український письменник І.Франко писав:

Книги – морська глибина;
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

Справді, кожна людина з дитячих років вчиться, засвоює нагромаджені людством протягом багатьох століть знання. Всі ці знання зберігаються на сторінках книг – колись рукописних, а тепер – друківаних та написаних на магнітних носіях.

З кожним роком у всьому світі зростає кількість друкованої літератури. Книг дуже багато, тому треба навчитися орієнтуватися в цьому морі книг, зуміти вибрати те, що найбільше цікавить. У цьому нам допомагають картотеки, а також допоможе бібліографія.

Бібліотекар. Слово „бібліографія” походить від двох грецьких слів „бібліон”

—

книга і „графо” – пишу. Ще в I ст.н.е. воно означало працю переписувача книг, в наш час терміном „бібліографія” називають область діяльності по підготовці і передачі

інформації про твори друку. Люди, які впорядковують ці списки літератури, називаються бібліографами.

В Україні „описування книг” (бібліографія) почалася пізно. Її основоположником треба вважати М.Комарова – літературного критика, етнографа, лексикографа. В 1883 р. в альманасі „Рада”, що його видав М.Старицький, було надруковано „Бібліографічний покажчик нової української літератури (1783-1883)” – перший звід українських книжок. Пізніше Комаров продовжив свою роботу; склав бібліографічний покажчик матеріалів до вивчення творів Т.Шевченко, С.Руданського, І.Котляревського, М.Лисенка, покажчик „Українська драматургія” тощо, заклавши цими працями міцну підвалину під науку української бібліографії. На Західній Україні подібну роботу виконував Іван Левицький, який почав збирати бібліографію українською мовою з 1877 року, автор „Української бібліографії Австро-Угорщини” в трьох томах та інших бібліографічних видань.

Вчитель. Робота з книгою розпочинається з попереднього знайомства з нею – з її

довідковим апаратом (вихідними даними та анотацією).

Бібліографія – це перелік книг, журналів, статей із вказівкою вихідних даних; покажчик літератури. Вихідні дані вміщуються на титульній сторінці та на її звороті, а також на останній сторінці книги. У вихідних даних зазначаються прізвище та ім’я автора (авторів), прізвища редакторів, художників, коректорів, обсяг книги, тираж. Вказується також адреса видавництва та друкарні, де виходить книга, а також рік видання.

IV. Закріплення набутих знань, формування вмінь і навичок.

Вчитель.

1. Зараз ми спробуємо зробити бібліографічний опис книжки. (У кожного учня на столі своя книга) за правилом-орієнтиром.

Правило-орієнтир

1. Відкрийте книжку на першій сторінці і знайдіть прізвище та ініціали автора. Запишіть їх на каталожну картку від першої вертикальної лінії друкованими літерами.
  2. Знайдіть назву твору і запишіть її на другій лінійці від другої вертикальної лінії.
  3. Знайдіть підзаголовки (якщо є), чи жанр твору та запишіть через дві крапки після назви з великої літери.
  4. Знайдіть вихідні дані книжки, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок. Запишіть це, користуючись зразком. Знайдіть авторський знак і номер відділу. Запишіть за зразком.
(учитель показує зразок).
2. Вправа 166 з підручника.
  3. Скласти з усіх картин учнів каталог.
  4. Як користуватися каталогами с.95.

Бібліотекар. Завдання бібліографії – це не тільки опис книг, а й ознайомлення з їх

змістом, вибір і рекомендація читачам найкращих книг. Адже не дарма емблемою бібліографії в сиву давнину був ключ, а визначення її звучало, як „ключ до всіх знань”.

Бібліографічні покажчики за формою і зовнішнім виглядом схожі на звичайні книжки. Але це не звичайний текст, а перелік книг, написаний працівниками бібліотек – бібліографами.

За допомогою бібліографічних покажчиків можна вибрати цікаву книгу для читання, знайти потрібну літературу, скласти для себе список книг на обрану тему.

За змістом ці покажчики є різні. Одні з них рекомендують літературу з різних галузей знань – це універсальні бібліографічні покажчики. Але більшість їх тематичні, тобто рекомендують літературу з певної теми.

(Бібліотекар демонструє учням різні види бібліографічних покажчиків)

Як користуватися бібліографічним покажчиком?

Насамперед уважно прочитай передмову. З неї зізнаєшся з яких розділів складається покажчик, яка література до нього включена. Заглянь також у зміст, це полегшить тобі знайти потрібний матеріал. Подумай, в якому розділі слід шукати потрібну літературу, у ньому є перелік збірки і довідкові книги, які допоможуть вибрати книгу і розібратися в ній. На сторінках покажчика є такі дані про книгу: автор, назва, анотація, тобто коротка розповідь про книгу. На останній сторінках в алфавітному порядку подані автори і назви всіх книг, названих в покажчику.

Бібліографічні списки можна помітити на сторінках газет, журналів, коли читаємо цікаві розповіді про нові книги, поради що можна читати. Якщо постійно слідкувати пресою, придивлятись у їх бібліографічні відділи, то завжди можна знати про всі новинки у світі книг.

Неодноразово можна прочитати рекомендовані бібліографічні списки у науково-методичній літературі, навчальних підручниках і посібниках. З ними, ви, безперечно, зустрічаєтесь і звертаєте увагу дуже часто.

У довідковій літературі також є бібліографічні списки. А чи звернули ви увагу на те, що в них коротко розповідається про щось, а в кінці є список додаткової літератури, щоб розширити ваші знання.

Вчитель. Одним з важливих елементів довідкового апарату книги є анотація.

Анотація – це короткий огляд змісту книги, статті часто з критичною її оцінкою. Вона складається з:

- 1) Опису бібліографічних ознак книги (автор, назва і т.д.);
- 2) Короткого змісту книги, найчастіше з рецензією на зміст;

3) Вказівок, кому ця книга адресована.

Анотація здебільшого вміщується на звороті титульної сторінки і служить для попереднього ознайомлення читача зі змістом книги. Іноді в анотації містяться елементи оцінки книги і короткі відомості про автора.

Впр. 167 з підручника (зразки анотацій)

V. Підсумок уроку.

Бібліотечна вікторина.

1. Що означає слово каталог? Звідки воно до нас прийшло?
(каталог – „список”, „опис”, „перелік” книг. Це слово прийшло з Давньої Греції).
2. Що таке анотація?
(коротка узагальнена характеристика книжки).
3. Де розташована анотація?
(на зворотному боці титульного аркуша)
4. Хто є основоположником української бібліографії?
(М.Комаров)
5. Які відомості друкуються на обкладинці?
(автор, заголовок, серія)
6. Хто такий „бібліофіл”?
(людина, яка любить книжки)
7. Що означає термін „бібліографія”?
(бібліографія в перекладі з грецької – книг описання. Складається з двох грецьких слів: „бібліо” – книга; графія – пишу)

VI. Домашнє завдання.

Скласти анотацію на художню книгу.

11 клас

Тема: Сучасне комп'ютерне забезпечення в бібліотечній справі.

Мета: дати зрозуміти дітям, що оволодіння основами

інформаційної культури підготує їх до будь – якого виду пізнавальної діяльності, забезпечить здатність жити в інформаційному суспільстві; формувати конкретні уміння й навички роботи з комп'ютерною технікою; ознайомлення учнів з системою автоматизації бібліотек – ІРБІС, пакетом програм «Бібліограф».

Обладнання:

1. Виставка літератури «Комп'ютер у нашому житті»,
2. Комп'ютер,
3. Пакет програм «Бібліограф».

Хід уроку

I. Актуалізація знань.

Організаційний момент.

II. Оголошення теми і мети уроку.

Бібліотекар. Розвиток потенціалу людини, навичок і вмінь у столітті

інформації, формування інформаційної культури особистості потрібно починати з дитинства. Головним джерелом інформації в ХХІ столітті є книга і комп'ютер. Традиційно бібліотеки формують основи бібліотечно-бібліографічних знань, працюючи з книгою, періодичними виданнями, довідковим апаратом бібліотеки. Але сьогодні – це лише одна із складових частин формування інформаційної культури школярів. Другою важливою складовою є

основи комп'ютерної грамотності. Щоб бути освіченою, сучасною людиною, необхідно багато читати, вміти користуватися комп'ютером, знати Інтернет.

Тривалий час книга була єдиним і основним джерелом інформації. Сьогодні світ заповнили комп'ютери. Враховуючи те, що система освіти і виховання сьогодні зорієнтована на входження у світовий освітній, інформаційний та культурний простір, основними знаннями сучасного учня стає інформаційна грамотність, яка передбачає оволодіння комп'ютерною технікою. На даному етапі є підстави та можливості для переорієнтації шкільної бібліотеки в інформаційний цент із забезпечення навчально-виховного процесу.

Сьогодні ми з вами познайомимося з деякими програмним забезпеченням для шкільних бібліотек.

Впровадження в практику роботи бібліотечних програм передбачає декілька етапів.

1. Створення електронного каталогу.
2. Для ефективного функціонування інформаційних центрів, створених при шкільних бібліотеках, необхідне поетапне вивчення прикладного програмного забезпечення загального призначення, сучасних бібліотечних технологій.

Учень.

- У 1995 році Кіровоградське ОУНБ ім. Д.І.Чижевського стала першим дилером системи ІРБІС в Україні.
- З 1996 року, за домовленістю із ДПНТБ Росії, фахівці цієї бібліотеки виконують авторизований переклад системи ІРБІС українською мовою.
- У 1998 році українізовано першу Windows – версію ІРБІС.
- За останні 6 років ОУНБ ім. Чижевського запровадила систему ІРБІС у більш ніж 30 бібліотеках України.

Вчитель інформатики.

Призначення системи ІРБІС

Система призначена для автоматизації традиційних бібліотечно-інформаційних технологій у малих і середніх бібліотеках.

Використані платформи

Система може функціонувати в локальній обчислювальній мережі і на автономних ПЕОМ типу IBM PC у середовищі MS DOS. Версія для MS DOS містить у собі 5 АРМів («Комплектування», «Каталогізатор», «Читач», «Книговидача», «Адміністратор»).

АРМ «Комплектування»

Являє собою робоче місце бібліотечного працівника, що виконує функції з комплектування й обліку фондів бібліотеки на основі ведення спеціальної бази даних (БД).

АРМ «Каталогізатор»

Являє собою робоче місце бібліотечного працівника, що виконує операції каталогізації і систематизації видань, тобто функції стосовно формування баз даних електронного каталогу. В умовах ЛОМ (локальна обчислювальна мережа) система забезпечує функціонування довільної кількості АРМів «Каталогізатор» з можливістю одночасного поновлення однієї бази даних.

АРМ «Книговидача»

Являє собою робоче місце бібліотечного працівника, що виконує функції стосовно видачі літератури відповідно до сформованих замовлень і її повернення. В умовах ЛОМ система забезпечує роботу із чергою сформованих замовлень на видачу в режимі реального часу, тобто замовлення, сформовані на АРМах «Читач», автоматично надходять на АРМ «Книговидача».

АРМ «Читач»

Являє собою робоче місце кінцевого користувача електронного каталогу і призначений для всеосяжного пошуку, перегляду/друку

знайденої інформації і формування замовлення на видачу знайденої літератури. В умовах ЛОМ система забезпечує можливість одночасного пошуку в тих самих базах даних електронного каталогу довільної кількості користувачів.

АРМ «Адміністратор»

Являє собою робоче місце фахівця, що виконує системні операції над базами даних у цілому, спрямовані на підтримку їх в актуальному стані.

Бібліотекар. Також є пакет програм «Бібліограф», призначений для використання у бібліотеці навчального закладу. Головною його особливістю є простота у використанні та наявність усіх необхідних бібліотекарям та читачам функцій.

Програми пакету мають зручну та детальну довідкову систему, яка допоможе швидше навчитись ефективно їх використовувати.

Пакет працює в операційній системі Windows 95/ 98/ ME/ NT/ 2000/ XP та складається з таких програм:

- «Бібліограф - каталог»
- «Бібліограф - Читач»
- «Бібліограф - Пошук»
- «Бібліограф – WEB - Пошук»
- «Бібліограф - Замовлення»

Вчитель інформатики. Робота з програмами пакета починається зі створення електронного каталогу за допомогою програми **«Бібліограф – Каталог»**. Ця програма дозволяє реєструвати такі типи видань: книги, періодичні видання, а також газетні та журнальні статті. Для пошуку видань у електронному каталозі призначена програма **«Бібліограф - Пошук»**. Реєстрація читачів, а також усіх фактів видачі – повернення літератури, здійснюється за допомогою програми **«Бібліограф - Читач»**.

Web – орієнтована програма «Пошук» дозволяє формувати запит на пошук літератури в електронному каталозі через мережу Інтернет.

У бібліотеці замовлення обробляються за допомогою програми **«Бібліограф - Замовлення»**.

Пакет «Бібліограф» - це інтегрована система, створена за технологією клієнт/сервіс. Мова пакету – українська.

III. Закріплення матеріалу.

Бібліотекар. Приступаючи до розробки бази даних, ми зробили аналіз усієї роботи шкільної бібліотеки. Результатом його стала схема необхідних елементів бази даних.

Комп'ютер має операційну систему Microsoft Windows XP, що дозволяє зробити окремий доступ як для читача, так і для бібліотекаря, який захищений паролем.

База даних (БД) розроблена на Microsoft Office 2003, що робить її дуже легкою у використанні.

Вчитель інформатики. Спочатку ознайомимося з тими функціями, які доступні користувачу. Увійшовши в БД через доступ до читача, він побачить перед собою титульний лист, натиснувши клавішу мишки на напис «Вхід», увійде до головного меню:

Головне меню:

1. Презентація
2. Історія бібліотеки
3. Каталог
4. Електронні довідники
5. Електронна бібліотека
6. Бібліотекар

Там є 6 віконць, 5 із яких доступні для читача, а шосте – тільки для бібліотекаря.

- У I віконці – читачі мають змогу ознайомитися із можливостями шкільної бібліотеки, продивитись «презентацію бібліотеки».

- У II віконці – читач дізнається про історію бібліотеки.
- III віконце дає доступ до книжкового фонду та фонду періодичних видань – це електронний каталог, який поєднує у собі алфавітний, систематичний каталог, каталог підручників, систематичну картотеку статей. У ньому розроблений детальний пошуковий апарат – за шифром, автором, назвою, ключовими словами. Пошук іде відразу по усьому фонду бібліотеки. Результатом є список, у якому спочатку йдуть книги, а потім періодичні видання. Є можливість перегляду їх окремо: «книги» та «статті».
- Четверте – дає можливість попрацювати з електронними довідниками, енциклопедіями та різноманітними програмами за різними напрямками. Усі вони знаходяться на локальному диску, що полегшує доступ до них.
- П'яте – дає можливість отримання повнотекстових творів та критику на них, біографію письменників. Це дає змогу охопити більше коло читачів матеріалом.

У жодному із п'яти віконць читач не може зробити правки, цього не дозволить зробити сама програма.

Головна кнопочка форма

- ☐ - Введення / перегляд інших даних
- ☐ - Перегляд звітів
- ☐ - Вихід

Бібліотекар при включенні комп'ютера входить до системи користування під своїм паролем, також пароль стоїть на шостому віконці – ця подвійна система дозволяє забезпечити безпеку ядра БД. Увійшовши сюди, бібліотекар побачить перед собою вікно, у якому – введення/перегляд інших даних, перегляд звітів, перехід. Якщо підвести курсор до «введення/ перегляд інших даних», з'явиться інше віконце, яке дає можливість працювати з БД.

Введення даних

- Абонемент та відвідування
- Інвентарна книга
- Інвентарна книга підручників
- Каталог
- Періодичні видання
- Систематична картотека статей
- Читацький формуляр
- Перехід

Абонемент

Дозволяє замінити формуляри та дає можливість наповнення інвентарної книги, а також різноманітних звітів.

Прізвище   Ім'я   По – батькові

Абонемент

Абонемент періодики   Абонемент підручників

Абонемент цифрових носіїв

Транс бібліотечний абонемент   Присутність

Інвентарна книга

Дає можливість не тільки реєстрації книг, але й надає можливості для створення електронного каталогу, створення актів, різноманітних звітів про книгозабезпеченість.

Пошук за інвентарним номером

Пошук за автором   Пошук за навою

Номер   Доповнюючі дані   Шифр

Місце видання   Авторський знак

Видавництво   Анотація   Автор

Колектив   Рік   Кількість сторінок

Назва   Ціна   Мова

Ключові слова   Підназва

Номер частини   Назва частини

Номер акта отримання

Номер акта передачі   Номер акта списання

Дата отримання

Дата передачі   Дата списання

Інвентарна книга підручників

Має всі ті ж функції, що й «Інвентарна книга»

Пошук за автором   Пошук за назвою

Автор   Доповнюючі дані

Назва   Місце видання

Рік   Видавництво

Шифр   Авторський знак

Кількість сторінок   Колектив

Ціна   Підназва

Мова

Номер частини   Назва частини

Номер акта отримання

Дата отримання   Номер акта передачі

Дата передачі   Номер акта списання

Дата списання   Номер накладної

Каталог

Дає можливість пошуку по усьому фонду бібліотеки, а також є можливість виправлення помилок, що відбувалися при занесенні у інші форми.

Періодичні видання

Реєстрація надходження усіх періодичних видань

Систематична картотека статей

Є одним із елементів каталогу, надає можливість створення різноманітних бібліографічних покажчиків.

<i>Тема</i>	<i>Підтема</i>	<i>Шифр</i>
<i>Автор</i>	<i>Назва</i>	<i>Підназва</i>
<i>Назва джерела</i>	<i>Рік</i>	<i>Номер</i>
<i>Сторінки</i>	<i>Мова</i>	<i>Ключові слова</i>
<i>Анотація</i>		

Читацький формуляр

Складається з двох форм: «формуляр учня» та «формуляр учителя», які мають незначні відмінності

- Читацький формуляр учня
- Читацький формуляр учителя
- Перехід

<i>Пошук за номером</i>	<i>Пошук за прізвищем</i>
<i>Номер формуляру</i>	
<i>Прізвище</i>	<i>Ім'я</i>
<i>По – батькові</i>	
<i>Рік народження</i>	
<i>Місце роботи</i>	<i>Посада</i>
<i>Класний керівник</i>	<i>Освіта</i>
<i>Домашня адреса</i>	<i>Телефон</i>
<i>Дата запису до бібліотеки</i>	
<i>Дата перереєстрації</i>	

Звіти

Тут зібрані програми, які дозволяють бібліотекарю зробити легко усі необхідні звіти

Статистика із запису і відвідування

- Статистика із відвідування
- Статистика з мови
- Перехід

Бібліотекар. Дана розробка дозволяє полегшити роботу шкільного бібліотекаря, покращити інформаційне забезпечення користувачів, надає можливість переходу бібліотеки на електронну форму

обслуговування.

IV. Домашнє завдання.

Закріпити вивчений матеріал. Викласти своє бачення автоматизації нашої шкільної бібліотеки і скласти алгоритм.

Узагальнення знань про ДІФ

Тема: Твір роздум на одну із тем: “Робота з ДБА шкільної бібліотеки” , “Якою я бачу шкільну бібліотеку на сучасному етапі ?”, “Бібліотеки майбутнього”

Мета: сприяти усвідомленню учнями ролі шкільної бібліотеки у навчанні; формувати вміння висловлювати власну думку.

Хід уроку

I. Повідомлення теми і мети уроку.

Перед написанням твору проводиться словесна дискусія на подані теми. Пригадується пройдений матеріал.

На відвертий розсудливий твір учнів потрібно налаштувати, щоб вони не писали те, що подобається бібліотекарю, а висловили свої думки, побажання, вказали на недоліки в роботі бібліотеки та у викладанні предмета.

Думки учнів важливі для подальшої роботи бібліотекаря. Бібліотекар оцінює та аналізує свою роботу як у бібліотеці, так і у викладанні предмету, ставить подальші завдання перед собою та адміністрацією закладу.

Твори учнів, як правило, дуже цікаві, адже учні звертають увагу навіть на незначні деталі, які випадають із поля зору дорослих.

II. Домашнє завдання.

Тема: Аналіз та обговорення робіт. Висновки. Узагальнення вивченого.

Мета: Повторити та узагальнити вивчений матеріал.

Обладнання: Письмові роботи учнів, ДІФ бібліотеки.

Хід уроку.

- Зачитуються найцікавіші письмові роботи учнів.
- Проводиться захист робіт.
- Думки, пропозиції, недоліки обговорюються всіма учнями класу.

Додатки

ПАМ'ЯТКА ЧИТАЧА

1. Перед тим як розпочати читання , вибери книжку , в якій розкривається зміст матеріалу, що ти вивчаєш.
2. Пам'ятай , що читання - одне з найважливіших занять у самоосвіті і ставитись до нього треба серйозно.
3. Слід урізноманітнювати прийоми і способи читання.
4. Читаючи , думай, шукай головне, основне , найістотніше.
5. Не поспішай, ” не ковтай” книгу, вдумайся в логіку і зміст того , що ти читаєш.
6. Домагайся щоб кожне речення , кожне слово, термін , фраза були добре зрозумілі , не залишай не зрозумілого.
7. Читай з олівцем в руках, роби потрібні помітки.
8. Обов'язково проконспектуй прочитане.
9. Розпочату роботу доводь до кінця.
10. Не залишай книжку недочитаною - головне може бути попереду.
11. Прочитавши, обдумай , чого навчила тебе книга.
12. Прочитане спробуй пов'язати з життям, з практикою, досвідом.
13. Не забудь пов'язати те , що читаєш з раніше вивченим і уявити його в системі знань.
14. Не поспішай кликати на допомогу інших, коли щось не

зрозуміло. Намагайся розібратися самостійно.

15. Де потрібно - змушуй працювати і уяву.
16. Читай не тільки „зліва направо”, а й повертайся до прочитаного : повторення – найкращий засіб закріплення прочитаного.
17. Навчись критично сприймати прочитане.
18. Обов'язково ознайомся з рецензіями і відгуками на книжку : один розум добре, колективний – краще .
19. Раніше ніж критикувати книгу, добре розберись у її змісті.
20. Чужу критику на книжку читай після того, як прочитаєш книжку.

ЯК ЧИТАТИ КНИЖКУ

1. Пам'ятай : читання - одне з найважливіших завдань у самоосвіті , ставитись до нього треба серйозно.
2. Внутрішньо налаштовуйся на читання . Не поспішай , не „ковтай ” зміст книжки, а читай уважно, вдумливо , намагайся запам'ятати прочитане.
3. Зміст треба осмислювати. Не можна допускати механічного фіксування тексту.
4. Вчися читати швидко , не проговорюючи про себе , охоплюй поглядом цілі фрази , речення.
5. Для свідомого сприймання прочитай передмову, перегортаючи сторінки , обміркуй заголовки.
6. Коли щось незрозуміло , не поспішай гукати на допомогу інших. Спочатку спробуй самостійно розібратися. Користуйся словниками , довідниками.
7. Роби помітки , виписки , за потреби склади план(тези , конспект).
8. Найцікавіше запам'ятай. Порівнюй прочитане з уже відомими фактами, знайди йому місце в системі знань.
9. Прочитавши книжку , обміняйся думками і враженнями про неї з

друзями , дай оцінку. Згадай основні образи , події , думки.

10. Порівняй власну думку про книжку з відгуками і рецензіями на неї : один розум добре , а колективний – краще.

11. Зроби відповідні записи про книжку у читацькому щоденнику.

ЯК КОНСПЕКТУВАТИ КНИЖКУ , СТАТТЮ

Конспект - це стислий виклад змісту статті чи книжки. Від тез конспект відрізняється тим, що поряд з основними даними тексту в ньому коротко наводяться докази цих положень і висновки.

Види конспектів:

- а) текстуальний : основні положення твору , докази і висновки передаються словами автора , тобто цитатами ;
- б) вільний – це переказ основного змісту книги (статті) своїми словами ;
- в) змішаний - найчастіше використовуваний вид, при якому вільний переказ змісту поєднується із цитуванням .

ПРАВИЛА КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Запиши автора і назву статті чи книжки, яку конспектуєш. Виділи їх більшим шрифтом.
2. Під час конспектування статті запиши , в якому журналі , збірнику або в якій газеті її вміщено.
3. Складай конспект після того, як продумав план тексту.
4. Записуй тільки основне : спочатку головну думку , потім (дуже стисло) докази і приклади.
5. Намагайся , щоб записи були чіткими , змістовними і лаконічними. Для цього використовуй схеми, таблиці.
6. Для зручності користування конспектом , підкреслюй найважливіші думки , навіть окремі фрази , словосполучення , слова ; до розділів і підрозділів підбирай заголовки.
7. Цитуй правильно і точно , зазначай сторінку , з якої взято цитату.
8. Роби помітки , які виявляють твоє ставлення до того, що конспектуєш . Використовуй для цього свої умовні позначки , а

також подані нижче :

- а) знак оклику на полях - дуже добре ;
  - б) знак питання – здивування , незгода з автором , незрозуміння якоїсь думки .
9. Вчися конспектувати відразу начисто .

ЯК ВЧИТИ ВІРШ НАПАМ'ЯТЬ

1. Уважно двічі – тричі прочитай увесь вірш.
  2. Обміркуй зміст твору , умовно розділи його на смислові частини.
  3. У кожній такій частині правильно визнач інтонацію , з якою будеш читати , розстав логічні наголоси , визнач паузи та темп читання.
  4. Навчися читати вголос , дотримуючись цих вимог , спочатку кожен частину , а відтак увесь вірш.
  5. Тепер без допомоги підручника спробуй пригадати вірш , повтори кожен частину по пам'яті.
  6. Візьми книжку. Читаючи напам'ять , перевіряй , чи правильно запам'ятав текст.
  7. Відклади підручник , двічі чи тричі продекламуй увесь вірш.
  8. Запам'ятай : знання тексту вірша треба довести до автоматизму. Це дасть змогу зосередитися на виразності читання.
  9. Перед уроком уявно продекламуй вірш іще раз.
- Якщо ти не задоволений звучанням окремих рядків , то ще є

час усунути недоліки.

ЯК ПРАЦЮВАТИ НАД ТЕМАТИЧНИМИ ВИПИСКАМИ

1. Вибрати з тексту необхідний матеріал і виписати його на картки у вигляді цитати в такій послідовності : цитата , прізвище та ініціали автора твору , назва твору , видавництво , рік і місце видання , розділ книги чи том , сторінка.
2. Якщо з цієї сторінки беруться ще цитати , то посилання на джерело робиться так : „Так само ”. Коли ж цитата береться з іншої сторінки книжки , то пишеться : „Там само ” й вказується сторінка.
3. Чужі слова потрібно наводити з абсолютною точністю , не вириваючи їх з контексту.
4. Якщо під час цитування доводиться робити пропуск окремих слів , то в цитаті замість пропущених слів ставиться три крапки (...).
5. Цитати у вигляді самостійного речення оформляються за правилами пунктуації при прямій мові.
6. Якщо цитата є складовою частиною думки того, хто пише , то вона береться в лапки і пишеться з малої букви.

7. На полях перед цитатою або у верхній частині доцільно давати її короткий заголовок, тобто одним чи декількома словами передати основний зміст цитованого тексту.

ЯК ПРАЦЮВАТИ З КНИГОЮ

1. Для ознайомлення в загальних рисах зі змістом книги необхідно :
  - а) прочитати титульну сторінку - прізвище автора, заголовок, рік видання ;
  - б) прочитати анотацію (коротку інформацію про цю книгу), вміщену на зворотному боці титульної сторінки ;
  - в) уважно ознайомитися зі змістом, вміщеним або в кінці книги, або після титульної сторінки ;
  - г) прочитати передмову або вступ .
2. Під час читання звернути увагу на :
  - а) назви окремих розділів, частин, параграфів і т.ін. ;
  - б) вдумливо ставитись до слів і словосполучень, виділених різними шрифтами (розрядкою, курсивом, пів жирним та ін.) ;
  - в) з'ясувати значення незрозумілих слів за допомогою словників та енциклопедій ;
  - г) звернути увагу на посилання (позначаються зірочкою або цифрою) і зразу ж уважно прочитати пояснення (внизу

сторінки).

3. Для засвоєння змісту прочитаного необхідно :

- а) поділити прочитаний матеріал на частини , виділити в них найголовніше ;
- б) скласти план (простий , складний) , тематичні виписки , тези або конспект.

ЯК ЧИТАТИ НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНУ ЛІТЕРАТУРУ

- 1. Необхідно уважно проглянути книгу (починати слід з титульного аркушу, ознайомитися зі змістом книги, зрозуміти, з яких розділів вона складається, в якій послідовності розташовується матеріал, які є ілюстрації.
  - 2. Слід уважно прочитати анотацію, передмову, вступ, післямову, висновки; це допоможе краще зрозуміти зміст, призначення і мету книжки, отримати пораду, як треба читати книгу.
  - 3. Ознайомитися безпосередньо з основним текстом.
  - 4. Читати треба досить уважно, вдумливо, по частинах.
  - 5. Необхідно робити виписки, записи незрозумілих слів.
  - 6. Після кожного розділу необхідно спитати себе, чи все зрозуміло, що треба перечитати ще раз.
  - 7. Записати всі відповіді про прочитану книжку в “Читацький щоденник”.
- Ви помітили, діти, що читання наукової і науково-пізнавальної літератури – це найкраща “розумова гімнастика”. І тому, хто добросовісно її виконує, вона приносить справжню насолоду. І тоді найскладніші книжки стають захопливими і доступними.

ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ БІБЛІОТЕКОЮ

1. Вибрані для читання книжки можна тримати вдома не більше 10 днів, тому що їх хочуть прочитати ще багато твоїх товаришів.
2. Якщо в тебе змінилась адреса – повідом бібліотекаря. А якщо ти від'їжджаєш з села зовсім, то обов'язково поверни всі бібліотечні книжки.
3. Тому, з ким трапилася біда,- випадково загубилася бібліотечна книжка -, потрібно прийти до бібліотеки і розказати про це. Бібліотекар завжди допоможе тобі. Підкаже, яку книжку можна принести замість загубленої.
4. А почитати журнали або книги , які є в бібліотеці в одному примірнику можна лише в бібліотеці.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Огієнко І.І. Історія українського друкарства / Упорядник, авт. іст.-біогр. нарисів та приміт М.С. Тимошик.- Либідь, 1994.-448 с.
2. Огієнко І.І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу.-Київ : Абрис, 1991.-272с.
3. Немирововський Е.Л. Мир книги. С древнейших времен до начала XXвека.-Москва:Книга,1986, 288с.
4. Усна народна творчість: Підручник/М.Б. Лановик, З.Б. Лановик.- Київ:Знання-Прес, 2001.-591с.
5. Костомаров І. Слов'янська міфологія.-Київ: Либідь,1994.-384с.
- Лозко Г. Українське народознавство.-Київ:зодіак-ЕКО,1995.-368с.
6. Семенов О. Український фольклор: Навчальний посібник.-Глухів:РВВ ГДПУ, 2004.- 255с.
7. Бурім В. Сценарії веселих свят для вчителів, батьків, малят.- К.: Вид. дім „Шкільний світ”:Вид. Л. Голіцина, 2005.- 128с.
8. Твій друг книга.- Київ: Веселка, 1989, 216с.

9. Джежелей О.В., Светловская Н.Н. Учим читать книгу. - М.: Просвещение, 1983. - 208с.
10. Коваленко Л. Приключение книжки. - Днепропетровск: Промінь, 1977. - 64с.
11. Ковальчук Л. Як опрацювати книжки. - К.: Дитяча л-ра, 1960. - 28с.
12. Львов С. Книга о книге. - М.: Просвещение, 1980. - 208с.
13. Тимаев Р. Живи, книга!. - М.: Молодая гвардия, 1985. - 96с.

Зміст

1. Анотація.....	3
2. Програма бібліотечно-бібліографічних знань.....	4 - 5
3. Розробки уроків	
3.1 1 клас	6 - 15
3.2 2 клас	16-26
3.3 3 клас.....	27-40
3.4 4 клас.....	41-58
3.5 5 клас	59- 67
3.6 6 клас	68- 79
3.7 7 клас	80-92
3.8 8 клас	93-110
3.9 9 клас.....	111-121

3.10 10 клас.....	122-134
3.11 11 клас	135-145
4. Додатки.....	146-155
5. Використана література.....	156